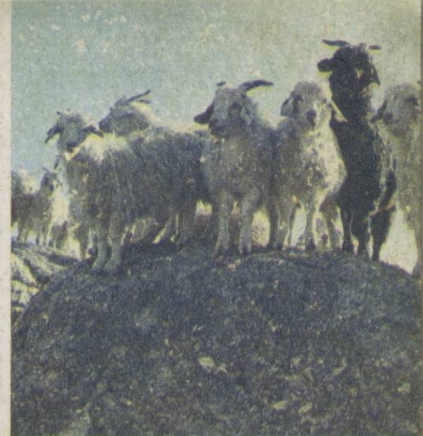

Профессор С. Ха-
санов ўз шогирдла-
ри — аспирант
Ш. Омонов, тиббиёт
фанлари номзоди
Н. Назармухамме-
дова, врач М. Жал-
фаров ва тиббиёт
фанлари номзоди
А. Жалиловлар дав-
расида.

**№ 6 (496)
САРАТОН
Июн**

Ойнома 1925 йилдан
чиқа бошлаган
Ўзбекистон Компартияси
Марказий Қўмитаси
нашриёти

**Бош муҳаррир:
МИРМУҲСИН**

Таҳрир хайъати:

**М. АБДУЛЛАЕВ,
Б. АМИНОВ,
С. АЗИМОВ,
Х. ДАВРОН,
Н. ИБРОҲИМОВ,
Х. ЗИЕЕВ,
ШУКРУЛЛО
И. СУЛАЙМОН,
Д. ҒУЛОМОВА,
Ҳ. МИРЗАЕР
(масъул котиб),
Э. МУҲАММАД,
А. КАРИМ,
А. ҚАЮМОВ,
О. ҲУСАН
(бош муҳаррир
ўринбосари).**

**Саҳифаловчи
Б. Тўхтабоев.
Мусахҳиҳ
М. Қиёмов.**

**Манзилгоҳимиз:
Тошкент—П, 700000, «Правда»
рўзномаси кўчаси, 41.**

Муҳарририят телефонлари: бош муҳаррир — 33-35-20; бош муҳаррир ўринбосари — 33-35-90; масъул котиб — 32-58-33; ижтимоий-сиёсий бўлим — 33-36-02; адабиёт ва санъат, фан ва маданият бўлимлари — 33-36-59; мусаввирлар бўлими — 32-58-77; мусахҳиҳ — 32-58-78.

Чироқчилик Новвот опа Бойқораева ўзининг шахсий жамғармасидан умр йўлдоши Ҳасан Бойқораев номидаги қишлоқ мактаби ҳисобига саккиз минг сўм пул ўтказди.

Сураткаш Р. Нуриноев

БУ СОНДА:

Хосият БОБОМУРОДОВА:

Тўй садоси қишлоқ аро кезадир,
Қўшиқ кўнглим чигалини ёзадир,
Бугун фақат бир аёлга азадир,
Йигла, Баҳор, кузинг келди, ёр-ёр.

Нормурод НОРҚОБИЛОВ:

...Ўзоқ-ўзоқлардан келаётган бўрилар опозини аниқ эшитди. Чўнтагидаги қаламтарошини пайпаслаб, қадамини тезлатди.

Аҳмад НАРЗИҚУЛОВ:

— Хуллас, оғзаки ижод намуналари элимизнинг дил ойнаси, ҳаёт мактаби эди. Шуларнинг ўзиёқ ўзбек халқи ўтмишида ёппасига маънавий саводли эди, дейишга асос бўла олмайдимиз?

М

амлакатимиз иқтисодиёти туб бурилишлар босқичида турибди. Айниқса бошқариладиган бозор иқтисодига ўтиш кишиларда умид ва ташвишлар уйғотмоқда. Янги иқтисодий сиёсат савдо ходимларининг ҳам гарданига оғир, машаққатли вазифаларни юклайди.

соҳада жуда маъсулиятли бўлишни талаб қилаётир. Халқ эҳтиёжи моллари ишлаб чиқараётган корхоналар билан шартнома тузиш, давлат томонидан нархи белгиланмаган молларни келишилган ҳолда сотиб олиб, аҳолига етказиш учун тажрибали молшунос бўлишни талаб қилаётир. Агар шартнома орқали келтирилган саноат моллари аҳоли талабига жавоб бермай пештахталарда қолиб кетса, биринчидан, молиявий аҳвол ёмонлашади. Ик-

май сониди Мирзо Кенжабек «Тижорат тарихи» мақоласида қуйидаги сатрлар битилган: «Савдогар» деган сўз бизнинг замонда бир мунча салбий маъно касб этди, нохуш ҳақорат сифати ҳам айланди. Маънавиятида нуқсон, феълида таъма бўлган, ҳар нарсадан фойда кўзлайдиган шахсларни: «Ҳе, у бир савдогар-ку», деб таърифлашади. Бизнинг халқимиз феълидаги савдогарлик ёки савдога ўчлик айрим кимсаларни ғашлантиради ҳам».

гарлик аслида ҳалол бир касб ёки ҳунар бўлиб, бу соҳа тарихининг илдиэлари жуда қадим замонларга бориб тақалади. Савдогарлик— қадимдан қолган юксак маданият, салоҳият белгисидир. Тарих китобларида қадимий Туронда ёш болаларни савдо қарвонларига қўшиб йироқ ўлкаларга жўнатилгани таъкидланган».

Бу сатрлардан хулоса шуки, савдогарлик— савоб иш. Бу ҳунарни ўзига касб қилган ҳар бир савдо ходими зиммасига юкланган маъсулиятни жуда яхши ҳис қилиши лозим. Маълумки, савдо ходимлари иссиқни иссиқ, совуқни совуқ демай 7—8 соат пештахта ортида 10—12 соатлаб туриб савдо қиладилар. Бунинг устига кўпчилик савдо дўконлари иситилмайди, тахта пол ўрнига бетон ётқизилган бўлади. Бирон бир йиғилиш бўлса албатта аҳоли ичидан бирор депутат ёки ишчи-хизматчи чиқиб, кундалик эҳтиёж молларидан ун, гуруч, шакар, совун ва шунга ўхшаш озиқ-овқат ва саноат моллари етишмайди, деб айтади. Ваҳоланки бундай моллар савдо дўконларида узилишлар бўлган бўлса ҳам, оилаларда узилгани йўқ-ку. Аксинча кўпчилик оилалар уйларига катта-катта заҳира тўплаб қўйганлар.

БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ

ТИЖОРАТНИНГ

МАШАҚҚАТЛИ

Савдо соҳасидаги иш услуби илгарилари, юқоридан пастга, яъни марказда бўлинар ва ярмаркаларда моллар тури келишилиб шартнома тузиларди. Бу иш тартиботида йилнинг ярмигача озиқ-овқат ва саноат моллари ажратмаси аниқ бўлмас, ўтган йилги ажратмага қараб ишланар эди. Амалда ҳамма савдо шоҳобчаларида халқ талабини ўрганиш дафтери ташкил қилинар ва савдо мутахассислари томонидан бу талаблар қаттиқ ўрганилиб, сўнг юқорига— туман, вилоят бўйича қанча озиқ-овқат ва саноат моллари кераклиги ҳақида буюртма тузиб жўнатиларди. Лекин бу буюртмалар қозғола қолиб кетарди ва марказдан қанча озиқ-овқат ва саноат моллари ажратилса, завод-фабрикалар, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш корхоналари билан худди шунчага шартномалар тузиларди.

Хуллас, ҳамма молларга нархни давлат белгиларди. Шунинг учун ҳам халқ эҳтиёжи молларини ишлаб чиқариш корхоналари фақат сон жиҳатдан қувиб ишларди, сифат ҳақида умуман бош қотрилмасди. Чунки бу корхоналар ишлаб чиқарган маҳсулот ёмонми, яхшими бари бир сотиларди. Савдо ходимлари эса бу маҳсулотларни олиб, номигагина озроқ қисмини яроқсизга чиқариб, қолганини савдо дўконларига таркатарди. Савдо дўконларида бу молларнинг бир қисми сифати паст бўлганилиги учун сотилмай қоларди ва базаларга қайтарилиб, чегараланган ҳисобда арзонлаштириб сотиларди.

1990 йили худди шундай 5676 минг сўмлик сифатсиз моллар Жиззах вилояти матлубот жамиятлари уюшмаси омборларида йиғилиб қолди ва 1792 минг сўмга нархи туширилиб сотувга чиқарилди.

Бошқариладиган бозор иқтисоди эса савдо ходимларига бу

кинчидан, банк айланма маблаг билан таъминлашни тўхтатади, оқибатда ташкилот синади.

Бозор иқтисоди даврида савдо ходимларининг асосий бурчи— аҳолини озиқ-овқат ва саноат моллари билан узлуксиз таъминлаш ҳамда жумҳуриятимиздан ташқари иттифоқдош жумҳуриятлар ва чет мамлакатлар билан савдо-сотиқни ривожлантиришдир. Вилоятимизда ортиқча ишлаб чиқарилаётган озиқ-овқат ва саноат молларини бошқа жумҳуриятларга ва чет давлатларга сотиб, ўрнига вилоятимиз аҳолисига керакли бўлган молларни улардан сотиб олиб, аҳолига етказишлари лозим. Бундан ташқари вилоят матлубот жамиятлари уюшмаси савдода янги прогрессив усулларни қўллаб, савдо маданиятини чет мамлакатлар даражасига етказиш бизнинг вазифамиздир. Халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарадиган корхоналарни кўпайтириш ҳам асосий вазифалардан бири.

Ҳозирда бизда қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлайдиган консерва цехлари ва 10 та қолбаса ишлаб чиқариш цехлари мавжуд. Қандолат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳам кенг ривожлантирилмоқда, келажда кунжут ва зигирларни қайта ишлаш бўлимларини ташкил қилиш ниятидамиз.

Қадимда «Савдо иши— савоб иш» деган нақл бор эди. Ҳақиқатдан савдо иши— савоб иш. «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» рўзномасининг 1990 йил 25

Бу сатрларни ўқир эканмиз, беихтиёр савдо ходимлари қанчалик ёмон отлик бўлиб қолганлигини ҳис этамиз.

Бундай бўлишига асосий сабаблардан бири қишлоқма-қишлоқ, кўчама-кўча харидорга молларни 5—10 баробар зиёд нархга пуллаб юрган чайқовчилардир.

Чайқовчи сотиб кетган молни аҳоли албатта савдо ходимлари томонидан, базалардан ёки дўконлардан олинган деб тушунади. Тўғри, савдо ходимлари орасида ҳам нафси бузуқ, кўпроқ ўз манфаатини ўйлайдиган сотувчилар йўқ деб бўлмайди. Улар гоҳо дўконга келган молларни орқа эшикдан чайқовчига ортиқча пуллаб олириб юборишлари ҳам сир эмас.

Лекин чайқовчилар аксарият ҳолларда чайқов молларининг кўп қисмини бошқа шаҳарлардан— Симферопол, Одесса, Ленинград каби порт шаҳарлар бозорларидан сотиб олиб келадилар, бу ҳеч кимга сир эмас.

Булардан ташқари чет давлатларга бораётган ва келаётган «Сайёҳлар» ўзлари билан харидоргир молларни олиб келадилар ва аҳолига бозор нархида сотадилар. Лекин, шундай бўлишига қарамай чайқовчиликни аҳоли савдо ходимлари гарданига юклайди ва: «Ҳа, у бир савдогар-ку» деб таърифлашади.

Буларнинг бари турғунлик даврининг оғир иллатларидир. Мирзо Кенжабекнинг «Тижорат тарихи» мақоласида шундай сатрлар битилган: «Бироқ савдо-

ЙЎЛИ

Савдо ходимлари ва бошқа тижоратга алоқадор кишиларнинг ҳам ўз номларини оқлаб олиш вақти келди. Ўнди савдо ходимлари юқоридан қанча мол сотишга ажратиб берилади, деб кутиб турмай, қаерда— у чет давлатдами, қўшни жумҳуриятлардами аҳолига керак бўладиган мол бўлса шартномалар тузиб олиб келиб, дўкон пештахталарини тўлдириб ташлашлари, аҳолидаги ортиқча маҳсулотларни қабул қилиб, қайта ишлашлари, имкони бўлса вилоятимиздан ташқарига сотишлари мумкин.

Жумҳуриятимиз президенти томонидан аҳолига ажратилаётган озиқ-овқат, ем-хашак ҳам аниқ ҳисоб-китоб билан аҳолига сотилиши керак. Ҳозир бу ишлар қилинмоқда.

Қисқа қилиб айтганда, бозор иқтисоди савдо ходимларининг, яъни савдогарларнинг ўз номларини оқлаб олиш даври ҳисобланади.

Камолжон СОЛИЕВ,

Жиззах вилояти матлубот жамиятлари уюшмаси хайъати раиси

Жарроҳ

Халқимизда «эл соғлиғи — юрт бойлиғи» деган нақл бор. Ҳақиқатан ҳам халқ соғлом юрт ҳам моддий, ҳам маънавий жиҳатдан бой бўлади.

Сир эмас, жумҳуриятимизда сўнгги йилларда атроф-муҳит муҳофазасининг ёмонлашуви касаллар сонини кўпайтириб юборди. Бутун табобат олами зарар кўраётир. Узоқ йиллар табиатга зуғум ўтказишга уриндик. Аслида ўз соғлиғимизни барбод этаётганимизни сезмадик. Энди, кўп ишларимиздан афсусланаёلمиз.

Қишлоқ жойларида заҳарли химёвий моддаларнинг кўп ишлатилиши, етиштирилаётган маҳсулотларнинг заҳарланиши энг аввало болалар ўртасидаги касалликларни орттираяпти. Улар кўпинча ногирон ҳолда туғилаяптилар. Бу ҳолат эса катта бир халқнинг келажига соя ташлаяпти.

Маълумотларга қараганда, аҳолининг саксон фоизига яқини ҳар хил касалликларга чалинган экан. Айниқса, болаларнинг қулоқ-томоқ, бурун касалликлари кўпайиб бормоқда. Уларни ўз вақтида даволамасак, ёмон оқибатларга олиб келади. Ногирон болаларнинг иш қобилиятлари паст бўлади. Бу эса, жамият иқтисодига, инсонлар кайфиятига таъсир қилиши ўз-ўзидан кўриниб турибди. Қулоқ-томоқ ва бурун касалликлари инсон вужудининг бошқа аъзолари хасталикларини кўпайтираяпти. Болалар ўртасидаги касалликларни даволаш билан бирга, уларнинг олдини олишга ҳам катта эътибор берилиб, хайрли ишлар қилаётган даргоҳлардан бири Тошкент табобат болалар хасталиғи илмгоҳининг қулоқ-томоқ ва бурун касалликлари хастахонасидир. Бу даргоҳдан кўплаб беморлар ўз дардларига даво топиб кетмоқдалар. Жумҳуриятимизда яқин-яқингача бундай касалликлар билан оғриган болалар учун алоҳида шифохона йўқ эди. Ҳозирги кунда олтмиш ўринли бу даволаш муассасаси эл хизматида.

Юқорида айтиб ўтганимиздек, болалар орасида қулоқ-томоқ ва бурун касалликлари кўп бўлганлиги учун, бу ерга даво излаб келувчиларнинг кети узилмайди. Ҳа, кўплаб касаллар улкан жарроҳ, профессор Саидакром Ҳасановдан нажот топишган. Профессор Ҳасанов болалар саломатлиги йўлида хизмат қилаётган кўплаб иқтидорли шифокорларни етиштирди. Улар ҳақиқатан ҳам бугунги халқ саломатлигининг ҳақиқий посбонларига айланишган. Бу масканда профессор С. Ҳасанов раҳбарлигида, иттифоқ миқёсида биринчи марта, кўз ёши қопчаси йирингли

яллиғланшини буруннинг ичидан операция қилиб даволанади. Бу усулда касаллар тўқсон саккиз фоиз соғайиб кетишади. Кўз орқали операция қилиш усулида эса 60 фоизигина соғайиб кетар эди.

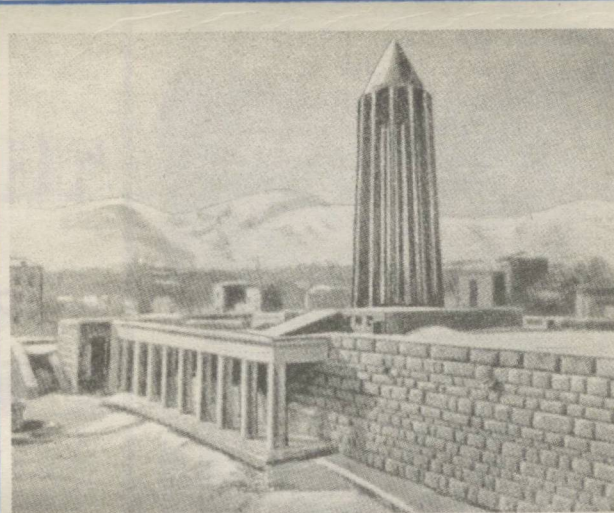
Профессор, жарроҳ С. Ҳасанов ва унинг шогирдлари жасорати билан танасидаги қусурлардан холис бўлган кўпгина беморлар қайта туғилгандай бўлиб кетишмоқда. Ҳатто қулоғи чиноқ болаларнинг ҳам қанчадан-қанчаси соғайиб кетганлиги бунга мисол бўла олади. Бу шифокорлар билан бирга вилоятлардаги узоқ яқин қишлоқларда кўплаб илмий-текшириш ишларини олиб боришади.

— Кейинги икки йил мобайнида илмгоҳимиз мутахассислари билан бирга жумҳуриятимизнинг Сирдарё, Жиззах ва Тошкент вилоятларида текшириш ишларини олиб бордик, — дейди профессор Ҳасанов. Бундан олдимизга қўйилган мақсад, пахта экилган далаalarda одамларнинг соғлиғи қандай эканлигини аниқ билиш эди. Олган натижаларимиз шуни кўрсатадики, ҳар уч кишидан биттаси, яъни аҳолининг ўттиз уч фоизи десак бўлади. Қулоқ-томоқ ва бурун касалликлари билан оғир экан. Масалан, қулоқнинг чиноқ касаллиги, яъни қулоқнинг ривожланмай қолиши ҳар беш минг боланинг биттасида учраяпти. Бизнинг вилоятимизда бу кўрсаткич икки ярим барабар кўп.

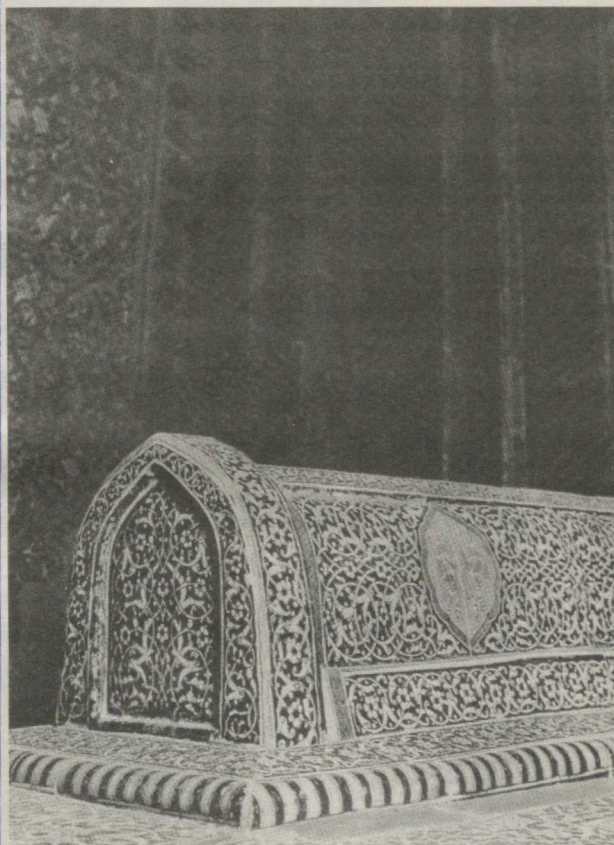
Табиат мувозанатининг бузилиши айниқса, пахта экиладиган жойларда бу касалликларни кўп учраши маълум бўлди. Агар, жумҳуриятимизда болаларнинг умумий сонини тахминан саккиз миллион деб олсак, ҳозирги кунда ярим миллион боланинг қулоғи касал экан.

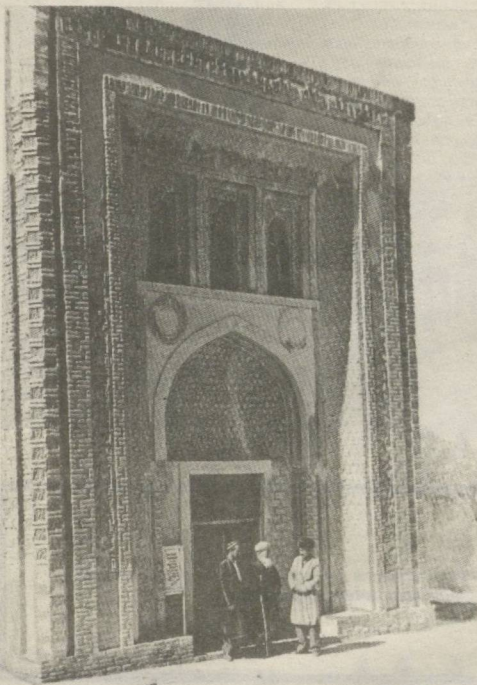
Биз яна, профессор Саидакром Ҳасановдан ушбу шифо масканида келгусида амалда оширилиши мўлжалланган хайрли ишлар хусусида сўраганимизда, — улар болалардаги қулоқ-томоқ ва бурун касалликларини кўпчилигини ҳисобга олиб, бу касалликларни олдини олишимиз ва даволашимиз учун Тошкент тиббиёт болалар хасталиғи илмгоҳи қошида болалар қулоқ-томоқ ва бурун касалликлари бўйича марказ очилса, бу марказнинг ҳамма вилоятларимизда бўлимлари ташкил этилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди, дедилар.

Биз болаларимиз соғлиғининг посбонлари бўлган мазкур даргоҳнинг қулоқ-томоқ ва бурун касалликларининг шифокорларига соғлом жамият учун курашдаги олий-жаноб ишларида муваффақият тилаймиз.

Хамадон шаҳридаги Абу Али ибн Сино мақбараси.
Шу мақбаранинг ички кўриниши.

Араб ота мақбараси

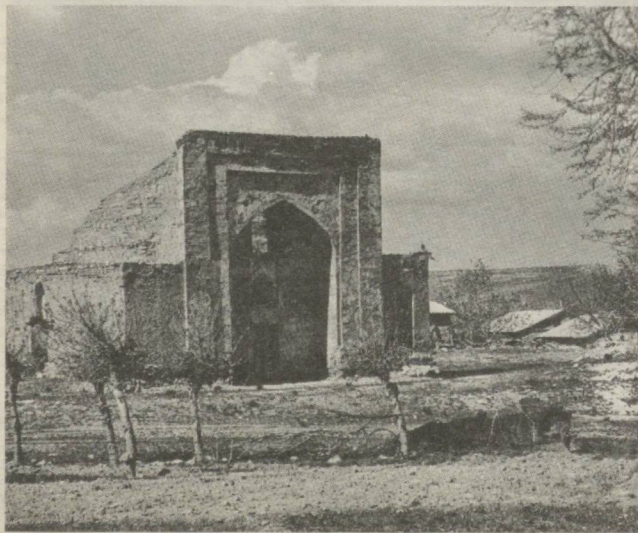
Жаҳоннинг сайқали — Самарқанддан 130 чақирим жанубда, Қарнаб чўлининг чекка бир жойида Тим қишлоғи жойлашган. Бунда она табиатнинг улғворлиги, жозибаси ва кудрати сервиқор қоялар, ёввойи олчазорлар, дўла-назорлар, наъматақзорлар бағрида тилсимланган. Бир қарашда суку-натга чўлгонгандек туюладиган, аслида Чўққитош сойи каби бир нафас тиним билмайдиган бу гўша-нинг тарихи олис-олисларга бориб тақалади.

Бу қишлоқда ҳижрий 367 (ме-лодий 977—978) йилларда барпо

этилган «Аработа» мақбараси қу-рилган. «Ўзбек Совет қомуси»да Аработа мақбараси юксак баҳолан-ган. Иморатни қурган меъмор ҳақида ҳеч қандай маълумот кел-тирилмаган. Пойдевори тошдан, деворлари чорси гишдан ганҷхок билан мустаҳкам қилиб терилган. Девор ва гумбаз орасида тўртта кунжақда наққошлар ва меъмор-лар муқарнас усулида нақш ўйиш-ган. Устунларга ҳам нафис ва нозик безаклар берилган. Улар муҳташам хонанинг шинамлиги, улғворлигини оширади.

Минг афсуслар бўлсинки, Бухо-

Оқмасжид

НОДИР

ОБИДАЛАРНИ

АСРАЙЛИК!

ро ҳокими Нўҳ ибн Мансур даври-даёқ катта аҳамият касб этган, дунёвий меъморчиликнинг қим-матли дурдонаси ҳисобланган «Аработа» мақбараси шу пайтга қадар эътибордан четда қолиб келаётир.

Жумҳурият, вилоят рўзмалар-да худди шу мавзуга бағишланган мақолалар билан таниқли журна-листлар, жамоатчилик бир неча бор чиқиш қилганликларига қара-май, жумҳурият тарихий маданий ёдгорликларни сақлаш жамияти, Самарқанд вилоят советидаги му-тасадди ўртоқлар бунга панжа ора-сидан қараб келишаётир.

Айни кунларда Аработа ёдгор-лиги ҳам, унинг ёнида қурилган яна бир ёдгорлик — «Оқмасжид» мас-жиди ҳам қаровсизликдан тутдай тўкилар ҳолига келиб қолган. Агар тез орада ҳукумат томони-дан бирон бир чора-тадбир кўрил-маса, тиликлар, нафақат улар балки бутун ўзбек халқи яна бир нодир обидасидан ажраб қолиши ҳеч гап эмас.

Ҳазрати меъморлар қўли билан яратилган «Аработа» ва «Оқма-жит» ёдгорликлари тезда таъмир-ланиб халқ мулкига айлантирилиши керак ва ҳатто Самарқанддан Тим орқали Бухоро — Хева шаҳарлари-га сайёҳлик сафарларини уюшти-риб даромад ҳам олиш мумкин. Бунинг учун мутасадди раҳбарла-римиз ташаббускор бўлишлари керак.

Бу ерларда фахр билан жаҳон-нинг турли ерларидан келган сайёҳлар ташриф буюрса, Масжид-дан имон эътиқодли кишилар қа-дами узулмаса қандай яхши бўлар-ди.

Тим ҳазинаси она табиат мўъжи-заси бўлса, «Аработа» ва «Оқма-жит» ёдгорликлари шу мўъжизани бойитган, ундаги бўшлиқни тўл-дирган бебаҳо гавҳардир. Шундай экан, бу ҳайратомуз гўзаллиқни кўз қорачўғидек асрашимиз керак, токи унинг чексиз жозоба кучидан келгуси авлодлар ҳам баҳра олиш-син.

А. НУРБОВ

С амарқанддан ати-ги бир неча чақи-рим нарида, пур-виқор тоғларга ён-бошлаган бир гў-зал қишлоқ бор.

Унинг номини Сазоғон деб аташа-ди. Бу ерга ilk баҳор кунлари-нинг бирида ташриф буюрдик. Осмон токида оппоқ укпар бу-лутлар кезиб юрар, атрофни тур-фа хил ўт-ўланларнинг муаттар ҳиди тутиб кетган эди... Қўй-қўзилар маърайди... Одамлари ҳаракатчан, тadbиркор. Айтиш-ларича, сазоғонликлар тоғу тош-лар орасида яшасалар-да, деҳ-қончилик бобида алоҳида тажри-бага эга эканлар. Сазоғонликлар Самарқанддай катта шаҳар аҳо-лисини биринчи бўлиб олма, кар-тошка, сабзи каби дармондорили мева-чевалар билан таъминла-шаркан.

Сазоғонликлардан бу қишлоқ-нинг номи қандай маъно анг-латилишини сўрадик. «Демислар-ким, қачонлардир уларнинг ота-боболари ўзлари суяниб турган ҳов анови тоғ дараларида ҳаёт кечиришар экан. Вақт ўтиши билан одамлар пастга, суви, текис унумдор ерларга кўчишиб-ди. Экин-тикин экиб ҳаёт кечи-ра бошлашибди. Шу-шу бўлиб-ди-ю, ерларни созлаган (яъни сазлоғон — сазоғон) маъноси кел-иб чиқиб, қишлоқ шу ном бил-ан атала бошлашибди.

Сазоғон нимаси билан маш-хур деган саволимизга олмаси билан машхур деб жавоб бериш-ди. Чиндан ҳам ерли аҳоли жуда тadbиркор, уйдабурон одамлар. Самарқанд бозорларининг нақши бўлган олмалар Сазоғондан кел-тирилиши бежиз эмас экан.

Сазоғон қишлоғига киравериш-да, ўрик гулларига бурканган, ҳарир дарпардаларга чўлганган ойнавандлик кўркам бир бинога кўзингиз тушади. Бу бинода маш-хур Оренбург тивит рўмолига ра-қобат қила оладиган даражадаги тивит рўмол тўқилади.

— Тивит рўмол тўқиш корхо-намиз 1987 йил ташкил этил-ди,— дейди сардор Худоёр ака Худойкулов.— Кўз кўрқок, қўл ботир дейилганидек, дастлаб иш бошлашда анча-мунча иккилан-дик. Аста-секин ишларимиз юри-шиб кетди. Тўқувчи қизлари-миз сони саккиз нафардан икки-уч йил ичида 120 нафарга етди. Сабаби дейсизми? Энди, моддий манфаатдорлик бор жойда иш-нинг унумли бўлиши беш қўл-дай равшан-ку... Урчуқчи аёлла-римиз (улар асосан кўп болали оналар) уйларида ип йиғириб, тўқувчи қизларни майин ип бил-ан пешма-пеш таъминлаб тури-шади. Ойлик режаларимиз ҳам, маошларимиз ҳам чакки эмас. 1990 йил тивит рўмол ишлаб чи-қариш режаси 110 фоизга ортиғи билан уддаланди. Бу йил насиб қилса, йиллик режани 120 фоизга уддалаш ниятимиз бор. Виласиз-ми, ўша машхур Оренбург тивит рўмолига 50—60 фоиз сунъий то-ла ишлатилади. Тўғри, бу рўмол-лар бир қарашда оппоқ бўлиб кў-ринади. Лекин совуқ бўлади. Са-зоғоннинг тивит рўмолига эса нақ 99 фоиз жун ишлатилади.

САЗОҒОННИНГ ТИВИТ РЎМОЛИ

Ойхумор АСАДОВА

Иссиқкина, майин, бир ҳовуч оппоқ паркү бутудек кўпириб туради. Шунинг учун бўлса керак, Сазоғоннинг тивит рўмоли савдо пештахталарида туриб қолмаяпти... Муаммо дейсизми? Муаммоларимиз ҳам йўқ эмас. Биринчи галда ишни қўл меҳнатидан техника зиммасига ўтказишимиз керак. Қолган ишлар ўзимизга боғлиқ. Омон бўлсак, кўраверамиз.

— Одатда тоғ қишлоқларида аёллар бола-чақа, кўр-қут билан уйда ўтиришади. Эраклар яйловларга чиқиб кетишади. Таъминот эса ҳаминқадар. Бир товуққа ҳам дон керак, ҳам сув керак, деганларидек, қозонни сувга ташлаб қўйиб бўлмаса. Қимирлаш керак-да ахир! Бунинг учун биринчи галда қишлоқда ишсизликни тугатиш зарур. Ана шуларни ҳисобга олиб, эл ғамидан юрган раҳбариятимизнинг кўмаги билан давлат ҳўжалигига 4 минг бош «ангор» зотли эчки олиб келинди, — дейди Советобод тумани «Ўзбекистон 40 йиллиги» давлат ҳўжалиги директори Очил Абулқосимов. — Бу жониворнинг турган-битгани фойда эканлигини айтмайсизми? Майин, оппоқ жунидан тивит рўмол қилинса, сути турли хил хасталикларга даво ҳисобланар экан. Аҳолининг

мол-ҳоллари орасида ҳам «ангор» зотли эчки урчитилаяпти. Улан-Удэ шахридаги корхонага ўхшаган корхонани шу ерда ҳам ташкил қилса бўлар экан. Шу пайтгача етиштирилган хомашёларимиз гоҳ у ёққа-гоҳ бу ёққа жўнатиладди. Тивит рўмол ўзимизнинг қиз-жувонларга ҳам жуда ёқади-да. Агар Улан-Удэга жун топширмаганимиз, жунни арзонга сотиб, қимматга яна сотиб олишдан бош тортганимиз учун бизни жазолашса, жазосига ҳам тайёرمىз. Халқимиз — уддабурон халқ. Одамларимиз ҳақида ҳозир ўйламасак қачон ўйлаймиз?!

Дарҳақиқат, директорнинг куонганича бор. Баъзан олдимиздан оққан сувнинг кўп ҳам қадрига етавермаймиз. Турли хил авж-баҳоналарни кўндаланг қилиб тураверамиз. Ана шунақа гаплар!

Биз сазоғонликлар ҳузуридан қайтар эканмиз, Майрам, Муҳтарам, Муҳаббат, Жамила, Хурсаной, Муаззам каби чевар қизлар тўқиётган тивит рўмолларини кўриб, уларнинг санъатига таҳсинлар айтдик. Яқин келажакда Сазоғоннинг тивит рўмоллари довриги юрт ошишига амин бўлди.

Сазоғондаги тивит рўмол ишлаб чиқариш корхонасининг моҳир ишчилари Замира Назарова, Шоира Тоирова, Шоира Тоипова, Инобат Ўзкова, Шарофат Алимова, Муаззам Искандарова, Тошгул Холбозорова.

Сураткаш Р. Нуриёбоев

X

ақиқатдек оддий, аммо дунё тургунча ўлмайдиган ҳикматлар бор. Шулардан бири: «Аввал таом, сўнгра калом». Файла-суфлар бу сўзни:

«Аввал иқтисод, сўнгра сиёсат» тарзида ёздиладар. Иккаласи ҳам тўғри — бир-бирини тўлдирди. Бу ҳикматга тор маънода — меҳмон кутиш ёки оилани бошқариш маъносиди ҳам, кенг маънода — жамоани, тумани, вилоятни, мамлакатни бошқариш маъносиди ҳам амал қилиш керак.

Бироқ биз сўнгги йилларда бу ҳикматга амал қилмай қўйдик: иқтисоднинг ўрнига сиёсат олдинга ўтиб кетди, амалий ишдан кўра гапонликка зўр бердик. Мана, охир-оқибатда нархларнинг бир неча баробар кўтарилиши маҳсулотларнинг талон билан, рўйхат билан берилишидек шармандали манзаранинг гувоҳи бўлиб турибмиз. Аслида гувоҳиям эмасмиз, шу хунук манзаранинг чинакам эгаларимиз!

Саноат моллари сотиладиган дўконлардаги жовонлар бир неча ойдан бери деярли бўм-бўш. Якка-ярим жовонларда турган маҳсулотларнинг нархи осмонда. Ҳафсаласизлик билан кириб чиқаётган харидорлар эса, маҳсулотлар ёрлиғига кўз ташлаб, ҳайратга тушадилар-да, ўй-хаёл ва изтироб ичида изларига қайтиб, йўлларига равона бўладилар... Озик-овқат сотиладиган дўконларда эса, ҳар куни эрта-лабдан кечгача одамлар тирбанд, ур-сур, бақриқ-чақриқ, биров-бировни сўккан, қарғаган; ҳатто йиғлаган одамлар ҳам кўзга ташланиб туради.

Нега бунақа аҳволга тушиб қолдик? Бадавлат яшаш учун барча имкониятларга эга бўлган бу мамлакат кишилари қай тарада бу қадар ночорликка дучор этилдилар? Ишонгиси келмайди одамларнинг... Бу саволларга мазкур сўзда тўла-тўқис жавоб бериш қийин, зеро бу нарсанинг вазифамизга ҳам кирмайди. Фақат бу ерда айрим мулоҳазаларимизга айтиб ўтиш мумкин.

...Бир куни Насриддин афанди ўзи ўстирган толнинг шохига чиқиб олиб, ўзини кўтариб турган шохни оёғи тагидан болта билан кеса бошлабди. Бу ишдан

ЁМОН КУНЛАР ЯХШИ БЎЛАР...

хабар топган қўни-қўшнилар чиқишиб: «Бу нима қилиқ, афандим, оқибатини ўйлаясизми?» десалар, у: «Нима бўлишини синаб кўроқчиман», деган экан. Биздаги айрим ишлар худди шу латифадаги манзарани эслатади.

Эрта баҳор кунлари ўзимга таниш давлат хўжалиги директори билан суҳбатлашиб қолдим. У гап орасида юз гектар ерга ток кўчати экилаётганини айтиб ўтди.

— Каттагина тоқзорларингиз бор эди шекилли? — дедим унга.

— Ҳа, бор эди, — деди директор афсус билан бош қимирлатиб.

— Бор эдию... ўша каттагина тоқзорни ўз қўлимиз билан қичкинагина қилиб қўйган эдик! Битта бемаъни қарор сабаб бўлиб, қарангки, 315 гектар тоқзорнинг 200 гектарини қўпориб ташладик-да! Ҳе, аттан!

— Ахир қарорнинг бемаънилиги ўша пайтда ҳам... ҳар қалай маълум эди-ку. Тайёр мева-боғни йўқотмасаларингиз нима қиларди?

— Қизиксиз-а, ким ўз бошини дорга тутиб бергиси келади? Тоқзорларни қўпориб ташламаганимизда жазоланишимиз — қамалиб кетишимиз аниқ эди-да. Уша пайтдаги жумхурият раҳбарларининг тобора кўпроқ одамларни қаматтиришга ружۇ қўйганларини эсингиздан чиқардингизми?..

Мана, кўрдингизми, ичкилик-бозликка қарши курашиш хусусидаги қарорнинг битта хўжаликка етказган зарарини шу гапдан тасаввур этиш мумкин. Бир вақтлар озик-овқат дўконлари пештахталарида йигирма хилга яқин маркали — мақтовий оғизга тушган винолар безак бўлиб турарди. Фаровонлиқнинг ўзига хос рамзи бўлган бу неъматлар го-ҳо уч-тўрт йиллаб ҳам сотилмасди. Якка-ярим ичкиликка муккасида кетганларни ҳисобга олмаганда аксарият халқ уларни дастурхон беағзи сифати харид қиларди. Ичиш маданиятини ҳам билардик: мўъжазгина қадаҳлардан ҳўплаб-ҳўплаб ичардик, меъёрни сақлардик...

Энди-чи?.. Топилганини ичармик! Мўъжаз қадаҳларда эмас, пиёлаларни лим-лим тўлдириб ичармик! Айрим ўтиришларда уч хил, тўрт хилини аралаштириб, устма-уст ичармик — меъёрни унутиб қўямиз! Чунки эрта-индин бундай неъматларни дўконлардан осонгина топишимизга кўзимиз етмайди-да!

Ичкиликбозликка қарши чиқарилган қарорнинг самогон тайёрлашга, наставандлик ва гиёҳвандликка берилишлардан ташқари, қанча-қанча кишиларнинг билиб-билмай техник спиртлардан истеъмол этиб ўлиши ва майиб-мажруҳга айланиб қолишларидан ташқари моддий-иқтисодий зарари ҳадсиз-ҳисобсиз бўлди. Майизлар ва шарбатлар тақчиллиги ва самогон тайёрлашларга ружў қўйишлар мамлакатни қанд-шакар ишлатмасдан тайёрланган ноз-неъматлар билангина ҳар қанақа дастурхонни безатиб бўлмаслиги эса ҳаммага аён гап!

Уша ножиоз қарор туфайли Иттифоқимиз бўйича 50—60 миллиард сўм иқтисодий зарар кўрилганлиги мутахассислар томонидан қайта-қайта айтилмоқда, қарорнинг нотўғри чиқарилганлиги барчага аниқ бўлиб қолди.

Аммо ичкиликбозликка қарши курашнинг «муаллифлари» ва уларни шу йўлга бошлаган кимсалар ҳали ҳам ўз хатотларини очик-ойдин тан олгилари келмапти ёки тан олсалар ҳам уни тузатишга киришмаяптилар.

Эндилқда аллақайси мамлакатдан бериладиган ўн миллиард сўм миқдордаги ёрдамга кўз тикиб ўтирибди шундай мамлакат! Уша ёрдамни олганимиздан кейин шу қийинчиликлардан эсон-омон чиқиб кетар эмишимиз! Уша ўзи ўстирган толнинг тагидан кесган афандининг кунига тушганимиз шу эмасми?!

Шундай қилиб бозор иқтисодиётига ҳам кириб келдик. Ҳаётда бозор иқтисодиётига ўтишдан бўлак йўл йўқ экан, яъни социалистик тузум деб аталган маъмурий-бўйруқбозлик системаси ўзини оқламаган экан, етмиш йилдан бери шундай улкан мамлакат халқи лақиллатиб келинган экан (бизнинг системамизга эргашган шўринг қургур чет эл давлатларининг халқларини айтмайсизми), янгича йўл тутатганимизни яхши ишнинг бошланиши деб тушуномқ керак. Ле-

АЙБНОМА

Кимга фойда, кимга зарар. Сиз суратда кўриб турган бу ноёб кийим-кечақларни кундузи чироқ ёқиб ҳам дўконлардан излаб тополмайсиз. Чирчиқдаги «Ғунча» боалар кийим-кечаги фабрикасида эса «тиқилиб» ётибди.

Эҳтимол, тайёр маҳсулотларни истеъмолга чиқариш учун ошқамётган танбал мутасаддилар кимга фойда, кимга зарар эканлигини айтиб беришар!?

Сураткаш Р. Нурибоев

кин, очик айтиш керакки, бозор иктисодиётга ниҳоятда кечикиб, яъни халқимизнинг силласи қуриган пайтда ўтдик. Айниқса сўнгги бирор йил давомида гап-сўз кўп бўлди, ҳадеганда амалий ишга ўза қолмади. Бунинг устига бозор иктисодиётининг Шаталин ва Явлинский таклиф қилган дастури бир чеккага суриб қўйилди.

Мана, бугунги кунда мамлакатимизнинг ҳамма бурчакларида талон билан, рўйхат билан маҳсулот сотиш жорий этилди. Ҳар бир оиладан камида бир киши беш-олти соатлаб (гоҳи узун кунлар бўйи) навбатда туриши, жон бошига бериладиган бир килолик-икки килолик озиқ-овқатни сотиб олиши лозим. Навбат таллашиб жанжаллашишлар, асабга тегишлар авжида.

Халқ бошига оғир кунлар тушганда одамларнинг қанақалиги сув юзига қалқиб чиққан пўкаклардек билиниб қолади. «Ёмон кунлар яхши бўлар, ёмон одам яхши бўлмас», дейди халқимиз. Аҳли мўминлар дучор бўлган қийинчиликдан, мусибатдан фойдаланадиган разил кишилар ҳамма вақт учраган ва кўпчиликнинг нафратига дучор бўлган. 1966 йилги Тошкент зилзиласини бир эсланг. Уша 26 апрел куни эрталаб мамлакат эгалари самолётда Москвадан келишиб,

мусибатда қолган халқ ҳолидан хабар олиб юрган соатларда ўлганнинг устига тепган қилиб одамларнинг мол-мулкни ўмариб кетаётган ўғри-каззоблар ҳам учраган эди.

Ўз манфаатидан бўлак ҳеч нарсани тан олмайдиган, ўзига келадиган бир тийин фойда учун халқнинг миллион сўмлик ҳақини бой берадиган номарду ноинсофлар ҳозир йўқ дейсизми? Жуда бор-да! Тўлиб-тошиб ётибди! Бир неча ойдан бери дўконлардаги молларни орқа эшикдан қимматига сотаётган, нарх кўтарилганидан кейин қимматига сотамиз, деб уйланини омборхонага айлантиришган худобахабар савдо ходимлари йўқми? Бор ва исотаганча топилади! Улар худодан ҳам, бандадан ҳам қўрқмайди-лар ва кўнгиллари тусаган номаъқулчиликни қиладилар.

«Ўттики — ўтга, сувники — сувга, қолди қатикнинг пули», деган экан машойихлардан бири. Халқ бошига тушган мусибатдан фойдаланиб қолаётган қаллоблар барибир қачондир худонинг қахр-ғазабига дучор бўладилар. Бунақа ноҳўя ишларнинг ҳисоб-китоби авваласи шу ёруғ дунёнинг ўзида юз беради. Қолаверса, улар нариги дунёда дўзах ўтида куядилар! Чунки бу ҳаёт ҳисоб-китобсиз эмас!

Озиқ-овқат дўконларидаги нав-

батларни кузатганда ҳам анчайин бўлиб кўринадиган ноҳуш-ликларга дуч келасиз. Айтайлик, эллик нафар ёки юз нафар одам навбатда турибди, оддийгина бир мансабдор ёки дўкончининг офтобда қатик ялашган таниш-билиши шартта киради-да:

— Бахтиёр, анавинингдан ўн кило торт, мановингдан беш кило торт, — деб қолади. Навбатда уч-тўрт соатлаб турган отаси тенги, онаси тенги қариялар унга ҳайрон бўлиб қарайдилар. Аммо у сурбет бу нигоҳларга парво ҳам қилмайди. Ваҳоланки, навбатда турганларнинг кўпчилиги уни танийди, у ҳам кўпчиликни танийди. Аҳли мўмин андиша қилиб унга бир нима демайди, нокамтар сурбет эса, андишанинг «а» ҳарфини ҳам тан олгиси келмайди!

Халқ ҳамиша ўз ҳаёти йўлида дуч келган тўсиқларни, қийинчиликларни сабот-матонат билан енгиб келган ва бу гал ҳам шундай бўлади. Энг муҳими, ҳар бир киши ваҳимага тушмасдан, асаб-хўрликларга берилмасдан, инсонлик номига муносиб равишда кечириши лозим оғир кунларни. Ўзбек халқининг ўта меҳмондўстлиги, тўя ҳашам маъракаларимизнинг серхаражатлиги айрим оилаларни шошириб, додиратиб қўйиши мумкин. Шундай пайтда маҳаллаларнинг, қиш-

лоқларнинг оқсоқоллари, донишманд қариялар сарф-харажатларни кўпайтириб юбормаслик ҳақида, имконга қараб иш тутиш лозимлиги ҳусусида қайғуришлари, оила бошиқларига маслаҳат беришлари зарур.

Саноат моллари дўконларида турган маҳсулотларнинг нархлари аввалигизга нисбатан 3—4 баробар, ҳатто баъзи ҳолларда 5—6 баробар ошириб юборилганига гувоҳ бўлиб турибмиз. Мана, аста-секин айрим молларнинг нархлари бир қадар арзонлаштирилмоқда. Бордию кўпчилик харидорлар кўринган нарсани шоша-пиша сотиб олавермасалар, янги кийимга ёки буюмга эга бўлишни озгина кечиктирма олсалар, савдо ташкилотлари уларни арзонлатишга мажбур бўладилар. Чунки ишланган маҳсулот вақтида эгасини топмасда нархи пасайишга мажбум бўлади — бозор иктисодиётининг қондаси шу.

Хуллас, қийин кунлар аста-секин чекиниб бораверади. Бундай кунларда халоллик ва инсофдиётни, меҳнат ва сабр-қаноатни, зукколик-донишмандликни ўзимизга ҳамроҳ қилиб олсак, иншоолло, ҳадемай яхши кунларга етиб бораемиз. Бу кунлар ўтар-кетар...

О. ҲУСАН

ттизинчи йилларда авж олган қатъон минг йиллик тарихимизни, адабиётимизни, илмфан ва маданиятимизни ўрганиш учун билимини,

иктидорини аямган атоқли маърифатпарварларнинг ҳам умр шамларини ўчирди. Уларнинг шайнига миллатчи, жаҳид, деган машғум давр тамгасини босди. Асарлари йўқ қилинди. Кимки ўша китобларни ўқиса, асраб юрса, улар ҳам миллатчилик, жаҳидчиликда айланиб жазога тортилаверди...

Ўзбек маърифатининг ёрқин юлдузлари Маҳмудхўжа Бехбудий, Абдулла Авлоний, Саидрасул Азизий, Сўфизода, Иброт сингариларнинг номига арим аср давомида ана шундай иборалар қўшиб айтилди. Уларнинг номлари алҳақ эмас, қарғаб тилга олинди. Номлари барча манбалардан олиб ташланди. Ҳатто айримлари мутлақо тарих саҳифаларидан ўчиб кетди ҳам. Уларнинг адабий меросини ўрганиш яқин-яқинларгача ҳам таъқиқлаб келинди.

Бугунги кунга келиб, халқимиз ўзлигини англаб етмоқда. Қисқаса, ҳақиқатни айтиш учун шароит вужудга келди.

Адабиётшунос олимлар — филология фанлари докторлари Бегали Қосимов ва Улғубек Долимовлар бу хайрли ишга қўл уришди. Яқинда уларнинг «Маърифат даргалари» деб номланмиш китоблари «Ўқитувчи» наш-

МОЗИЙДАН САДО

риётида чоп этилди. Китобнинг илк варағини очишнгиз билан: «Китоб ўрта мактаб ўқитувчилари ва кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган», деган жумлага кўзингиз тушади. Албатта бу нисбий гаплар. Китобни ўқиган ҳар бир киши уни қўлдан қўймай ўқийди. Олайлик, Тошкент Давлат дорилфунунининг журналистика куллийти талабаларига учинчи курсда «Ўзбек журналистикаси тарихи», «Жаҳид адабиёти» (жаҳид адабиёти шу пайтгача қоралиб келинган, албатта) каби фанлардан маърузалар ўқилади, амалий машғулотлар ўтилади.

Асар унутилган ва қайта тикланган юқоридаги мутафаккирларнинг журналистик, матбаачилик фаолиятлари ҳақида ҳам етарли маълумот беради. Бу ҳақида Бехбудий тўғрисида 1916 йилда ёзилган татар шўро адабиётининг асосчиларидан бири, машҳур инқилобчи адиб Олимжон Иброҳимовнинг «Тиллари бошқа бўлса-да, кўнгиллари бири»

номли мақоласидан мисол тариқасида парча келтирсак:

«Қасбий денгизи орқали чиқуб, Мовароуннахрга кесак, Самарқанд, Тошканд тийраларинда тўхтаб, бу халқнинг дунёсина кўз солсак, дарслиқлар оламида Истанбулли Аҳмад Мидхатнинг «Хожа аввали», бизнинг «Муаллими аввали» миз ўрнина аларнинг Хўжа Бехбудийлари «Адиб авлиёлар ёзгонлигин, «Ойна», «Садойи Фарғона», «Озё», «Тижорат», «Хуршид», «Садойи Туркистон» каби шул ер туғроғидан униб, шундоғи хаво билан сугорилиб, янашга тиришқон матботу ва адабиётларни кўражамизки, булар шул Туркистон деган бир ўлканинг ҳаётидаги ҳуусиятларидан туғилган, шундаги эҳтиёжларга жавоб бера тургон емишлардир» («Онг» журнари, 1916 й., 5-сон, 87—90-бетлар).

Муаллиф Бехбудий ва шунга ўхшаган юқорида номлари эйкр этилган сиймолар Мовароуннахр таъраққийчилигининг рамзи сифа-

тида кўрсатилмоқда. Уларнинг маърифатчиликдаги хизматини Туркиядаги Аҳмад Мидхат ишлари билан тенг қўйилганлигини адабиётшунос олимларимиз алоҳида таъкидлаб ўтишган.

Маълумки, 30-йиллар давомида араб имлосидан, лотин, сўнг рус имлосига ўтилиши халқимизнинг ўша давргача яратилган ёзма адабиётини, тарихини ўқиш-ўрганиш кейинги авлодлар олдига тўғаноқ бўлди. Ёвуз ниятда қилинган тadbир бизни фан ва маданият билан боғлаган сиймолар — Сиддиқий-Ажзий, Бехбудий, Иброт, Азизий, Сўфизода, Тавалло, Авлоний кабиларининггина эмас, ўтмишимиздан ҳам жудо қилиш эди.

Афсуски, мана шундай аҳамиятли китоб атиги саккиз минг нусхада чоп этилган. Тарихимизнинг энг суронли даврларини акс эттирган бу асар албатта кўп миллионли халқимиз учун денгиздан қатрадек гап.

Хуллас, китоб мухтарам олимлар Бегали Қосимов, Улғубек Долимовларнинг самарали изла-нишлари оқибатида вужудга келганлигини тан олмай иложимиз йўқ. Китобни ҳар қандай киши ҳам ўқиб мушоҳада юрита олади. Зеро унинг қиммати ҳам мана шунда. Асар ана кўп минг нусхада чоп этилса, ҳали эски ўзбек имлосини ўзлаштира олмаган китоб ихлосмандларига, шубҳасиз, катта қулайлик туғдирган бўларди.

Маъмуржон ҚИЕМОВ

Меҳр

Достон

Хосият БОБОМУРОВА

Улар узун-узун йилларни ҳудудсиз ишқу қувончлари билан қисқа қилиб умр кечирди. Йилнинг баҳори тўқсон кундан кейин кетар, менинг Баҳорим бир умр кетмас, дер эди Ботир.

Йилнинг баҳори кетса ёзининг оташлари, кузнинг эгтиборсизлиги, қишнинг қаҳри туфайли кетади. Мени сизнинг меҳрингиз, мардлингиз асраса не учун кетай, деб жилмаярди Баҳор.

Бир йилнинг борлиги билинмай, икки йил сезилмай, уч йил учиб ўтди-кетди. Тўртинчи йил тўхталгандай бўлдим-ей... Бешинчи йил бу ўйда гўдак севинчлари етмаётгани билинди. Олтинчи йил орзулар ўзини кўрсата бошлади. Баҳорнинг кўзлари, сўзлари бир овуноқ тилар эди.

Баҳор ўз ёғида ўзи қоврилиб, фарзанд тилаб тўрт ёнга чопар, бир жойдан тасалли топар, бир жойдан йиғлаб қайтар эди...

Ботир ишдан келса, олдига кулиб чиқар, бу табасум қиш қишига ўхшаб тафсиз ва қисқа бўларди.

Баҳор Ботир машинасини ҳайдаб сафарга кетган дамларда тунни оҳлар чекиб, тўлғаниб, дардини айтиб ўтказар эди:

Бунчалар узоқсан орзулар тонги,
Интизор кутарман, отай

Бунчалар собитсан қора тун
демайсан, ранги,

Маънос юрагимдан кетай
демайсан.

Ўн йил кутдим, келсанг нетар

бахт,

Қачонгача елкам қисиб яшайман,

Ўн йил кутдим, билсанг нетар

бахт,

Қачонгача юзим тўсиб яшайман?

Дугонам қўлида кўрсам чақалоқ,

Тун бўйи кўзимдан оқар

нолишлар,

Ниятларим ярим, орзуларим ток,

Қучоғимда ғижим бўлар

болишлар.

«Севаман» сўзини ўқтам,

эркамас,

Энди хавотирда ўқсиб айтарман,

Тўйга гарддек қувонч излаб

бораман.

Тоғдек армон билан уйга

қайтарман.

Оташ муҳаббатни берган табиат,
Нега мевасини бермайди экан?
Менинг орзуларим гулламас

наҳот,
Қўлин узатганга санчгайдир
тикан.

Ўсма, сурмаларни кўрмай
қўйдим эп,

Мевасиз дарахт ҳам
гуллармикин, оҳ?!
Қўплар қаторида бир парча этни,
Табиат менга ҳам йўллармикин,
оҳ?!

Тўрт одам бирикса четлаб ўтдим-
эй,

Ўзимни кулгига қўйишдан
кўрқдим,

Еримни жимгина бошда тутдим-
эй,

Хатто уни ошкор суйишдан
кўрқдим.

Тунларим қаро тун бўлди,
сезмадим,

Барча қувончлардан жим юмдим
кўзни.

Баҳор бўлиб бир гул узмадим.
Армон билан кутдим хазонли
кузни.

Бўғзидан оташли сўзлар узилди...
Оққуш каби узалганда боши муздай бо-
лишга теккани сезилди. Қўллари мизг
йил эримай ётган тошга урилиб, кўнгли
эзилди... Дод деб йиғлади. Бир дамлик
ёлғон қувончини, рост қайгулар тигла-
ди. Айтиб-айтиб йиғлайверди:

Хар на десам кўнган болам,
Туғилмайин ўлган болам,
Бешиқларда ётиб кўрмай,
Тобутларга инган болам,
Увв! Увв! Увв!

Қобоғинг йўқ, ёпай десам,
Дудоғинг йўқ, ўпай десам,
Жасадинг йўқ, кўмай десам,
Изларинг йўқ, чопай десам,
Увв! Увв! Увв!

Гул хотинман, гул хотин,
Юрарга йўқ йўл хотин,
Суярга йўқ боласи,
Яшагунча ўл, хотин,
Увв! Увв! Увв!

Сен ўлдингми, мен ўлдим,
Тириклайин кўмилдим,
Кўксим қуриб борар-ов,
Оловларга чўмилдим,
Увв! Увв! Увв!

Оппоқ сутим оқмади,
Оқ илонлар чақмади,
Билмай қолдим, худога,
Қай қилигим ёқмади,
Увв! Увв! Увв!

Бир пайт Баҳор ўзига келгандай бўлди. Қараса, юрагини эзиб ётган тегирмон тоши эригандай бўлибди. Кел-эй, яна бир армоним кўксимда кетмасин, эрта бир кун ой-куним битиб, омонат жонимни сўраб келишса, мен учун ким йиғлайди?

Ўзимга-ўзим айтганим, руҳим бе-
зовта бўлиб юрмасин, деди ўзи-ўзига,
қиз боланинг дийдаси бўш бўлади. Мен
ўлсам, энг аввал қизим фарёд кўтара-
ди. Мана бундай йиғлайди:

Етмиш томиринг бўшаб,
Дунё кўрган қизингман,
Қолдим бармоғим тишлаб,
Кўрарингман, кўзингман,
Вой онамов, вой онам.
Онажоним, кетдингми,
Осмонларга етдингми,
Бизларни ташлаб кетма,
Болангни унутдингми?
Вой онамов, вой онам!
Оқ ювиб, оқ тараган,
Кам-кўстимга яраган,
Парилардан тўраган,
Ой онамов, вой онам,
Абдининг фаринтаси,
Уйимнинг сариштаси,
Гулимнинг гуллуштаси,
Вой онамов, вой онам.
Неварангиз йиғласа,
Нима деб овутаман,
Кўксимда ўт ёнар-ай,
Қандайин совутаман.
Вой онамов, вой онам...

— Сўнг дунёни титратиб ўғлим ўки-
риб йиғлайди,— деди Баҳор.

Ҳаводаги қирқ юлдуз,
Ҳаволаб кетди ботгани,
Шундай арзанда онам,
Қиёмат кетди ётгани.
Вой онам, вой онам.

Ой қиялаб ботарми,
Олтин ерда ётарми,
Олтин сиёқ онажоним,
Қаро ерда ётарми,
Вой онам, вой онам.

Белимга белбоғ ўраган,
Куйсам кўнглимни сўраган,
Ухласам бедор бўлиб,
Уйқуларимни кўриган,
Вой онам, вой онам.

Оқтовдайин оқ сочим,
Қора товдай суянчим,
Тахти равоним онам,
Мулки жаҳоним онам,

Ендим десам чўғим йўқ,
Куйдим десам йўқ кулим,
Онамни тортиб олдинг,
Хонанг бузилгур ўлим,
Вой онам, вой онам.

Бола тебратиб, ўлик боласига давр солиб, ўзи ўлиб, қиз бўлиб, ўғил бўлиб ҳайқариб, гуялаб, ёниб, бир пасилда бир юракдан бир қувонч-у, уч азами ўтқарган аёл чарчади, ҳориди. Боши айланиб кўзи тинди. Шундайгина шолчанинг устига йиқилди. Шу билан қирқ кун беҳуш ётди...

Ботир машинасида кетаётса, бир ёшгина аёл йўлда, туғуни қўлида турган эмиш, кел-эй, шунинг узоқ йўли яқин бўлсин, деб ёрдамга қўл тутди. Машинани тўхтатди.

Аёл борар манзилини айтди.

— Чиқинг, йўлимиз бир экан,— деди Ботир. Сўнг беихтиёр раэм солди. Аёл оқ юзли, қаро қошли, чарос кўзлари ёшли эди. Холини сўрашга ийманди. Бироқ узун йўл, уларни сўзламоққа ундади. Секин аёлга сўз қотди:

— Сизни ким хафа қилди?

Низоят киприкларидан ўтолмай турган ёш томчилари думалаб кетди. Юзлари хижолатдан қизарди. Аёл кўзларини яширай деб ўнг ёнига ўғрилди. Барибир силкинган елкалари ҳолини ошқор қилаверди. Бироқ ҳеч сўз айтмади. Ботир машинасини йўл четиди балх тут ёнига тўхтатди.

— Айтмасангиз, ҳайдамайман...

Бу сўзлар ҳамдардлик билан айтилмаганида, аёл сакраб тушиб кетаверган бўларди. Аммо, дардини олгудек бўлиб турган йиғитга қарши ҳеч нарса дея олмади. Аҳволини айтди. Айтди: бир шилқим, ичкиликбоз, емоқ-ичмоқдан ўзга ҳаваси йўқ эркак эр бўлиб берган азобларини, уриб-сўққанларини, ёруғ кун кўрмаганини — ҳаммасини айтди.

Боя энгилгина учиб кетаётган машина оғир юк тортиб келаётганга ўшар, Ботирнинг газабнок ва титроқ кўллари ҳис қилар эди. Ўғзал ва маюс аёл онасининг уйи ёнида тушиб қолатуриб:

— Омон бўлинг, ташаккур! — дея олди холос.

Кунлар ўтар, Ботир негадир киприкларига ёш томчиси илинган, юрак бағри тилинган, бева аёл онасининг уйи ёнидан тез-тез ўтар, бора-бора аёл йўлига кўз тутар эди. Бир кун Ботир уйга боши хам, дили тўла ғам билан кириб келди. Эрининг ўзгарганини сезган Баҳор ундамай ёлкасидан тўнчини олди. Ёнига болишни қўйди. Ўзи деворга суюнибгина тиззаларини кучоқлади. Ун йилдан бери бир-бирларини ёд биладиган икки одам жим туриб, бир-бирига дилидагини узатар эди... Эркакнинг гуноҳкор ялпичоқ кўзлари сўзлаб бўлди... Аёлнинг ёшли кўзлари ёшини ютди. Бир томчи ҳам тўкмади.

...Бир-икки мунгли кунлар ўтди. Баҳор ота уйига кетмоққа аҳд қилди. Уйдан чиқатуриб, ўзи ҳамшиша ўйнаб-кулиб кириб чиқадиган остонага ноҳосданми, қасдданми, қоқилиб йиқилди, бўғзига оловдайми, ҳанжардайми бир нарса тиқилди. «Воҳ-эй» деди инграб, белинимас, юрагини ушлади, жаҳл билан бармогини тишлади. Бардошидан энди тамоғи айрилди, ўн йил бир ёстиққа бош қўйган ёрига қайрилди... Кўксидидаги тош эриб кетди, кўзи

дан ёши тўқилди. Лабларидан бўғзидидаги оловгами, ҳанжаргами қўшилиб сўз отилди:

Йигит деган йиғламас, ор бўлғайдир, Кетаяпман, йўлимиз қор бўлғайдир, Тирик туриб айрилган хор бўлғайдир, Қўш бахтимиз қурбон бўлди, бегим-а!

Тунлар бедор айтар қўшиғим йўқдир, Ўғил-қизлар қирар эшигим йўқдир, Қўлларимда ўйнар бешигим йўқдир, Алла айтмоқ армон бўлди, бегим-а!

Уф! Сарғайиб дарахтимдан узилдим, Кетар бўлдим, гул бахтимдан узилдим, Ўзим қурган уй, тахтимдан узилдим, Ўтган умрим хазон бўлди, бегим-а...

Сизга ўхшаш бир ўғлимиз бўлмади, «Тилмочгина бир қизгина бермади». Тилингизга нега шу сўз келмади, Қадрим сизга осмон бўлди, бегим-а,

Қийнар эмиш аёлни эр муз билан, Етти ётдай тутиб ўзни «сиз» билан, Унутмоғим гумон бўлди, бегим-а.

Бир тирноққа зор қилган мен, кечиринг, Жуфт шам эдик, чапдагини ўчиринг, Оғу топинг, тезроқ менга ичиринг, Ичмоғимга имкон бўлди, бегим-а.

Бир сўровим — сувратимни йиртмайсиз, Менга айтган сўзни «унга» айтмайсиз, Қайтиб бизнинг кўчамиздан ўтмайсиз, Яшмоғим ишқал бўлди, бегим-а...

Эр бутун журъатни кўзларига йиғиб, Баҳорга термулди. Сўнг бошини эгиб уйига кириб кетди...

Келинчак пешайвонда қўлида урчуғи билан, ҳайкалдек қотиб турган қайнонасига ялт этиб боқди. Кўрди: сочлари оқ, чеккалари қоқ, пешонада сонсиз чиқиқлар...

Эркак эдим, аста-аста қуйилдим, Изнат кўрдим, бир келиндай суюлдим, Тақдир экан, бугун ризқим қийилди, Мендан ўтган бўлса узр, бибижон.

Бир гулдайин асрадингиз кучоқда, Ўт ҳам бўлдим, кул ҳам бўлдим

Ўчоққа, Қисмат қўйди пешонамни йлчоққа Мендан ўтган бўлса узр, бибижон.

Ўз-ўзимдан кўпаймадим, унмадим Бахтни топдим, лекин бахтдан

тинмадим, Бул маконга кетмас бўлиб кўнмадим, Елгиз келдим, ёлгиз кетдим, бибижон!

Аза ўтди, байрам ўтди, тўй ўтди, Вовримиздаги бир хил алам, куй ўтди, Ҳаста кўнглим барчасини унутди, Кетар бўлдим бегонадай, бибижон!

Уйгинамни ўзга бекач тўлдирсин, Болалари шўхлик қилиб кулдирсин, Мени эса узун ғамлар ўлдирсин, Қучоғим бўш кетар бўлдим, бибижон!

Айт, ота уйига қайтган келинчакнинг ҳоли маълум-ку. Уйдагиларнинг кўзи унда. Яримта кўнгли озор топмасин деб. Келинчакнинг кўзи йўлда, бирортаси йўқлаб келармикин, деб. Йўқламай бўлармиди? Бир ҳовлини эрику қайнонасини қўлда қилиб ўтирган аёлнинг ўрни ҳувиллаб, кўнглининг бир чети ўпирилиб қолмайдими?

Ун йил кўзлари боғланган занжирларни узиб бўлмади. Ботирнинг қатновлари, қайнонасининг ўтинчлари. Баҳорни ўз уйига қайтарди. Бир-бир

ўтаётган кунлар тақдирга қўндирар, асвалли шиддатларини сўндирар, газабларини кундан-кун тиндирар эди. Баҳор ўйларини ўйлаб бўлди, шекилли, бир кунни эрига дилини очди: — Ботир ака, бизга фарзанд керак...

— ...
— Ақллизинами, ишқилиб,— деди Баҳор мунғайиб, сўйиб... Ботир бир нима деб тўнғиллагандай бўлди... Бир-икки мунгли кунлардан сўн, бир-икки кайвони билан маслаҳат қилишиб, Ботирга ўша аёлни тўшуриб берадиган, кичиккина тўйми, тўйчиқни аёлникида қиладиган бўлишди.

— Бунга малол келади деманглар, нима ташвиш-тарафди бўлса ўз уйимизда бўлаверсин,— деб Баҳор, ёшини тўкмай, қаддини букмай бир сўз деб турган экан:

Ўн йил кутиб яшадим, Кўкларларда яшнадим, Бор меҳримни тўшадим, Ўйимиз тўй кўрмади.

Ҳар қаричда гул экдим, Хил-хилидан мўл экдим, Майса эмас, дил экдим, Ўйимиз тўй кўрмади.

Остоналар бўзалади, Дўст-ёрларни кумсади, Қишлоқ кўчиб келсади, Ўйимиз тўй кўрмади.

Боғингизга кўнганман, Бағрингизда унганман, Мен барига кўнганман, Ўйимиз тўй кўрмади...

Шуйтиб, бир қарорга келишди. Сўнг икковнинг сўнги бир тунини бирга кечирдиш. Ботир ўн йиллик вафоли, сафоли Баҳори олдида бегона боққа оралаганидан изза чекиб юнмамас...

Баҳор тишида жим кўз юмиб ётар, ичида тўрт фаслни кечирар, баҳор селлари даҳшат солар, жалалари қуяр, оловларида қуяр эди:

Баҳор эмас, куз бўлайин, Куйиб кетай ўтларда, Насибаси оз бўлайин, Улиб кетай ўтларда,

Баҳор эмас, куз бўлайин, Айланайин хазонга, Қайта бошдан қиз бўлайин, Улиб чиқай азонда,

Баҳор эмас, куз бўлайин, Қайта бошдан қиз бўлайин...

Баҳор тонгда ўрнидан турди. Тунги заҳматлар қиши чекка сочларига оқ қор ёғдирган, ёзининг қуёши юрагини обдон куйдирган, кузи рангини сарғайтирган, сўндирган эди. Лекин бирор марта эрига ешиттириб «уф» демаган эди.

Тўрт-беш ҳам-соҳ-қачи қақиртиришди. Уларнинг фикри Баҳор келиннинг фикри билан бир жойдан чиқди. Тўрт-беш кампир, бир-икки жувон ими-жи-мида келинни олиб келишди. Иккинчи бор келинчак бўлаётган аёл оёғи остидан нарини кўрмас, бош кўтариб, бировнинг юзига қарайдиган дами кўрмас, юзма-юз бўлмоқ лаҳзалари Баҳорни ҳам чўчитарди...

Ҳовли юзига шу элнинг кайвониси барча хонадоннинг яхши-ёмон кунига шерик, ҳаммаза бирдай керак, юз ёшдан ўтиб, ёшини-да ҳисоб қилмай қўйган Доно кампир ғимирлаб юрарди.

— Ҳой болаларим, момоларимизнинг расми-да: ёр-ёр айтинглар бир-икки оғиз,— деди мома.

— Нима зарур бевага ёр-ёр,— шивирлади Қиммат келин лабини тишлаб.

— Баҳор дугонани эзавермайлик-да,— деди Шакар келин белини ушлаб. Бева эмас, Ботирнинг хотини, майли, айтинглар, Баҳор келин эзилсин. Кўзидан ёш чиқсин, енгил тортади. Ойзодажон, сен айт, яхшилаб айт,— деди кампир ўзи кайвониликка мўлжаллаб юрган тилли-жағли, ўн болали, шўх аёлга қараб. Гап тегса улоқдай опқочадиган Ойзода келин лабини ҳимариб, енгини шимариб бир кўзи билан Баҳорга йиғлаб, бир кўзи билан унинг кундошига кулиб, росту ёлгонни қалаб ёр-ёр бошлади. Зулфия хола чилдирмасини қўлига олди:

Тўй садоси қишлоқ аро кезадир, Қўшиқ кўнглим чигалини ёзадир, Вугун фақат бир аёлга азадир, Йиғла, Баҳор, кузинг келди, ёр-ёр.

Эринг кучса, осмондаги ой эдинг, Еринг кечса, жилваланган сой эдинг, Ёлғизгина севгинг билан бой эдинг, Баҳор, йиғла, кузинг келди, ёр-ёр.

Асов тойлар бирга қолса тенишар, Қим айтиди икки кундош ўпишар, Ғийбатчилар қозонида гап пишар, Ханжар олиб сўзинг келди, ёр-ёр.

Йиғламагин, ўз-ўзингни овутгин, Баҳор келин, бардошли бўл, тов ютган, Ботиржондан юрагингни совутгин, Сен озингга «Сиз»инг келди, ёр-ёр.

Тавба, бу ҳазил қўшиққа Очил келин Шарофат чеча шўх-шўх ўйнар, кўнгли бўш Мунаввар хола пиқ-пиқ йиғлар эди.

Доно кампирнинг ёр-ёрларини кўп эшитган Ашир янга момаза:

— Ўзингиз айтинг, моможон,— деди.

Доно кампир камшаниб, тамшаниб, териси саксон жойдан буришиб, пешонаси тиришиб шундай деб турган экан:

Емондан сўзи йироқ, Баҳорим кузи йироқ, Гулларингни йиғиштиргил қиш келаяпти, ёр-ёр, Душманларинг кулмасин, бағринг ярим бўлмасин, Естигингни тенг яrimi бўш келаяпти, ёр-ёр.

Ёлғиз қолсанг, йиғлаб толсанг, тунларингдан кўрмагин, Энди жаннат кўрасан, туш келаяпти, ёр-ёр. Кўнглини қолдирганим, жуфтини олдирганим, Ўзга аёл эринг билан қўш келаяпти, ёр-ёр.

Асрагинай жонингни, ярмини қўй донингни, Қўзгал иссиқ инингдан-а, қуш келаяпти, ёр-ёр.

Кўпни кўрган Доно кампир Баҳорнинг кўзида ёш кўрмабди: «Бағринг аллақалай кенг эканов, болам», депти сўнг...

* * *

Орадан бир узун йил ўтиб, ҳувиллаган хонадондан чақалоқ йиғиси эшитилибди. Бу хонадонга шунча йилдан бери хуш исли гуллар, майин-майин еллар, қуёшнинг нури, дўст қалблар кўри меҳмон бўлган. Бироқ чақалоқ йиғиси меҳмон бўлмаган эди. Бу ширин овоз сасига ҳар томон тўлиб кетибди. Тўрт ёққа хушхабар елиб кетибди. Қуёш ҳам мўралаб кулиб кетибди. Чақалоқнинг ҳиди бирам хушбўй эмиш, ўтган ҳам, қайтган ҳам шу хонадонга бурнини тикқиси, бирор илиқ сўз билан меҳрини тўжкиси келармиш...

Меҳрнинг ҳам, қаҳрнинг ҳам чеки йўқ. Доно мома чақалоқнинг бағиллашига парво қилмай йўртаклаб қўйди. Бироз ўтиб аёлга ўғилчасини тутқазди: «Тойчоғингни эмизақол, келин», деди.

Бир йилдан бери бировга тик қарамаган, боши эгик, ранги синиқ Маҳзуна ётган жойида деди:

— Моможон, аввал онасига беринг, бу Баҳор опамларнинг ўғли...

Эшикдан Маҳзунага атала пишириб бир тавоқ кўтариб келаятган Баҳорнинг қулоғига бу сўзлар баҳор селидай

қўйилди. Олтин ранг юзига «лов» этиб лола ранг югурди. Боши айланиб, кўзи тинди, коса қўлидан тушиб синди...

— Баҳор,— деди Доно кампир гўё икки аёл ҳаяжонини сезмай, синини бузмай, кўзини чақалоқдан узмай,— ол, болангни, қизим. Кўкрагингни тут, кўп йиғлади, боёқши...

Доно кампирнинг боёс сўзлари Баҳорни ўзига келтирди. Қандай қилиб ҳалпиллаб келиб кундошининг ёнига тиз чўкканини, кўзидан қайноқ ёшлар қуйилиб келаятганини билмай қолди.

Дунёнинг бор лаззатини қучоғига олган Баҳор ўзининг яшамоқ фаслига қайтганга ишонди. Бутун вужуди меҳрга айланиб, қўлидаги ўғилнинг оғизчасига оппоқ сут бўлиб оққиси келди. Бир нимадан юраги «жиizz» этди. Кўнглида шу пайгача туймаган лаззатини туйиб, меҳри ийиб қолди. Чақалоқни қучди, ўпди, ҳидлади... Баҳор баҳор бўлиб кетди-ей! Унинг юзлари бирам гўзал экан, атир сочаётганга ўхшайди. Кўзлари бирам ёниқ экан, нур сочаётганга ўхшайди... Ҳатто Маҳзуна тикилиб маҳлиё қолди.

— Кўкрагингни сол, оғизга,— деди Доно кампир амирона. Баҳор шошиб ёқасини тимирскилаб қолди. Қовушмаган қўллари тентирар, юраги ҳаприқарди. Ниҳоят Доно кампирнинг ёрдамида чақалоқнинг оғизга кўкрагини солди.

Художон-ей, кўкрагига сут келди! Ана, тамшаниб кўкрак сўраётган чақалоқ «қулт» этиб ютindi...

О, Баҳор, бахтиёр Баҳор!.. Энтикиб, Маҳзунага деди:

— Сингилжоним, сизни бошимда кўтариб юраман!

— Опажон, мени кечиринг! Қулингиз бўлай...

— Йўқ! Мен қули бўламан шу болажоннинг! Сизни кечирганман, келган кунингиз кечирганман,— деб чақалоққа қараб кулди (йиғламади).

Иккиси ҳам бахтдан, ҳаяжондан титраб, ёнар. Фақат Доно мома, кўпни кўрган Доно мома «қилт» этмади-я! Ўз одатига кўра, Баҳорнинг қучоғидаги ўғилга исм қўйди:

— Меҳр бўлсин, ном!!!

Баҳор билан Маҳзуна нулли табасум билан бу фикрни маъқулладилар.

Орадан эртаклардаги мисол яна тўққиз ой-у, тўққиз кун, тўққиз даққиқа ўтибди. Ботирбек яна ўғиллик бўлибди. Бу гал унинг катта хотинини тўлғоқ тутган, унинг кўсидан сут келган эди... Меҳрнинг қудрати кучли экан...

— Бизни ҳам суратга

туширинг-да, ака!

Сураткаш

А. Ванштейн

ҲАЁТ БИЛАН ҲАМНАФАС

Эркин ЭРНАЗАРОВ,
«Тошкент оқшоми» ва «Вечерний
Ташкент» рўзномаларининг бош
муҳаррири.

1966 йил 1 июл. Ўзбекистон пойтахти машъум zilзиладан сўнг, қаддини ростлаётган пайтлар эди. Шу кунлари ҳамшаҳарларимизнинг ғаму ташвишига шерик бўлиб, кўзларига қувонч, руҳларига руҳ қўшиб хонадонларига «Тошкент оқшоми» ва «Вечерний Ташкент» рўзномалари ташриф буюрди.

Эгизак рўзномалар ташвишли дилларга малҳам бўлди гўё. Шаҳарни янгидан барпо этаётганларнинг белига қувват, билагига куч, юрагига мадат бўлди. Шундан буён рўзномалар ўз ўқувчилари билан 7500 мартадан кўпроқ юз кўришди. Бу давр ичида «Оқшом»нинг бетакорор қиёфаси, шу билан бирга унинг ихлосмандлари ҳам шаклланиб борди.

Тўрт йилдики уларга жумҳуриятимизнинг шаҳар ва қишлоқларида яшавётган муштарийлар ҳам обуна бўлишмоқда.

Шу кунгача «Оқшом»нинг фахрлари — Солиҳ Еқубов, Тўлқин Расулов, Надежда Панякина, Эльвира Адайкина, Зухра Аъзам-хўжаева ва бошқалар, биринчи муҳарриримиз, таниқли ёзувчи Сатдулла Кароматовнинг номини чуқур ҳурмат билан тилга олдилар. Бевоcита у киши раҳбарлигида «Оқшом» ҳаммабop рўзномага айланди. Унинг саҳифаларидан сиёсий ва иқтисодий ҳаёт янгиликлари билан бир қаторда ҳозир биз умуминсоний қадриятлар, деб баҳолаётган меҳр-мурувват, яхшилик, эзгулик, адаб, одаимийликни тарғиб қилувчи мақолалар тобора кенгроқ ўрин ола борди.

Тошкентни тиклаш, уни боғ-роғларга буркаш, метрополитен қурилиши, халқаро фестиваллар, анжуманлар уюштириш, биродарлашган шаҳарлар ҳаракати... «Тошкент оқшоми» ва «Вечерний Ташкент»

бош-қош бўлган бундай умумхалқ ҳашарлари, кенг кўламли тadbирларни кўплаб келтириш мумкин. Рўзномалар ўзларининг ташкилотчилик вазибаларини сидқидилдан бажариб келдилар ва бажармоқдалар.

Тахририятда ишлаган Ўткир Ҳошимов, Борис Пармузин, А. Эгамназаров, В. Тюрников каби адилблар, М. Пругер, Р. Тэлль, А. Пукемов сингари публицистлар «Тошкент оқшоми» ва «Вечерний Ташкент» обрўсини оширишга катта ҳисса қўшганлар. Бу ижодий жамоага раҳбарлик қилган Шароф Ўбайдуллаев ва Тўлқин Қозоқбоевлар «Оқшом» аъзаларини мустаҳкамлаш ва ривожлантиришга ҳаракат қилдилар.

Бугунги кунда «Оқшом» рўзномалари 200 мингдан кўпроқ нусхада чоп этилаяпти. Бозор иқтисодиётига ўтилаётган шароитда улар ўз муассислари — халқ депутатлари Тошкент шаҳар Кенгаши ва Тошкент шаҳар партия комитетига 2 миллион сўм соф фойда келтиришини таъкидлаш ўринлидир.

Чорак аср — тарих учун лаҳзадек давр бўлса ҳам Тошкентдек азим шаҳар учун катта мuddат. «Оқшом» таҳламлирини варақлар эканмиз, бунга тўла ишонч ҳосил қиламиз. Унинг саҳифаларида бу унутилмас, айни пайтда мураккаб тарихимизнинг нафаси сақланиб қолган.

Ҳаёт билан ҳамнафас рўзномагина матбуот нашрлари ўртасидаги бугунги кучли рақобатда мавқеини, муштарийларини йўқотмайди. Шу боис «Оқшом» ҳам давр билан баравар одимлашга интилмоқда.

«Тошкент оқшоми» рўзномаси муҳарририяти ҳаётдан лавҳалар: юқоридан бош муҳаррир Э. Эрназаров, муҳаррир ўринбосари С. Еқубов, бўлим мудирлари М. Комилжонов; масъул котиб Р. Файзуллаев, мусакхххлар М. Содикова, М. Ҳабибуллаевлар; бўлим мудирлари Т. Расулов, ходимлари Н. Абдураимова, С. Шодиевлар рўзноманинг навбатдаги сонини тайёрлаштилари.

Сураткашлар Т. Каримов, Ҳ. Қўшвоқтов

„Темур тузуклари“

ва Алихон Соғуний

Рустам РАҲМОН

«Гулистон» ойномасида ишлаганимни билган ўртоқлар баъзан: «Нега «Темур тузуклари» ўша пайтда тўлиқ босилмаган! Юқоридан тазйиқ бўлгани ростми? Темур китобини таржима қилган Соғуний ким ўзи!» деб сўраб қолишади. Уялаб кўрсам, бу саволлар жавоб ўша пайтларда «Гулистон»ни ўқиган кўпчилик муштарийларини ҳам қизиқтираркан. Шунини эътиборга олиб, қўлимга қанча тутдим.

Уруш туфайли нашри тўхтатиб қўйилган «Гулистон» 1967 йилдан қайта чиқа бошлади. Албатта, биринчи сонини тайёрлашга бир неча ой олдин киришилди. Бош муҳаррирликка ёзувчи Иброҳим Раҳим тасдиқланганини эшитиб, илгари «Қизил Ўзбекистон» рўзмасида унинг қўли остида ишлаган бир неча ходим кўп маошдан кечиби, маоши озроқ бўлса ҳам янги нашрда ҳамкорлик қилишга розилик бердик.

Ойномани биринчи сонидан бошлабоқ ўқишли ва янги чикаришни мақсад қилдик. Бунинг сабаби — бош муҳарриримиз юракли, ҳар қандай ижодий ва айни пайтда қалити ташаббусларга эркинлик берадиган, ходимларга ниҳоятда ғамхўр раҳбар эди.

Янгилик топилган, журнал таламон бўлиб ўқиладиган бўлиш керак, — дерди у. Уша кунларда муҳарририятимизга Тошкент Давлат дорилфунунининг файласуф домласи Карим Маҳмудов тез-тез келиб турарди. Биз унга ўзбек пазандчилиги тўғрисида мақолалар буюртма берардик.

Бир куни янги ғал топиб келди. Тошкентда улуг бир олим кишида Амир Темур қўли билан ёзилган асар бор эмиш. У журналда босилса хўп ажойиб иш бўларди-да, деган фикрни айтди.

Бунини эшитиб юракка ғулу тушди. Шитоб билан бош муҳаррир хузурига кирдик.

— Бугуноқ бориб билиб келинглар. Қимматли топилма бўлса, албатта босамиз, — деди Иброҳим Раҳим.

Кечки пайт Карим Маҳмудов мени олим хузурига бошлади. Ишчилар шаҳарчасига борадиган трамвайга ўтириб, «Известия» бекатида тушидик ва маҳалла оралаб кетдик. Эгрибугри тор йўлакдан анча юриб, саҳни кичкина эски бир ҳовлига кирдик. Чапда бир қадар кўтариб солиingan эшик-ромили уй, ўнгда пасткам, омонат уйча — уй дейишдан кўра бостирма ё ўтинчона дейиш тўғрироқ.

Биз сўраб борган одам шу чоққина пасткам уйчада электр билан иситиладиган сандалда ўтирган экан. Оппоқ соқолли фариштали қария биз билан савимий сўрашди.

Муддаомизни эшитиб, шахд ўрнидан турди, ташқарига чиқди. Ҳаял ўтмай оқ дуррага тугилган нарсани олиб кирди. Сандалга очиб қўйди: кўк муқовали кўп варақли дафтар эди.

— Бу Амир Темурнинг ўз қўли билан ёзилган китоб, — деди у ишонч билан. — Мен уни зўр ҳавас, қаноат билан форсчадан ўзбекчалаштирдим. Мумкин қадар ҳозирги тилимизга

яқин бўлишига тиришдим. Агар хоҳласанглар, марҳамат, босиб чиқаринглар.

— Майли. Бизга бериб туринг, ўқиб кўрайлик, кейин жавобини айтмиз, — дедик биз. Уй эгаси аввалига кулди, кейин жиддий ҳолатда:

— Мен бу дафтарни ҳеч кимга бермайман. Керак бўлса хузуримда кўчириб олинглар, — деди, сўнг сабабини айтиб берди.

Маълум бўлишича, у бу китобни («Темур тузуклари»ни) бундан олдин ҳам бир таржима қилган экан. Яқин танишларидан бири келганида китобга қизиқиб қолиб, ўқиб беришга сўрабди. Алихон тўра меҳмоннинг юзидан ўтолмай қўлига берибди. Эртаси келиб, кўлэзма йўқолганини, паршонхотирликда таксиди қолдириб кетганини айтибди. Ҳаммалари Тошкентдаги барча такси-мотор паркига боришиб, минг сўм суюнчи белгилашибди. Аммо кўлэзма топилмабди. Шундан кейин Алихон тўра тўрт ой деганда бошқатдан таржима қилибди.

Сутдан озги куйган қатикни пуфлаб ичар деганларидек, кўнгилчанлик қилиб яна алданмаслик учун розилик бермаган экан. Биз у кишининг ҳолатини тушундик.

Алихон тўра айтиб турадиган, мен кўчириб оладиган бўлдим. Шу кунгик кўлэзманинг дастлабки бобларини кўчириб олдим. Уни муҳарририят ходимлари тўпланишиб ўқиб чиқдик. Янги топилма ҳаммага маъқул тушиб, уни «Гулистон» ойномасининг 1967 йил феврал ойи 2-сонидан бошлаб босадиган бўлдик.

Ҳар ғал Алихон тўра хонадонига бориб, кўлэзmani араб алифбосидан ҳозирги ёзувга кўчириш дамларида баъзан бошқа мавзулар юзасидан суҳбатлашиб қолардик. Шунда бу улуг кишининг чуқур билими, бағри кенглиги, инсоф-диёнати, айниқса халқ бахти-соадати йўлида қилган улугвор ишлари ва чеккан заҳматлари тобора намоён бўла борди.

Алихон тўра Шокирўли асли ҳозирги Қирғизистоннинг Болақон-Соғун деган машхур қишлоғида таваллуд топиб, дастлаб ота касби — табиилик билан машғул бўлган экан. Шу касб туфайли Хитойнинг Шин-Жон вилоятига ўтганида у ерда инқилобий ҳаракатга қўшилиб ва 1937 йилда Хитой маъмурияти томонидан қамоққа олинадди. 1942 йилда қамоқдан чиқиб, Ёлжадада қуролли кўзголонини тайёрлашда фаол катнашади. У Шарқий Туркистон муваққат ҳукуматининг раиси сифатида халқ оммасини Чан Кай-шига қарши озодлик курашига сафарбар этади. (Бу ҳақда «Ўзбек Совет энциклопедияси»да, 1-жилдада маълумот берилган).

Амир Темур қўлланмасини Алихон Со-

ғуний зўр ҳурмат ва эҳтирос билан таржима қилгани қойил қолдирса, менга айтиб туриб кўчиртириш жараёнида Темурнинг ҳайратомуз фикр ва ибораларидан таъсирланиб, гоҳо сукут сақлашлари, гоҳо хўнг-хўнг йиғлашлари менин кўнглимни ҳам вайрон қилар эди.

Амир Темурнинг ҳиммати битилган жойларига етганида ўзи қилган ишлар ҳам ёдига тушар, уни мен билан баҳам кўргиси келарди. Бир сафар Уйғуристонда бир камбағал бечорога ёрдам бермоқчи бўлгани ва охири уни бой-бадавлат қилганини эслаб қолди.

— У камбағалнинг болалари кўп эди, унга пул, маблағ беришим мумкин эди, — деб фикр юритди ўзича. — Лекин қўлда берганга қуш тўймас деганларидай, бир марта берасан, икки марта берасан, барибир бу миннатли ёрдам бўлади. Мен бошқа йўл тутдим: ҳалиги камбағалга дастурхонларда қоладиган анор пўчоқларини қаерда курс ёйиб юришни тайинладим. Анорнинг пўчоғи кўп дардага даво. Бемор келса: «Фалончига борсанг, бир сиқим ё бир ҳовуч анор пўчоғи беради. Шунини олиб келсанг, дори тайёрлаб бераман», дейман. Камбағалдан анор пўчоғини текин олмайди, албатта...

Бошқа бир сафар Алихон тўра Амир Темурнинг ўз аскарларини Каспий денгизи соҳилида сафта тизиб, у бошидан бу бошига отлиқ эртадан кеч пешингача юриб ўтгани ҳикоясини айтиб туриб қаттиқ зорланди:

— Мен Уйғуристонда Шарқий Туркистон давлатини барпо қилмоқчи бўлгандим. Ёлжадан гоминдан армиясига қарши уруш қилиб, пойтахт Урумчига яқинлашганимда алдов билан совет генераллари мени ўғирлашиб, Тошкентга келтирдилар, икки йилгача ДХҚ «чорбоғи»да мени ҳисбда сақладилар. Охири жанговар ўғилларимни ҳам хузуримга келтиришиб, маҳалланинг мана шу боғчасини ёлиб, менга уй-жой қилиб беришди. Ҳовлининг бир тарафини олиб, қодганини яна маҳалла болаларига қайтариб бердим...

Мен саксон ёшли нурафшон отахоннинг ички алам-изтиробларини сезибгина қолмай, кўриб тургандай бўлардим. Чунки Уйғуристондан келиб, Ўзбекистон радиосида ишлаётган ҳамкасбим Есин Мирзаевнинг: «Алихон тўра у ёқда кўриқ очиб, қўчат экиб, уни мевага киритиб, мевалари фарқ пишган пайтда ундан тоғлар армонда қолган ўқсик кишидир. Маршал жанобларининг ўттиз минглик мунтазам қўшини жанговар ҳолатда жанг майдонига қолаверган», деганини эшитган эдим.

Хуллас, «Темур тузукларини» бир неча ой давомида оз-оздан кўчириб, асосий қисминини

ойнома захиёлариди ёритдик. Ҷафат замонининг зайли билан қўлзмадаги айрим диний фикрларни, Қуръондан келтирилган оятларни тушириб қолдиришга мажбур бўлганмиз. Айни пайтда «Темур тузуқлари»нинг охириги парчасини журналда бериш имконияти бўлмаган.

Бунга андак изоҳ беришга эҳтиёж сезаман. «Гулистон» ўзбек тилини тарғиб қилиши, миллий руҳга эрк бериши, ўзбек халқи тарихини, маданиятини юзга чиқаришга уриниши айрим намоёндаларга хуш келмади.

«Гулистон»га қарши қурашни, албатта, бош муҳаррирга тош отишдан бошладилар. Журналда берилаётган қўлзмамаларни бош муҳаррир йўқлигидан фойдаланиб, Марказий Қўми-тада қўздан кечирини одат қилдилар. Ҳар гал «Темур тузуқлари»нинг давоми босилганида «Юқорида «Қачон тугайди?!» деб бегоҳат бўлишарди. 1967 йилнинг сентябр ойи сониди охириги қисми босилиши керак эди. Лекин Мар-казий Қўми-тада журналга мутасаддилик қилган С. Шермухамедовнинг сабри чидамади ше-килли, кўнгирақ қилиб:

— Бас қилинлар ўшани, тўйдириб юбор-динлар! — деди.

Шундай қилиб, «Темур тузуқлари» журнал-да тугалланмай қолди.

«Гулистон» ойнмасида «Темур тузуқлари» таржиманининг сўзбошиси билан босилган эди. Унда, жумладан, шундай гаплар бор эди: «Амир Темур йигирма етти пойтахтни ерни ўзига бўйсундириб, шунчалик кўп турлик ташвишлар ичида яшаб турганига қарамай, ана бу китобни ўзи ёзиб, бизга эсдалик қолдирмишдир.

...Буну ўқиган, Навоийнинг «Муҳокаматул пу-гатайн» китобида айтган сўзини эскариб, унга раҳматлар ўқидим... Навоий ўзбек тили-нинг ҳар тўғрида форсий тилидан ортиқлиги-ни кўрсатиб, ўзбекчадан бир юз оғиз сўз келтиради: чорпилчор — урушга қакирув, са-ворий — ҳада, сўроғол — машо, қобу — ку-лай пайт, жолду — инъом, чопул — ҳужум, гўл — уруш чоғида аскар сафларининг энг ўр-талиғи, баронғор — аскар сафларининг ўнг қў-ли, жаронғор — аскар сафларининг сўл қўли ва ҳоказо...

Шу билан бу китобнинг ҳайбати кўзимга кўриниб... оз бўлса-да халқ учун мендан та-рихий бир хизмат бўлармикин, умрим кесил-гандан сўнгра кейингиларга ўзимдан эсдалик бўлиб қолармикин, деган умид билан ҳар кун тушунари қилиб, форсий тилидан ана ўзбек тилига таржима қилдим. Ет ерга (Ҳиндистонга) ўлжа тушиб кетган онамизни ўз элига кўчириб келтирдим...»

«Садои Шарқ»да босилган мақолада, авва-ло, «Темур тузуқлари»ни Амир Темур ёзган эмас, у XVII асрда ёзилган, шундай экан, у қандай қилиб олтин китоб бўлсин: форсийда муродифи йўқ дейилган сўзлар аслида турк-

ча эмас, мўғулчадир; форсий билан ўзбекча-ни бир-бирига қарама-қарши қўйиб, Навоий ха-тосини бизнинг замонамизда такрорлаш за-рурми, деган фикрлар баён этилиб, шахсиятга тегадиган бирмунча гаплар ёзилган эди.

Бу мақола «Гулистон» журнаliga жиддий айблар қўймоқда эди. Ундан Алихон Соғу-нийни хабардор қилишга мажбур бўлдик.

Мақолани миқ этмай тингладилар. Сўнг жа-вобига бир ҳафтадан кейин келишимни тайин-ладилар.

Айтан фурсатида бордим. Жавоб тайёр экан, айтиб турдилар, кўчириб олдим.

Олим одам олим-да. Жавоб шу қадар кес-кин ва фош этувчи эдики, бу ўринда, афсус, уни бошдан охир келтиришининг имкони йўқ. Ойнома имкониятини ҳурмат қилганим ҳолда баъзи ўринларинингига келтириш билан кечланаман.

«Тарих фанлари кандидати Ахрор Мухто-ров ва ҳам филология фанлари кандидати Раҳим Ҳошимнинг «Садои Шарқ» журнаliga «Темур тузуқлари» тўғрилиқ ёзган мақоласига жавоб.

...Яна бу танқидчилар Темур тўғрилиқ тари-хий асарлар қўлигини кўрсатганларига Ни-зомиддин Шомийнинг «Зафарнома»си ҳам шу жумладан деганлар. Ҳақиқатда эса булар Низомиддин Шомий эмас, балки Ҳиравий-дир. Темур ҳақида ёзилган машхур «Зафар-нома» Шарафиддин Яздийнинг асаридир. Яз-дийнинг асарини Низомиддинга бериб, Ҳира-вийни Шомий дейишлари эса бу фанлар кан-дидатлари дастлаб танқидга киришган сўзлари-даёқ шу каби очик хатога кетганларини кўр-сатади.

...Иккинчи, танқидчилар гумонларича, «Те-мур тузуғи» жаҳонгирнинг ўзи томонидан ёзилмай, унинг тилидан бошқалар ёзган бў-либ, XVII аср асарларидан ҳисобланган... Ваҳоланки, Темур ўз китобида бундай дейди: «Қаҳрамон ўғилларим, шавкатли набираларим-га маълум бўлсинки, оллодан умидим бор, менинг авлод-наслларимда кўп кишилар узун йиллар салтанат тахтига ўтирадилар. Шунга кўра салтанат қуриш, давлат ишларини бир қанча тузуқларга боғладим. Уз салтанатимни сақлаш учун унинг қўлланмаларини ёзиб қол-дирдим. Менинг авлод-наслларим шу қону-ларга амал қилиб, кўп меҳнат ва машаққат-лар билан қўлга келтирган давлатимни заво-дан сақласинлар...»

Энди инсоф юзасидан ўйлаб кўрайлик. Сизлар дегандек бу китоб Темур вафотидан икки аср кейин унинг тилидан ёзилган бўлса, Темур насли-авлоди узилиб, давлатлари заво-л топган замонга тўғри келади. Бундай бўл-гач, бу қонунномани Темур тилидан ёзиб, аллақач-он йўқолган болаларига топшириш қандай ақлга сиғади?!

...Машхур Эрон шоири Фирдавсий форсий

адабиётининг асоси ҳисобланган «Шоҳнома» китобида «баронғор» ўрнида «маймана», «жа-ронғор» ўрнида «майсара» келтиради. Араб-чадан озгина хабардор кишига маълумдирки, «маймана» — «баронғор», «майсара» — «жа-ронғор» демекдир. Форсий адабиётини ўз ас-лида сақлашни шарт қилган Фирдавсий булар ўрнида форсчасини топган бўлса келтирмас-лиги мумкин эмасдир. Агар бу танқидчилар тожикча муродифини топар эканлар, нима учун бирортасини бу ўринда далил қилиб кел-тирмадилар?..

Ҳиндистон олимларидан Гиёсиддин ўзининг «Гиёсул-луғат» китобида шундай дейди: «Ба-ронғор — дасти рости подшоҳ дар рўзи жанг. Жаронғор — дасти чапи подшоҳ дар рўзи жанг. Ин ҳар ду лафз турки аст. («Гиёсул — луғат», 119-бет). Чорпилчор — ба маъни ша-касту баст, ин турки аст. («Гиёсул-луғат», 115-бет). Тузуқ-ба маъни зобит қонун ва интизомни лашкар ва ин лафз турки аст. (Уша асар, 98-бет)».

Бу каби далиллари биров рад этолмайдиган тарзда баён қилганларидан кейин Алихон Со-ғуний ўз жавобини шундай сатрлар билан яқун-лайдилар:

«Шу «Темур тузуқлари»ни ва бундан бир неча йил илгари Аҳмад Доғиш асари «Наводи-рул-вақо» китобини ҳам таржима қилимиш эдик. Ҳар икковида ҳам ғаразгўй олимлар тарафидан сўз ўкига нишон бўлиб, ноҳақ танқидга учрадик. Шундай бўлиб, мени халқ танимасалар ҳам мен халқни танганим учун билмаганларини билганларига бағишлаб, ана ўз ишимизда давом этажамкиз.

Байт:
Тош уриб синдирса олтин косани,
Тошни нархи ошмагай, олтин баҳоси тушмагай.

Ота Соғуний.

1968 йил январь».

Ушбу жавоб хатни «Гулистон» ойнмасида босиб чиқаришдан бизни қайтардилар. Аммо уни Тожикистон Компартияси Марказий Қўми-тасининг ўша пайтдаги бош котиби ўртоқ Расуловга етказилди. У киши Марказий Қўми-та бюроси номидан «Садои Шарқ» журна-ли ва ҳар икки танқидчининг беадаб мақоласи учун Шароф Рашидовга узр айтгани хабари келди.

Ота Соғуний ўринсиз танқидлардан ўқсин-май кейинча Ҳерман Вамберининг «Бухоро ёҳуд Мовароуннаҳр тарихи» ноли китобини ҳам таржима қилиб, ҳаттотларга ҳар қатига зарварақ қўйдириб икки нусхада кўчиртириб, Урта Осиё ва Қозғистон муусулмонлари Ди-ния бошқармасининг кутубхонасига сақлаш учун топшириб қўйдилар.

Алихон тўра Соғуний вафот этганларига ҳам анча йиллар бўлди. Халқ учун қилган хизмат-лари Олло даргоҳида қабул этилган ва Танг-рим жойларини жаннатдан ато қилган бўлсин.

СОЛДАТ МАКТУБИ

Салом, Мирмуҳсин домла!

Мен Шарафиддин Турдиматов Шимолда, денгиз мудофаа қўшинларида хизмат қила-ман. Сизларга мактуб йўлладан маъсадим мен билан аҳду паймон қилган бир қиз бор эди. Утган йили (1990) шон ойида турмуш-га чиқиб кетибди... Юрагимда қанчалар армон, алам борлигини тасаввур эта олма-

сангизлар керак. Сиздан илтимос, мен шоир бўлмасам ҳам шу шөгримни журналнинг бир четига босиб чиқарсангиз. Куйиб кет-дим, минг бор ўтиниб сўрайман! Майли, у қиз бахтли бўлсин, лекин дунёда менчалик уни ҳеч ким севмаган.

Ҳурмат билан, Шарафиддин
3.04.91.

МАРҒИЛОНЛИК ҚИЗГА...

Эрта кузда биринчи бор учраттандим мен сени, Дала-шийпон, кеч оқшомда учраттандим мен сени. Қунар ўтди, ойлар ўтди иккимиз тил топишдик, Берган эдинг чин ваъдалар, севаман деб, мен сени. Юрдик-юрдик олтин ёшлик, олтин қузнинг бағрида, Чуқур-чуқур нафас олиб ўтдик баҳор бағрида. Ҳарбийга ҳам чакирди тез, кетар бўлдим сафарга,

Яна такрор ваъда бердинг кутаман, деб мен сени. Хизматларим жуда яхши ўтар эди бир текис, Сента ёзган мактубларим қолар эди жавобсиз. Қунарлар ўтди, ойлар ўтди, йил ҳам ўтди жуда тез, Бир кун менга бир мактубни тутқаздилар,— ўқи тез! Қўлимдадур ўша мактуб, юрагимда ҳаяжон, Йигит киши йиғладим, қўларимда ёш маржон... Эҳ, бу дунё аччиқ бўлди, йўқолди тамом тинчим. Мен бечора бегонами, ёринг энди... (фалончи)

Н-Ҳарбий қисм

Бобур зхёраигохлар

Кейинги йилларда ҳамюртимиз, мутафаккир олим, шоир ва давлат арбоби Захириддин Мухаммад Бобурнинг номини айрим беаъни тухматлардан поклаш, у қолдирган маданий-маънавий меросни чуқур ўрганиш, номини абадийлаштириш юзасидан амалий ишлар бошланганлиги кўплар қатори бизларни ҳам ниҳоятда хурсанд қилмоқда. Яқинда «Бобурнома»нинг 460 йиллиги кенг нишонланганлиги, кўчалар, мактаблар, майдонлар унинг номи билан аталиши, «Бобурнома»нинг кўп сонда чоп этилиши яна ўн қисмли Бобур видеофильми ишланиши фикримизнинг далилидир. Кези келганда тан олишимиз керак — бобомиз Бобур Мирзо билан мактанамиз-у, аммо унга аталган зиёратгоҳлардан бирортасини тиклаёлдикми?

Халкимизда: «Олдиндан оққан сувнинг қадри йўқ», деган нақл бор. Бутун дунё халқлари Бобур тафаккур мезони қаршисида бош эгиб, унинг номини кўкларга кўтарганда ҳам бизлар бепарволик билан қараб келдик. Мамлакатда эсан ошкоралик шабадаси жумҳуриятимизга ҳам етиб келди. Замондошларимиз боболари ишларини ақл тарозиси билан тортиб, ҳолисона баҳо бериб, Бобур юзини қоплаган қора пардани олиб ташлади. Унинг шоирлик, саркардалик, олимлик ишларига таҳсинлар айтилди.

«Ёш ленинчи» рўзномасида (1988 йил октябр ойининг бошида) «Ипак йўлининг давоми» деб номланган мақола босилган эди. Мақолада Покистоннинг йирик савдо корхоналаридан ҳисобланган «Табани корпорейшн» ҳамда «Аббас интернейшл трейдрез» компанияларининг Ўрта Осиё бўйича нозир, ёзувчи ва журналист Мухаммад Аббосхон билан суҳбати баён қилинган. Суҳбатда Покистоннинг ССЖИдаги элчиси Абдул Сатторнинг 1988 йил апрел ойида Тошкентда билим олаётган талабалар ҳузуридаги қуйидаги нутқини эсланади: «Сизлар

Беруний, Ал-Хоразмий, Қосим ибн Аббос, Ибн Сино, Амир Темур, Улуғбек, Бобур, Имом ат-Термизий, ал-Бухорий каби буюк инсонлар юрти бўлмиш — Ўзбекистонга билим олгани келгансизлар! Шундай экан, ўша буюк алломалар ҳурмати, бу ерда кечаётган ҳар дақиқалардан унумли фойдаланишни унутманг!» Элчи Абдул Саттор Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида бўлган учрашувда «Бобурхонлар асос солган ришадорлик йўлларини қайтадан тиклашимиз керак, бунинг учун мен қўлимдан келган ёрдамимни аямайман», дейди. Ўзга юртнинг фуқароси бўлмиш Покистоннинг мамлакатимиздаги элчиси Абдул Саттор, Бобур ёдгорликлари тикланишига ёрдам қўлини чўшишга доим тайёр эканлигини айтганда, биз — Бобур юртдошлари ҳеч нарсани қилмасдан, бепарво туришимиз уят эмасми?!

Бобурнинг 1993 йили 510 йиллик тантанасини ўтказиш кўзда тутилмоқда. Шубҳасиз бу анжуманга дуненинг кўп мамлакатларидан меҳмонлар келадилар. Ҳақиқатдан ҳам улар: «Шоир туғилган, мадҳ этган Тўққиз ариқ қани?» десалар нимани кўрсатамиз? Бобур хотирасига бағишланган ишлар фақат гапдан, қарорлардан иборат бўлиб қолмаслиги лозим. Амалий ишларга ўз вақтида ўтмасак, имкониятни бой берамиз. Бобур таваллуди тўйига бор-йўғи 2 йил қолди. Ҳукумат томонидан белгиланган тадбирлар, масалан, Бобур боғини ташкил этишга қачон киришлади? Қолган оз муддатдан унумли фойдаланиш лозим, акс ҳолда тўйга келадиган чет эллик меҳмонлар олдида уятга қолмаймизми? Ундан ташқари улар зўрма-зўраки бунёд қилган боғимизга кулишмайди? Шуларни ўйлаган ҳолда, фаолроқ ишга киришайлик, дегим келади. Бундан Бобур ихлосмандлари унга атаб ҳеч қандай иш қилмаган эканлар-да, деган хулоса келиб чиқмаслиги керак. Бобур Мирзо деб жонидан, керак бўлса мансабидан ажраб қолишдан ҳам чўчимаганлардан бири — Андижон шаҳар ижроия қўмитасининг собиқ раиси Зокиржон

Машрабодир. У Бобур таваллудининг 500 йиллигини ўша даврда, кўркмасдан Андижон шаҳрида тантанали ўтказишга бош-қош бўлди. Зокиржон аканинг ўша даврда қилган катта ишларидан бири — вазни 1700 килограммли, бўйи 3 метр бўлган Бобур ҳайкалини бронзадан Москва яқинидаги Митиши шаҳридаги қуйиш заводида қуйма усулда тайёрлатиб, не-не машаққатлар билан Андижонга олиб келди. Лекин ҳайкал яқин кунгача (1988 йилгача) омонда сақланиб келинди. Бироқ, Зокиржон аканинг фаол ҳаракати туфайли ҳайкал Бобур туғилиб ўсган Аркчи маҳалласидаги ўзи таҳсил кўрган мадрасага ўрнатилди. Ҳозирда 3. Машрабов — Ўзбекистон Фанлар академиясининг Андижондаги кўп тармоқли илмий ишлаб чиқариш маркази директори, геология-минерология фанлари номзоди. Яқинда у билан учрашганимизда Бобур тўғрисида қуйидаги тақлифларни айтди: «Боғишамол» боғига Бобур номини бериш, эски шаҳардаги темирчилик музейини «Бобур» номи билан аташ, янги «Бобур боғи» учун ажратиладиган 15—20 гектар жойни обод қилиб, уни «Бобурнома»нинг 460 йиллиги деб аташ, ундан ташқари ўзи бошчилигида Бобур юрган йўллар бўйича жумҳуриятимизда, қолаверса, Афғонистон ва Ҳиндистон бўйлаб саёхатга чиқиш лозимлигини таъкидлади. Ҳар қандай эзгу иш ҳам ташаббускорликка астойдил ҳаракатга айлганда, бу ишлар учун ҳомийлар кўпайганда тезроқ амалга ошади. Шу жиҳатдан биз Бобур номи билан боғлиқ ишларни тезроқ рўёбга чиқариш учун махсус «Бобур жамғармаси» очилганлигини қўллаб-қувватлаймиз, ўз имкониятларимиз даражасида шу жамғармага Андижон деҳқончилик-саноат банкидagi 00070929 рақамли ҳисоба 2000 сўм пул ўтказдик. Бу маблағ Андижонда Захириддин Бобур ҳайкали ўрнатилиши «Бобур боғи»ни барпо этилишига уни ташкил қилиш учун бизнинг қўшган ҳиссамиз бўлади.

Бизнингча «Бобур жамғармаси» очилган-

Матлуба ДЕҲҚОН қизи

ҚАТРАЛАР

Юрак билан суҳбат

Аёл ўз юрагидан ўқинди.
— Юрак, бир умр сенга кулоқ солдим. Сенинг нидонг, сенинг ҳукминг билан яшадим. Шухрат, бойлик, ортиқча таниш-билиш ҳавасига эҳтиёж сезмадим. Лекин ҳаётда ёмонлар билан курашишнинг ҳам билиш керак экан. Мен эса... бирова ёмонлик қилиш у

ёқда турсин, ёмон одам билан рўпара келганда адабини бериб қўйишнинг ҳам иложини қилол-мадим. «Ҳаммадан қоладиган шу дунёда нима қиламан оли-шиб», дегандай жимгина кетавердим. Эй, юрак, ҳамма сендай ке-чиримли бўлаверса, ёмонлар, юз-сизлар билан ким курашиб, ким

уларни мағлуб этади. Ахир ку-раш жасорат-ку!

— Уларни яхшилик уялтира-ди, — деди юрак аёлни юпатиб.

— Йўқ, қалбан мажруҳ одам-ларда андиша бўлмайди, — деди аёл ва ўз юрагининг оқизлигини тан олди. — Ёмонларга ўт очади-ган, ноҳақларни ер тишлатади-ган, адолатни юзага чиқарадиган исёнкор юракларга шарафлар бўлсин! Уларга ҳавасим келади. Улар ҳақиқат учун жон олиб жон бера оладилар, чекинмайдилар.

Юрак бир сўз айтолмай жим қолди.

Суянганлар

Бугун аёл эрининг секингина, авайлаб, илтижо билан айтган сў-зидан хўн-хўн йиғлади.

Қаҳон тикланадиган?

МУҲОКАМА,

МУЛОҲАЗА,

МУНОЗАРА

лиги, ундан кўзланган мақсадлар жумҳуриятимиз аҳолиси ўртасида етарли ташвиқот қилинмапти. Наҳотки, Озарбойжонда Низомий Ганжавийнинг 850 йиллик юбилейига тайёргарлик бошланганда, бу буюк шоир қадимжолари бўйлаб саёҳатга чиққан Алишер Аҳмадзодадек қалби қайноқ жонкуярлар бизнинг жумҳуриятимизда топилмас! Аҳмадзода қаерда бўлмасин Низомий Ганжавийнинг ижодини ташвиқот қилаётгани, ўз юртида, унинг ижодига ҳомийларни кўпайтираётгани қандай яхши! Ўлайимизки Бобур таваллудининг 510 йиллигини нишонлашга тайёргарлик бошланган ҳозирги пайтда Бобурни элга янада танитиш, унинг асарларини чуқур ўрганишга кўмаклашиш ҳар биримизнинг бурчимиздир.

Ёзувчи Аҳад Ҳасан «Қайноқ кум» китобида шундай ёзади: «Қувғинда юрган Бобур Банипатда Иброҳим Лудий устидан қозонган ғалабасида сўнг буюк Ҳиндистон империясини барпо этди. Қисқа умри давомида Қобулда ўндан ортиқ шохона боғлар яратдики, салномачиларнинг ёзишича, беҳишдан минг чандон аёло экан у барпо этган боғлар: пишиб етилган мевалари шарбатидан мабодо ўлган одам томоғига томизилса, мурда жойидан туриб кетаркан. Бир кун Агра қинидаги боғ шийпониди Бобур ўзбек элчисини кутиб олибди. Элчи Бобурга ином этган қимматбаҳо совға-саломлар орасида ўзи тутилган юртининг мева-чевалари тўлдирилган олтин баркаш бор экан. Бобур баркашдаги Қува аноридан, Бухоронинг ширмуддин ўригидан, Самарқанднинг сутга чайилгандай оппоқ анжирдан ҳовуч-ҳовуч олибди-да, худди телбалардек юз-кўзларига суртиб ўқириб йиғлаб юборибди... Ватанин кўмсаш Бобурни ана шу кўйга солибди...»

Азиз юртдошлар, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ташаббуси билан бобомиз Бобур Мирзонинг 510 йиллик тўин жаҳонда кенг нишонланади. Шу муносабат билан дунёнинг турли томонларидан бобуршунос олимлар,

унинг ихлосмандлари жумҳуриятимизга, жумладан у туғилиб ўсган диёр — Андижонга ва бошқа вилоятларга ташриф буюрилади. Илмий музокаралар, анжуманлар ўтказилади. Уша тантанали тўйга борган сари кам вақт қолмоқда, шу сабабли Бобур номи билан алоқадор бўлган зиёратгоҳ жойларни тартибга келтириш мақсадида ташкил қилинган «Бобур жамғармаси» ишини фаоллаштирайлик. Матбуот, рўзнома, радио, телевидение ва бошқа воситалар орқали жумҳуриятга, мамлакатга, қолаверса, бутун дунё фуқароларига мурожаат қилиш, жамики Бобурга меҳр қўйган жаҳон фуқароларига етказилишини таъминламоқ керакки, улар Бобурнинг тарихий ёдгорликларини тиклаш ишига ўз ҳиссаларини қўшсинлар. Тўпланадиган хайр-эхсон пулларига жумҳуриятдаги Бобур боғларини ташкил қилиш, ҳайкаллар ўрнатиш, музейлар ташкил қилиш ёки музейларни жиҳозлар билан янада бойитиш, ундан ташқари унинг номидаги кўчалар, мактаблар, майдонлар ва шу кабиларни обод қилиш керак.

Тўпланган хайр-эхсон пуллардан жумҳуриятдан ташқари Бобурнинг тарихий ёдгорликларини қайта тиклашда ўрнатқ кўрсатган кишиларга ва муҳтож оилаларга ёрдам бериш керак. Масалан: «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» рўзномасида ўтган йили 30 ноябрда «Боғи Бобур — «Назаргоҳ» деган мақола чиқди. Мақолада ёзилишича, Бобурноманинг 460 йиллик тантаналарида қатнашган Афғонистон академиясининг мухбир аъзоси Абдулло Ҳабиб Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов ҳузурдаги қабул маросимида афғон-ўзбек дўстлигининг рамзи бўлиб қолган Қобул шаҳридаги машҳур «Боғи Бобур»нинг ҳозирги аҳоли анчайин хароб эканлигини эслатиб, шу муқаддас боғни биргаликда тиклаш ишига ёрдам сўраб мурожаат қилиб, бу хайрли ишга афғонистонлик Бобур жонкуярлари ўз ҳиссаларини қўшажакларини маълум қиладди. Шундай бир пайтда ўзини Бобур зурриёидан деб ҳисоб-

лаган жумҳурият аҳолиси четда турса, бобомиз руҳига ҳурматсизлик бўлмасмикан? Бобур қаерга бормасин, яхши инсон бўлганлиги учун у жойини обод қилиб, ўша ерда жуда кўп боғлар барпо қилди. Унинг боғ яратиш фаолиятига ҳалқ юксак баҳо бериб, Бобурни «Боғбон шох» деб аташган.

Бобур табиат гўзаллигини чуқур англагани инсон бўлган. У яратган боғларга турли мамлакатлардан кўчатлар олиб келтирилиб, дид билан экилган. Табиатни севгувчи Бобур саркардалиқ соҳасида қанчалик маҳоратга эга бўлган бўлса, у ўсимлик ёки мевали дарахтнинг янги навларини етиштиришда ҳам ўшандай ўз ишининг устаси бўлган. Айтишларича, Ҳиндистонга хушбўй атир гулли ҳам биринчи бўлиб Бобур келтирган экан...

Бобур Афғонистон ва Ҳиндистон тупроғида муштаҳкам давлат қурди, аммо у умрининг охирига қадар туғилиб ўсган юртидан кўнгил уза олмади.

**Қўпдин бериким ёру диёрим йўқтур,
Бир лаҳзау бир нафас қарорим йўқтур,
Келдим бу сари ўз ихтиёрим бирла,
Лек боруримда ихтиёрим йўқтур.**

— дейди афсус ва надомат билан у.
Хуллас, биз маънавий қадриятимиз тезроқ тикланишига, жумладан Бобур юртида унинг буюклигини намоян этишни зиёратгоҳларнинг кўпроқ бўлишига қаттиқ киришадиган вақтимиз келди, демоқчимиз.

Биз редакция ходимларидан ушбу мақола учун бериладиган қалам ҳаққини «Бобур жамғармасига» ўтказилишини сўраймиз.

Ҳаётилла ИСАҚОВ,
техника фанлари номзоди
Султон УСМОНОВ,
техника фанлари доктори, профессор

Чирчиқ шаҳри

— Бир кун доғда қоласиз-да! — деди эркак аёлдан ражиганини яширмасдан.

— Нега? Нима деганингиз у?

— деди аёл хайрон бўлиб.

— Йўқ бўлиб кетаман, қутуласиз. Тупроққа қўшилиб кетаман, — деди эркак яна аёл кўзларига синовчан термулиб...

Аёлниң ич-ичидан фарёд келди. Аёл ёру дунё ичра бир ўзи ёлғиз қолгандек даҳшатга тушди.

— Йўк! Йўк! Йўк! Мен чиқолмайман! Мен ўша кунёқ адоий тамом бўламан, — деди аёл худого илтижо қилгандай. — Яратгандан ўтиниб сўрайман! Бир-бирига суянган кишиларга қодир эгам узун умр берсин ва ризқини қийса ҳам бир пайтда қийсин! Сиздан жудо бўлгунча, ёру дунёдан кетиш осонроқ!

Эркакнинг ўқинч тўла чехраси бирдан ёришиб кетди. У ҳозир ҳаётдан, тақдирдан миннатдор

эди. Уни гоҳ-гоҳ қаҳри билан ўлдирадиган аёл меҳри билан тирилтиришга ҳам қодир эди.

Улкан

дарахтим

Эй, менинг кўксимдаги улкан дарахтим, сен мени ташлаб кетдинг. Икки кундан бери қалбим умрида тортмаган уқубат гирдобиди. Сенсиз менга ҳаёт йўқлигини, мана, энди — ташлаб кетганингдан кейингина англадим... Вутун вужудим муз қотгандай. Пар болишларнинг тошдек қат-

тиқлигини энди билдим. Ҳаттоки ўлим ҳам қайрилиб қарагиси келмаётгандай. Бағримда Йигирма йиллар гуркираб томир отган, борлигимни яшнатиб турган улкан дарахт ўпирилиб, қулагандек, уни қимдир судраб, олис-олисларга олиб кетгандай...

Бўм-бўш қалб билан яшаш қанчалар мушкул эканини англадим. Телбадай йиғлаб у хонадан бу хонага қираман. Дунёнинг бу қадар бешафқатлидигини, бу қадар ҳувилаган кимсасиз сахро эканини чинакамитга ҳис этдим. Ҳамма нарсадан кўнглим совуди.

Учинчи кун... Кўзларимга ишонмадим... Дераза ойнасида бошингни, чиройли сочларингни кўрдим. Кўзларим қатта-қатта очилиб кетди. Ичимда тошиб келётган севинч йиғисини аранг тўхтатдим. Нигоҳингда ўша аввалги соғинч, ўша ҳар доимги меҳрибонлик. Мана шу бир қа-

раш билан кўксимдаги улкан дарахтим яна ўзимга қайтгандай, қаддим тикланди. Биз бир-биримизни шу ёруғ бир лаҳза ичида дарров топиб олдик. Демак, мени тушунбсан, мени кечирибсан...

Пойинга бош уришни, бор меҳримни тўкиб солишни, соғинчларимни ҳеч яширмай изҳор этишни шундай истидмики...

Рақибалар

Аёлни нишонга олган рақибалар шунчалар кўпки... Аёл уларнинг қилмишларини, миш-мишларини яхши билади! Бирок, ҳар кун яратганга минг бор шукур қиладди. Ахир уларнинг бирорта ўқи ҳали аёлга теккан йўқ. Балки бу ҳақлигидан, юракдаги меҳри тоза ва ўзи ростлигидан, уларга асло ёмонлиги йўқлигидан бўлса керак.

Абдулла ШЕР

СОНЕТЛАР

Сен яхши кунларни эслайсан хушвақт,
Мен ёмон кунларни санайман нега?
Сен ширин орзулар юртида бека,
Армондан ясалган мен ўлтирган тахт.

Ул тахтки, бир дарахт дахшатли дарахт, —
Усар тўрт оёгин босиб толега;
Қисмат қадаҳида нечун бу чега,
Дарз кетган идишга қандай сўғди бахт?

Мен шундай саволлар бераман нукул,
Ҳисларни эзди хотира тоши:
Нечун бир кун — шодлик, ўн кун қайғудир?

Менга жавоб берар силкиниб бир гул:
«Бешикнинг оёғи — тобутнинг боши,
Умр деб аталган масофа шудир!..»

Куз чўпчак айтади — боғ аро гулув,
Япроқлар ишониб яйрар барчаси:
«Япроқмас — биз энди қуёш парчаси,
Дарахтга осиглиқ бир олов туйғу».

Сўнг боғни босади бир сариқ туйғу,
Хўрсиниб қўяди тоғлар арчаси.
Ногаҳон янгаркан қарғанинг саси
Қорайиб кетади алаmidан сув.

Азизам, аслида биз ҳам бир япроқ,
Фақат билдирмасдан келар бизнинг куз,
Унда йўқ ярқирок қуёшранг бўёқ.

Уни бир қарашда кўра олмас кўз
У ажиб дунёдир нуқрадек оппоқ...
Ул оқ дунёда-да бахтдир яшамоқ!

Кўнглимнинг кўкини босса зулумот,
Ялиндим осмонга, ою қақинга,
Дуолар айладим сенинг ҳаққингга,
Сенга бахт тиладим, ўзимга — сабот.

Севгисиз ҳаётни демадим ҳаёт, —
Нафратлар ўқидим қилисиз қинга.
Чорладим дарё деб, келдинг яқинга, —
Саҳройи умримни айладинг обод.

Гулларга айланди шунда кунларим,
Булбуллар бўғзидан чиқди унларим,
Қанотдек ёйилди қўлларим менинг.

Мен учиб юраман ўшандан бўён
Бошингда бамисли қанотли осмон,
Қуёшни айланар йўлларим менинг.

Етоғим безарди шаҳар печаги,
Нилуфар, раънолар, лола, хайрилар,
Сен келдинг, бинафшам, дала чечаги,
Йўлимдан кетдилар йўли айрилар.
Қаддингни баҳорда кўрган кечаги —
Шамоллар ортига бугун қайрилар,
Олтин ёз сулуви, қиш келинчаги —
Фасллар бекаси, куйди ғайрилар.

Тиниқлик синрингни мен недан билай:
Ваданинг дарёда чўмилар дебман;
Дарё баданингда чўмилар экан;

Ениқлик синрингни мен қайдан билай:
Қуёшнинг синглиси дебман мен сени,
Қуёш синглинг экан, кечиргил мени!

Сен оппоқ дарёсан, ҳар бир титроғинг
Шиддатли мавжлардан сўйлайди эртақ.
Мен эса сузаман — борлигим юрак,
Сузаман топмасдан лаззат қиргоғин.

Сен оппоқ оламсан, қайноқ кучоғинг
Қуёшли, хилолли, юлдузли фалак.
Мен эса аршингда қанотли малак,
Учаман сезмасдан жаннат чарчоғин.

Сен — дарё қизисан, осмон қизисан,
Сен — ҳаёт исисан, орзу исисан,
Ислашга яратмиш яратган мени.

Сен — ўтган ёшлигим, умрим изисан,
Эртаминг энг ёруғ, энг пок юзисан,
Бир сенга қаратмиш қаратган мени.

Лабим шивирлади тилло балдоққа,
Балдоғинг имлади қулоқларингга;
Лабим шивирлади момиқ қулоққа,
Қулоғинг имлади қароқларингга;

Лабим шивирлади олов қароққа,
Қароғинг имлади ёноқларингга;
Лабим шивирлади олма ёноққа,
Еноғинг имлади дудоқларингга;

Шивирлай деганда лабингга лабим,
Ногаҳон бир титраб ўзин йўқотди,
Уттиз йил асраган сўзин йўқотди.

Беш йил, ўн йил, ўн беш! Мана, ё раббим,
Лабларим ҳар туни лабингни «сиз»лар, —
Йўқотган сўзини ялиниб излар.

Бир япроқ илдизга инонган мисол,
Бир илдиз тупроққа инонганидек,
Бир кўза булоққа инонганидек
Инонгин, инонгин менга, эй аёл!

Бир дарё ўзанга суянган мисол,
Бир ўзан қирғоққа суянганидек
Бир ёқут балдоққа суянганидек
Суянгин, суянгин менга, эй аёл!

Гарчандки Фарҳоду Тоҳир бўлмадим,
Замонда ботинман, зоҳир бўлмадим
Ва лекин умримни излар бир дoston;

Гарчандки шоири соҳир бўлмадим,
Муножот бобида моҳир бўлмадим
Ва лекин оҳ урсам — энгашар осмон!

Қўлларим сўзлайди баданларингга,
Муҳаббат тилидир бу қўллар, эй ёр!
Қўлларим сўзлайди бамисли баҳор
Вужудинг гулига, чаманларингга.

Қўлларим сўзлайди баданларингга,
Оловли лугатдир бу қўллар, дилдор!
Қўлларим сўзлайди бозиллаб бедор
Сийнанида жуфт ёнган гулханларингга.

Қўлларим сўзлайди баданларингга,
Замин ҳам, осмон ҳам жимиб қолади,
Юлдузлар кўзини юмиб олади:

Қўлларим сўзлайди баданларингга,
Бир сеҳр ёйилар тунги оламга,
Чойшаблар айланар учар гиламга.

Тун бўйи вужудинг қуйлади ёниб,
Сийналар кўшиғи умримни ёқди;
Ҳатто ой ботолмай, тонгда ҳам боқди
Йўлидан адашиб, қуёшдан тониб.

Тун бўйи вужудинг эрдан қувониб
Дарёдек буралиб, айқириб оқди;
Ул ипак қарвони ҳар ён улоқди
Қўш довон устида беҳол тўлғониб.

Тун бўйи ўхшадинг гўзал Зухрога, —
Титраган фалакнинг зикна қўлидан
Юлқиниб тушдингму дорилфанога?

Тун бўйи сомонсиз Сомон йўлидан
Сочиқлар сочилиди етим маъвога, —
Паридек келдингму Оққуш қўлидан?!

Чорбоқ чиннигуллари.

Лолақизғалдоқ сайли.

Сураткашлар
С. Шоюсупов,
А. Ванштейн,
Р. Ярулин.

Абу Алӣ ва Сано.

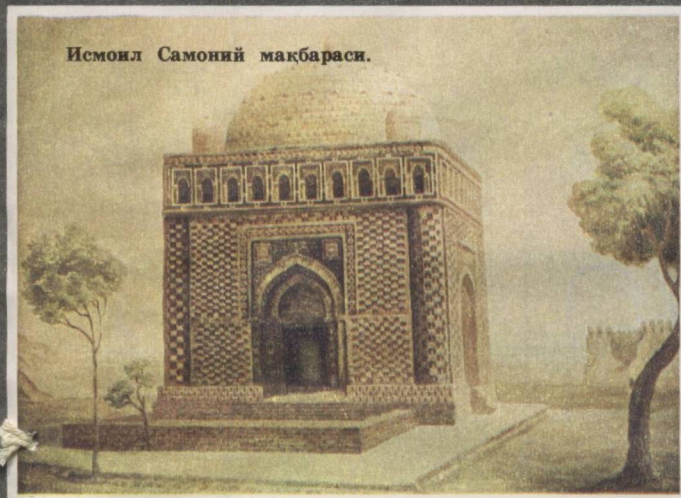
Рассомлар
уюшмаси
аъзоси
Ҳайдар Санаев
иждидан
намуналар.

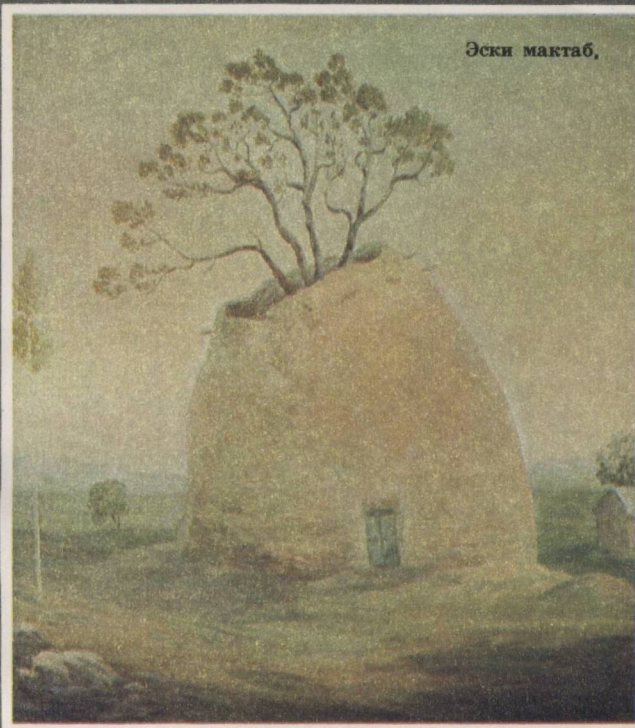
Хумсон манзараси.

*Буюк ипак йўли
обидалари
туркумидан*

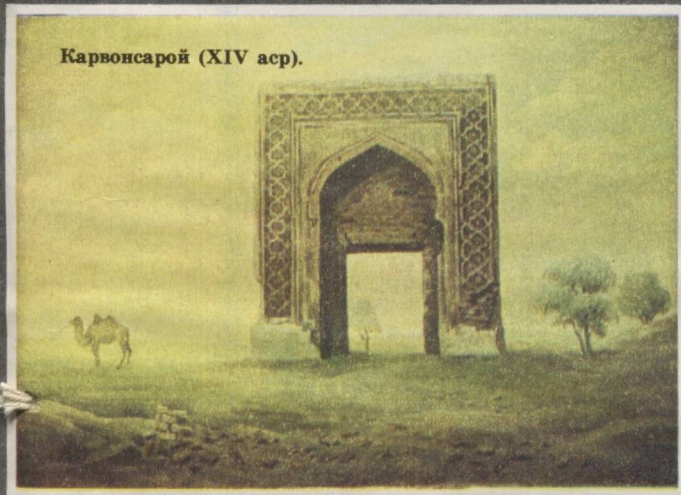
Исмоил Самоний мақбараси.

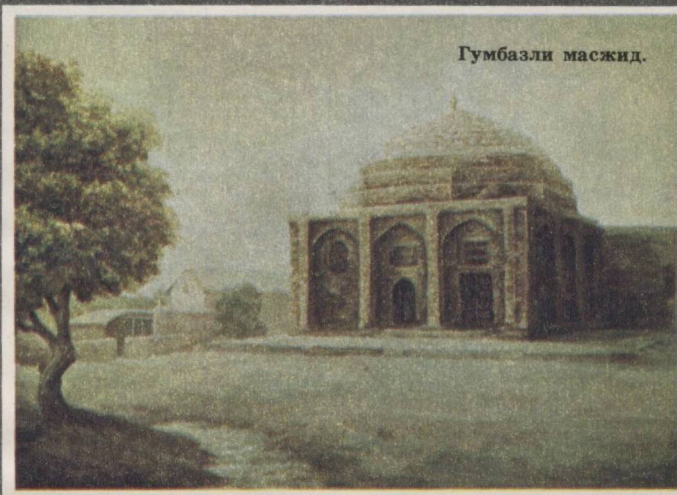
Эски мактаб,

Карвонсарой (XIV аср).

Гумбазли масжид.

Дабусия қалъаси (XIV).

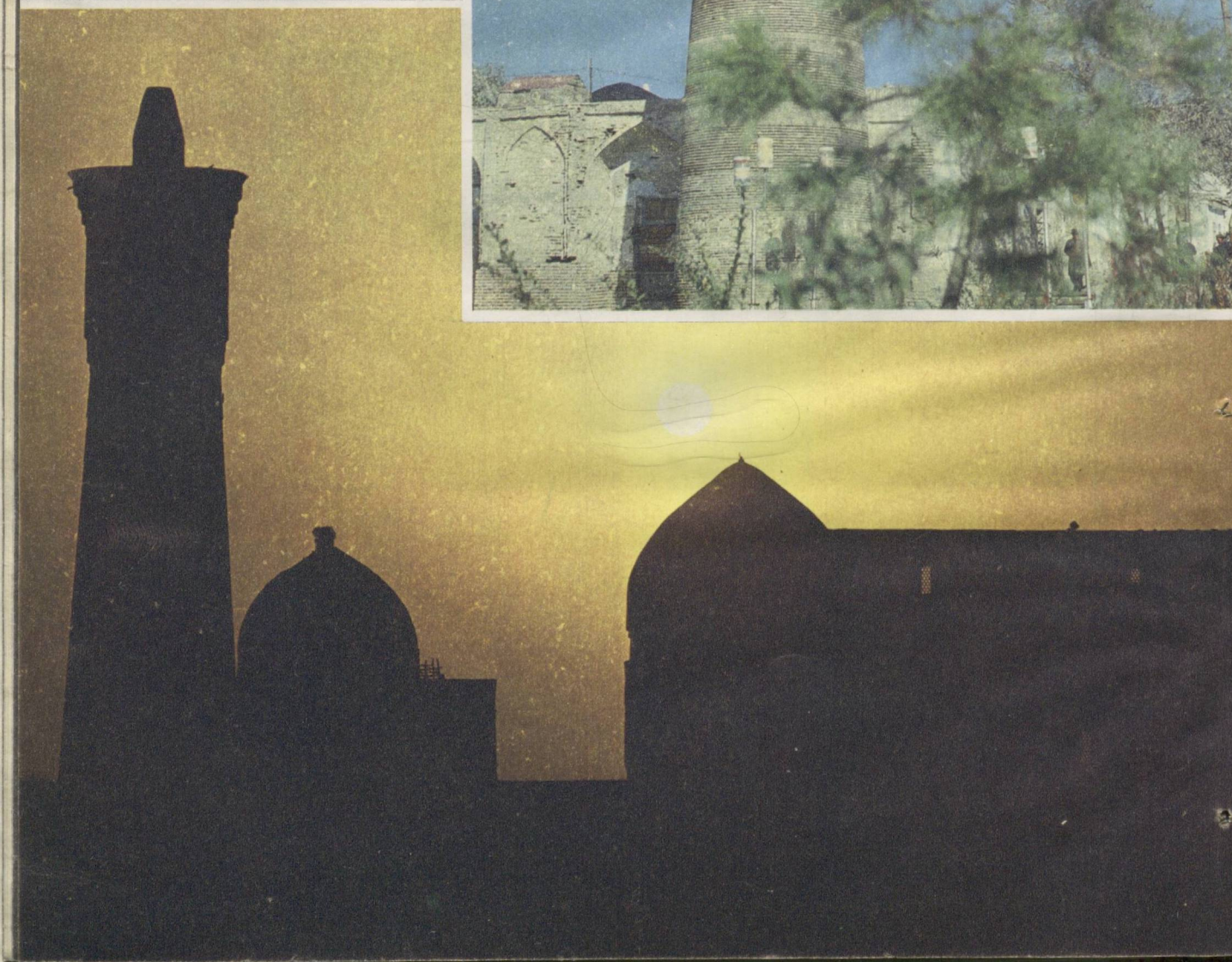
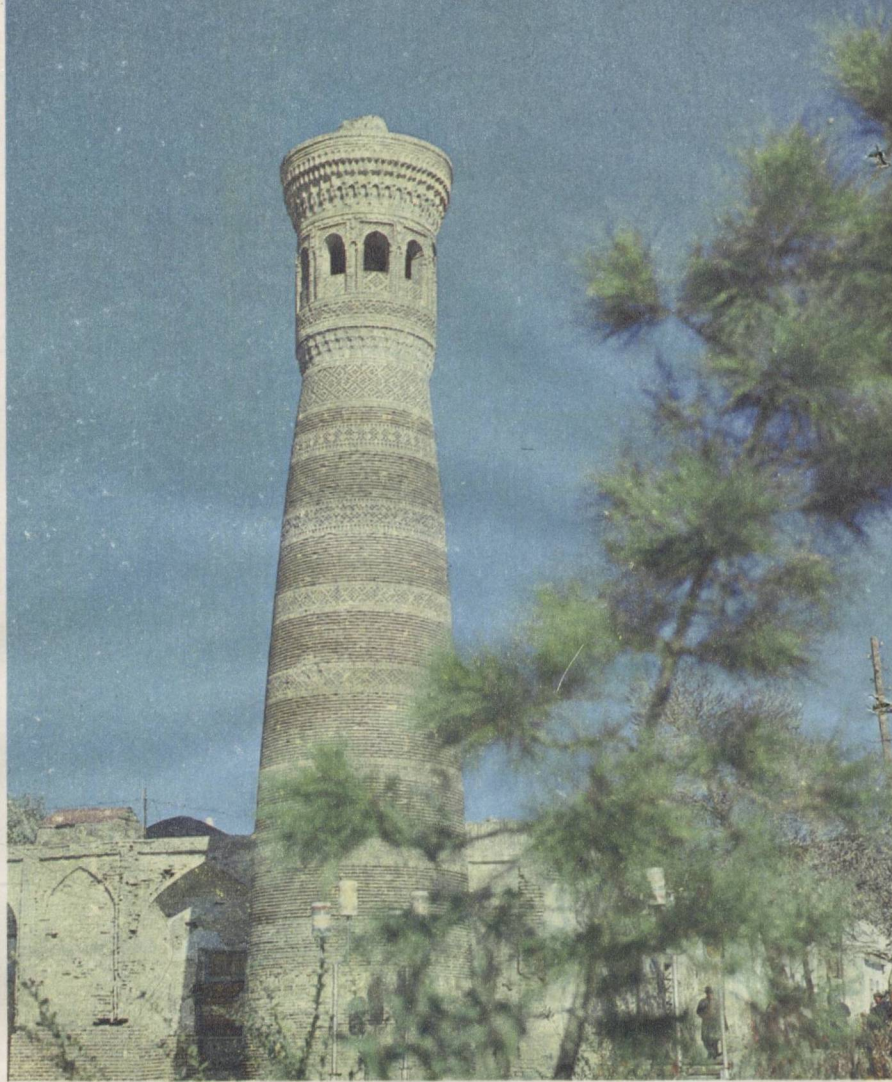

Ривоятларга кўра бу сардобадан Ҳазрат Навоий ҳам сув ичган эканлар...

Тонг ва...
Шом гаровати. (Бухоро).

Сураткаш Ю. Богданов.

Илк ўзбек

рентгенологи

Зикрилла ака Эгамбердиев нафақат Букрот (Гиппократ) қасамёдини қабул қилган шифокор, балки номи элга таниқли қалам аҳлларида ҳамдир. Домланинг ярим асрдан зиёд умри шифокорликка, ижодга фидо этиб келинаёпти. У мана шу кунларда етмиш еттинчи баҳори билан юзма-юз турибди. Зикрилла ака ҳалиям тетик: қўлидан қалами, тилидан катта-кичикка бирдай самимий саломи тушмайди.

Зикрилла аканинг ёшлиги Тошкент шаҳри Шайхантаҳур даҳасининг Гиштмачит маҳалласида ўтди. Ўзининг «Луқмон Ҳаким изидан» номли таърифий қиссасида таъкидлашича, ёшлигида жудаям шўх, ўйнақарок, айни чоғда қизиқувчан бўлган. 1923 йили эски мактабда араб алифбосида сабоқ олди. 1925 йили янги мактабга қатнай бошлади. 1934 йили Тошкент Давлат Тиббиёт олийгоҳининг даволаш куллиётига ўқишга кириб, таҳсил мезонини кенгайтирди.

Шу йиллардан унинг табиик фаолияти бошланди. Аниқроғи, ўзининг таърифлашича, ҳақимлик изидан борди. Талабалик йилларидаёқ шаҳардаги 4-сонли тиббиёт кўриги (поликлиника)да иш бошлади. Кўп ўтмай рентгенолог вазифасини ўз зиммасига олди. Ҳа, Зикрилла Эгамбердиев ўзбек шифокорлари орасидан чиққан биринчи рентгенологдир. 1941 йил 1 январидан уни масканининг илмий бўлимига тақлиф қилишди.

Аммо илмий иш учун изланишлар насиб этмади — Улуг Ватан уруши бошланиб қолди. Зикрилла ака ҳам биринчилар қатори рентгенолог дўсти Саидазим Носиров билан Ватан ҳимоясига отланди. Афсуски, Саидазим Носиров жанггоҳдан қайтмади. Зикрилла ака эса илмий ишларини давом эттиришга фурсати бўлмай, ҳарбий шифокорлик билан шугулланди. Дастлабки ойлар Тошкент Давлат Тиббиёт олийгоҳининг кўчиб юрадиган кўчма ҳарбий шифохонаси (эвакогоспитал)да ишлаб туришга тўғри келди. Кейин уни Москвага, Бош тиббиёт идораси (штаб)га жўнатишди. Пойтахтдан эса Жанубий Ғарбий фронт (кейинчалик 3-Украина fronti)га йўлланма берилди. Фронтнинг тиббиёт идораси тошкентлик шифокорни кўчма шифохонасида рентген бўлимининг бошлиғи қилиб тайинлади. У ҳарбий бурчига садоқат билан йигирма беш йил муттасил хизмат қилди. Унинг бу хизматлари ҳукумат томонидан Қизил Юлдуз ордени, «Сталинград мудофеаси учун» медали билан муносиб тақдирланди. Подполковник ҳарбий унвони билан истеъфога кузатилди.

Ҳарбий хизмат даврида ҳам Зикрилла аканинг фикру ёди чуқур тиббий изланишлар билан банд эди. Уруш йиллари тўплаган катта тажрибаси унинг номзодлик илмий унвони учун илмий иш ёқлашида катта ёрдам берди. «Бош суяк шикастланишининг рентген диагностикаси» мавзусидаги илмий ишлари 1953 йил Москвадаги врачлар малакасини ошириш марказий илмгоҳининг ҳарбий куллиётида муваф-

фақиятли ёқлади. У ўша йилларда энг оғир беморларни даволаш билан машғул эди.

Рентген нурлари организм учун маълум миқдорда зарарли ҳамдир. Шунинг учун ҳам рентгенологларнинг иш соатлари чеклаб қўйилган. Зикрилла ака бу «қоида»ларга амал қилмай, суткасига 180—200 тагача ярадорни рентгендан ўтказарди: бирининг пешонасига ўқ теккан, бири оёғидан, бошқаси кўзидан жароҳатланиб ногирон бўлиб қолган, вужудда ўқ парчалари билан чор-чор яшаб келаётган инсонлар эди. У ҳеч бир ярадорга бефарқ қаролмасди. Зикрилла аканинг асосий вазифаси ўқнинг қаерда эканлигини ва уни қандай йўл билан олиб ташлаш мумкинлигини аниқ айтиб беришдан иборат эди. 3. Эгамбердиев бу шарафли, масъулиятли бурчни ҳалол меҳнат билан адо этиш баробарида «Жароҳлик» ойнамасининг 8-сонида (1944 йил) «Ўқ тегса танада қандай ўзгаришлар бўлиши мумкин?» сарлавҳали илк илмий мақоласини эълон қилдирди. Кейинчалик ҳарбий комиссарликнинг топшириғи билан 1945 йил 21 декабрдан бошлаб Туркистон Ҳарбий округи, Ғарбий Сибир округи қисмларида бўлиб, яна йигирма йил ҳарбий шифохоналарда рентгенолог бўлиб ишлай бошлади. Илмий тадқиқотларни давом эттирди. Дастлаб Термиздаги «Илгор Сурхон учун» рўзномасига мақолалар ёзиб турди. Энг азгу мақсади — одамларнинг қандай қилиб касал бўлмасликлари мумкинлиги ҳақида жўяли маслаҳатлар бериш эди.

Дарвоқе, Зикрилла аканинг

жумхуриятимизнинг турли ойнома рўзномаларида чоп этилган мақола ва рисоалари 500 дан ортиқ, ҳатто китоб ҳолида нашр этилган. «Донолар саломатлик ҳақида», «Боқийлик сирини», «Меъда раки», «Тиббиётдаги ажойиб ҳодисалар», «Луқмон Ҳаким изидан» китоблари қўлма-қўл юрганлиги унинг ижодкорликдаги ютуғидан дарак беради. Бу ишларда албатта ёшлиқданоқ адабиёт ва санъатга ихлос қўйган доришунос (ҳозир тиббиёт фанлари номзоди) қизи Зарифа Эгамбердиеванинг ҳам муносиб хизматлари бор. Баъзи асарларига қизи ҳаммуаллифлик қилган.

Зикрилла аканинг бу бойликлари уй музейига айлантирилган. Ундан истаган касалликларни даволаш учун маслаҳатлар олиш мумкин. Домланинг айтишича, бу ўзига хос «музей»га Ўзбекистон ССЖ Соғлиқни сақлаш вазирлигининг музей раҳбарлари харидор бўлиб турибди. Ажаб эмас, ушбу тадбир вожиб бўлиб, халқимиз учун сув ва ҳаводек зарур бўлган соғлиқни сақлаш ва уни ҳимоя қилиш ҳақидаги Зикрилла аканинг мақола ва рисоалари музей кўриқдан ўрин олса — халқимиз учун хизмат қилса...

Ҳа, Зикрилла аканинг бутун умри одамларнинг сиҳат-саломатлигини тиклашдек ўта масъулиятли юмуш билан, ўз таъбири билан айтганда, «бир кун дўхтир, бир кун мухбир»лик билан ўтмоқда. Виз шундай инсоннинг ўзига ҳам ҳаммаша сиҳат-саломатлик, узоқ умр тилаймиз.

Зиор ТУРСУНОВ

АХМАДЖОН СОҚИ СОЙИБНАЗАР ЎҒЛИ

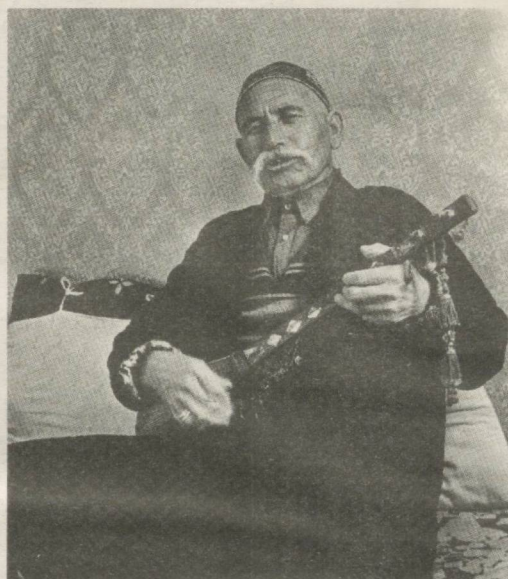
Киргий деган куш ўтирар қияда
Чарқилайди тўхтаб баланд уяда
Мени кўрган душман юрди пиёда
Юришимдан ҳеч армоним
қолмади.

Киргий деган куш бўлар,
Ўз бошига хуш бўлар.
Номард келса олдинга
Икки кўзи ёш бўлар.
Олдиндан узок кетсачи
Меҳри қора тош бўлар.
Биласанми душманни

Ўлгунча сенга ғаш бўлар.
Бул дунёлар ғамхона,
Ғам еганлар девона.
Ғам минан солган иморат
Охир туби вайрона.

Ўйладим дунё ўтти,
Тобистонда жерлар қотти.
Ёр юзида сана питти,
Шул сабабдан сенларга,
Султон Гўрўғли сўз айтти.

Езиб олувчи ва нашрга
тайёрловчи
Шомирза ТУРДИМОВ

Тожикистон ССР Кўлоб вилояти Болжувон туманининг Бўроной қишлоғида 1927 йил туғилган. Тўққиз ёшидан бери Қизил-мозор туманининг Қўшқиёқ қишлоғида яшайди. Ун икки ёшидан бошлаб дoston айтиади. Устози — Қундуз соқи ўғли Мустанокул соқи «Гўрўғлининг тувилиши» «Кўктемир», «Шогдоршо», «Маликаи Айёр» «Интизор», «Зарафшон», «Мужмал дев», «Жамол ва

Аваз», «Қундуз билан Юлдуз», «Жалмат», «Авазнинг Булдур қас-собга тушиб қолиши», «Париларнинг Оқшоқ девни олиб келиб Ҳасанга бергани», «Алпомиш», «Гўрўғлининг гойиб бўлиши», «Гулнор пари», «Юсуфбекнинг Амлакдор бўлгани», «Авазхоннинг гуноҳ қилгани», «Авазхонни девлар Куҳи қоғга олиб кетгани» каби дostonларни ижро этади.

МУҲОКАМА, МУЛОҲАЗА, МУНОЗАРА

МАЪНАВИЯТИМИЗ ТОПТАЛМАСИН

йинишган. Ваъзиларининг бўйинларида ҳатто галстук. Барака топкурларнинг сочларини айтмай-сизми, шундоққина елкаларига тушиб, қулоқларини қоплаб олган, жамалак осса бўлади. Доноликда эса ўзларини бировдан кам санашмайди. Тез тил топишиб олдик. Гап айланиб халқ оғзаки ижодиёти намуналарига тақалди.

— Қани, йигитлар, ўзбек халқ дostonларидан қайсиларини биласизлар? — сўраб қолдим улардан.

— Қанақа дostonлар дедингиз? — савол билан жавоб қайтарди улардан бири.

Хушёр тортдим, сир бой бермадим.

— Қанақа дostonлар бўларди, «Алпомиш», Гўрўғли», «Авазхон»...

— Йўқ, мен уларни билмайман, ўрта мактабда «Алпомиш»ни ўтган эдик чоғи, ҳозир ўшаям эсимда йўқ.

— Мен ҳам ўқимаганман.

— Дoston ўқиб нима барака топасан, ҳаммаси афсона-ку, — деди яна бири. — Биздан видео-ни сўранг. «Декоммерон»ни сўранг. Ҳи-хи-хи...

Бошқалари ҳам хуллас тайинли жавоб айтишолмади.

Сўхбатни яна бир оз давом эт-

тирган эдим, қарасам, халқ дostonлари у ёқда турсин, эртақлар, кўшиқлар, термалар, ўланлар, айтишувлар, ёр-ёрлар, топишмоқлар, мақоллар, умуман, бебаҳо маънавий бойлигимиз саналган оғзаки ижодиёт намуналари ҳақида бу ёшларнинг умуман тасавури ҳам йўқ экан. Сўхбат сови-ди.

Кўзларим юмилди. Қалбимни алланечук ғашлик чулғаб олаверди. Эссиз ёш авлод!

...Йўқ, йўқ, фақат ёшларгина эмас, бошқалар ҳам шундай. Нафақат оғзаки ижод намуналаридан, балки аجدодлар яратиб, авлоддан-авлодга мерос бўлган бе-

Ш

аҳарлараро ав-тотубусда бир гу-руҳ ёш йўловчи-лар билан ҳам-роҳ бўлиб қол-дим. Улар турли олийгоҳ талаба-

лари бўлиб, дам олиш кунни уйла-рига қайтишадиган экан. Насиб этсин, ҳаммалари бежирим ки-

баҳо таомилларнинг кўпидан бе-
хабар улар. «Еш авлодга билим
ва тарбия берамиз», дея қуруқ,
бир ёқлама чиранганларимизнинг
бир маҳсули мана шу! Матна-
виятга маданиятсизларча қўйил-
ган биринчи қадам — «Ўзбек
халқи инқилобга қадр ёппасига
саводсиз эди», деган асоссиз қа-
раш бўлди. Аслини олганда, ўз-
бек халқининг муайян бир алиф-
бода ўқиш ва ёзишни билмаган-
лари ҳам — оддий деҳқон, бог-
бони, чорвадор, қосибю хуна-
мандлари, ҳатто уй бекалари ҳам
маънавий жиҳатдан аъло дара-
жада саводли эдилар. Ҳаёт тарзи,
таомиллари, ўз касб-кори, унинг
сир-асрорларини, меҳнат маром-
ларини аъло даражада биларди.
Инсофли, диёнатли эдилар бари.
Ҳа, мисоллар жуда кўп бунга.
Фақат халқ оғзаки ижодиёти
намуналарининг ўзи ўзбек мат-
навий дунёсининг тенгсиз олий-
гоҳларидан бири эди!

Ушандй фаросатли, илмга
чанқоқ зукко, топқир халқнинг
бугунги давомчилари ўз тарихи-
ни ўқиб ўрганмишдан, у билан гу-
рурланишдан, ўзлигини англаш-
дан енг учуда маҳрум қилинди.

Мактабларда Европа тарихи-
дан ҳатто 300 соатлаб дарс ўти-
лаётган бир пайтда, Урта Осиё,
Мовароуннахр, Хуросон тарихи
номгагина тилга олиб ўтилади.
Бундай шароитда ҳуқуқи қай-
чиланган, онги кишанланган, им-
конияти чекланган илмчилар-
дан нимани ҳам кутамиз!

...Оғзаки ижод намуналари-
нинг ибтидоси «Широқ» ва «Тў-
марис» афсоналаридан бошлана-
ди. Бизгача етиб келган оғзаки
ижод намуналарини сарҳисоб
қилсак, табаррук ажодларимиз
жуда бой ва битмас-туганмас
маънавий хазина қолдириб кет-
ганлигига ғувоҳ бўламиз.

Узоғини қўйлик, ўзбек халқ
оғзаки ижоди эрамининг VI—
XIII асрларида ва ундан кейин,
хусусан, Амир Темур ва унинг
авлодлари ҳукмронлиги даврла-
рида айниқса ривожланди. Жанр
ранг-баранглиги, мазмун бойли-
ги, гоёвий-бадий қиммати ва
бошқа хусусиятлари тақомилла-
шиб, юқори поғонага қўтарилди.
Халқ бахшилари, эртақчилар,
қўшиқчилар ва бошқа ижодкор-
лар ўзларига қадр яратилган
бундай асарларни, муайян маз-
мун ва аълоналири бузмаган,
ўзгартирмаган ҳолда авлоддан-
авлодга етказиб турдилар. Ўзла-
ри ҳам йўл-йўлакай янгилик ки-
ритиб, мазмунини бойитиб борди-
лар. Шу тариқа «Алпомиш», «Гўр-
ўғли», «Гўрўғлининг туғили-
ши», «Авазхон», «Ҳасанхон»,
«Нурали», «Ойгул билан Бахти-
ёр» сингари дostonлар, «Уч оғай-
ни боғирлар», «Ерилтош», «Ма-
ликаи Ҳуснобод», «Нўхатча» ка-
би юзлаб эртақлар кўплаб ҳикоя-
ту ривоятлар, мақоллар, қўшиқ-
лар, ёр-ёрлар, ўланлар, айтишув-
лар, топишмоқлар, баҳслар, тез
айтишувлар ва бошқа бадий
тўқималар майдонга келди.
Уларнинг барчаси халқнинг орау-
истаклари, интилишларини ифо-
далайди. Инсонни мардлик, қаҳ-
рамонлик, бегараз дўстлик, меҳ-
натсеварлик, ҳалол, инсоф ва диён-
натли бўлишга чорлайди. Аёл-
ларга хос одоб, ифбат, ҳаё ва
назокат, орият каби ажойиб фа-
зилатларни улуғлайди. Каттаю

кичик бундай асарлардан мунта-
зам равишда илму маърифат ва
хаёт сабоқларини ўрганардилар.
Шунинг учун ҳам Шарқда халқ
бахшилари, дostonларнинг нас-
рий баёнини сўзловчилар, эртақ-
чилар, қўшиқчилар, ёр-ёрчилар,
латифачи топишмоқлар қадр
топганлар, ҳурмат-эътибор қозон-
ганлар.

Дўмбира ёки дутор чертиб дос-
тон куйловчи истеъдодли бахши-
лар, кам бўлса-да, шаҳар ва қиш-
лоқларнинг, ҳатто ҳар бир хона-
доннинг ўз эртақчилари, қўшиқ-
чи, ёр-ёрчи ва ўланчилари бў-
ларди. Умуман олганда, эртақ-
лар, афанди латифалари, қўшиқ
ва топишмоқлар билмайдиган
одам йўқ эди. Бунинг устига ки-
шилар жонли сўзлашувда фикр-
ни ойдинлаштириш, қувватлаш
мақсадига оғзаки ижод наму-
наларига тез-тез мурожаат қилиб
турардилар. Тўйлар, халқ сайл-
лари, хусусан, Наврўзи олам шо-
диёнлари бахшилар ва ўлан-
чиларсиз, айтишувларсиз ўтмас
эди. Қиш оқшомлари, ёр-дўстлар,
дўгоналар, ҳатто кескалар бир ер-
га тўпланишиб, ярим тунгача
набат билан эртақлар айти-
шиб, дostonхонликлар қилишар-
ди. Халқ оғзаки ижоди намуна-
ларини ёзма тарзда тўплаш расм
эмас эди. Зеро бунга эҳтиёж ҳам
сезилмасди.

Хуллас, оғзаки ижод намуна-
лари элимизнинг дил ойнаси,
хаёт мактаби эди. Шуларнинг
ўзидек ўзбек халқи ўтмишида ёп-
пасига маънавий саводли эди, де-
йишга асос бўла олмайдими?

Халқ оғзаки ижодиётининг ўз-
бек классик ва ёзма адабиёти-
нинг пайдо бўлиши, шаклланиши
ва ривожланишига қўрсатган ба-
ракали таъсирини айтмайсизми.
Эҳ-ҳа, унинг бебаҳо хазинасидан
баҳраманд бўлмаган, намунала-
ри ва мазмунини чилпиб олмаган
бирорта шоир, ёзувчи ва драма-
тург бўлмас керак. Гулҳанай-
нинг «Зарбулмасал», Ҳамид
Олимжоннинг «Семурғ», «Ойгул
билан Бахтиёр» асарлари бевоси-
та халқ оғзаки ижодиёти намуна-
лари асосида дунёга келганлиги
ҳамама маълум.

Ҳўш, ҳозир ким боласига эр-
так сўзлаб беради?!

Ўзбек фольклорининг нодир
асарларидан бири — «Алпомиш»
X—XI асрларда яратилган. Шун-
дан буён у оғиздан-оғизга ўтиб,
юзлаб, минглаб оқинлару бахши-
лар томонидан тақомиллаштири-
либ, тўлдирилиб қуйлаб келин-
моқда. Алпомиш, Ойбарчин, Қо-
ражон, Қалдирғоч, Қўлтой образ-
лари кишиларни мардлик, қаҳ-
рамонлик, дўстлик ва чин инсо-
ний муҳаббат, садоқат каби ҳо-
сак фазилатлар руҳида тарбия-
лашда хизмат қилди. Аждодла-
римиз ўша қаҳрамонлардай бў-
лишга интилиб яшаган. Бу гап
Гўрўғли туркумидаги дoston-
лар, шунингдек, «Уч оғайни бо-
тирлар», «Ерилтош», «Маликаи
Ҳуснобод», «Ур тўқмоқ» каби юз-
лаб эртақларга ҳам тегишли аба-
батта. Эндиликда шуларни нега
ёш авлод онгига сингдирмай қўй-
дик. Еки ҳаёсиз «видео»лар, мил-
лирий одобларимиздан мутлақо
йироқ телба қўшиқ ва рақслар,
ўйриқ, қотиллик, умуман шай-
тоний қилиқлардан татлим бе-
рувчи «Спрут»лар билан ўз ке-
лажогимизни оғуламаймизми?

Одамлар, кўзимизни очайлик
бундоқ!

Эртақлар мудом: «Бир бор
экан, бир йўқ экан» сўзлари би-
лан бошланади. Аммо маҳоратли
эртақчилар уни ҳар хил маром-
да, бошқаларга қараганда жози-
бадиқроқ айтишга интиладилар.

Баъзилар: «Бир бор экан, бир
йўқ экан, оч экан, тўқ экан, бўри
баковул экан, тулки ясовул экан,
қарға қоқимчи экан, чумчуқ ча-
қимчи экан, роз карнайчи экан,
муосица сурнайчи экан, аккан
экан, дуккан экан, Абдуракул
ака деган ёнтоқларнинг гулини
чеккасига таққан экан, бу қилиги
одамларга ёққан экан, жуда қа-
дим замонда, дунё омон-омонда,
улуг Чамбил томонда бир чоп би-
лан кампир бўлган экан», тарзи-
да қўзиб кетаверардилар. Эссиз
ёшлик, автобусдаги боғиғ ҳа-
роҳларимга ўхшаганлар булар-
дан мутлақо хаберсиз вояга ет-
моқда. Энди халқ оғзаки ижо-
диётининг бошқа турлари ҳақида
икки оғиз сўз. Чунончи, халқ
қўшиқларида инсоннинг энг ях-
ши орау-истаклари, унинг ҳаёти
билан боғлиқ масалалар, воқеа-
ҳодисалар ўзининг ифодасини то-
пади. Шунинг учун ҳам меҳнат
қўшиқлари, ёр-ёрлар, келин са-
ломлари, ҳазил айтишувлар,
ўланлар, халқимизнинг доимий
ҳамроҳи эди. Уларнинг тарбия-
вий аҳамияти бениҳодир.

Ана шундай маърифат уммо-
нидан баҳраманд кишиларни
ёппасига саводсиз дейиш инсоф-
данми?

Халқ оғзаки ижодиётида риё-
зиёт, ҳандаса, фалақийёт, жуғро-
фия ва бошқа фанларга оид гап-
лар, қизиқарли ривояту ҳикоя-
лар ҳам оз эмас. Ҳурматли ўқи-
тувчиларимиз уларни, аввало ўз-
лари билсалар, излансалар, сўн-
га ўрни билан қундалиқ татлим
билан боғланган ҳолда ёшлар он-
гига етказиб борсалар, ҳар қан-
дай ўринсиз, бўлар-бўлмас кўр-
газмали воситадан афзалроқ са-
мара беради, деб ҳисоблаймиз.

Чунончи, риёзиёт ўқитувчиси
бир белгисиз тенгламалар ҳақида
гапиргач, шундай бир ривоят сўз-
ласа:

...Дарё бўйида қаноти яралан-
ган бир роз турган экан. Ногоҳ
осмонда бир тўда розлар пайдо
бўлибди.

— Ассалому алейкум, юз оғай-
нилар, — қичқирибди чўлоқ роз.

— Ваалейкум ассалом, — жа-
воб берибди улар, — биз юзта
эмасмиз, бизларча бўлса, бизлар-
нинг яримимизча бўлса, ярми-
мизнинг ярмича бўлса, шунда
ҳам сен қўшилсанг юзта бўламиз.
Қани болалар, топингларчи, ос-
мондаги розлар нечта? Ким тас-
вирини ёза олади. $(x - x - \frac{1}{2})$

$x - \frac{1}{4}x - 1 = 100$.

Еки бундан оддийроғи: Дарахт-
га бир тўда чумчуқ учиб келиб-
ди. Иккитадан қўнган экан, битта
шоҳ ортиб қолибди. Биттадан
қўнса, битта чумчуқ ортиб қолиб-
ди. Болалар, топингларчи, қуш-
лар нечтаю дарахт шоҳи нечта?
(Жавоби: 4 чумчуқ, 3 шоҳ).
Ҳисоб ўйини: Бешу беш, ўн бешу
беш нечта? Даъфатан қараганда
мураккаб кўринган бу саволнинг
жавоби 30. Мақол: Икки ўн беш,
бир ўттиз, етти ўлчаб бир кес ва
қоқсаюлар.

Тўғри, халқ оғзаки ижодиёти
намуналарини ёзиб олиш ва тўп-
лаш билан шугулланилди. Эргаш
Жуманбулбул ўғли, Фозил Йўл-
дош ўғли, Муҳаммадқул Жонму-
род ўғли Пўлкан, Ислоҳ шоир
Назар ўғли, хоразмлик Болабах-
ши Абдуллаев ва бошқалар тал-
қинидаги «Алпомиш», «Гўрўғ-
ли» туркуми, «Ошиқ Ғариб ва
Шоҳсанам» дostonлари қайта-
қайта чоп этилди. Ўзбек халқ
эртақлари, қўшиқлари, мақолла-
ри, топишмоқлари ҳам тўпланиб
китоб қилинди. Эртақлар тўпла-
мининг салмоғи ҳам, қиммат ва
моҳияти ҳам машҳур «Минг бир
кеча»дан кам эмас. Афсуски, ай-
ни пайтда уларнинг кўпи
унутилмоқда. Мохир эртақчилар
эса қамайиб бормоқда. Ҳозирги
ёш авлод бахшиларни биров бил-
са, биров билмайди. Зангори эк-
рандаги жазавалар, пойнинг-со-
йинглар кўрсатувлар ўзига кўп-
роқ шуларни тарғиб қилсак бўл-
масмикин?

Хуллас, халқ оғзаки ижодиёти
намуналарини ўрганиш, улар-
нинг мазмун ва моҳиятини ёш ав-
лод онгига сингдира бориш ма-
салаларига келганда ижобий бир
фикр билдириш қийин бўлиб қол-
ди. Шулар оқибатида ҳозирги
авлод-аждодларнинг азалий урф-
одатлари, таомиллари, ахлоқ-
одоб, ифрату ҳаё борасидаги пан-
дасихатларидан беҳабар қолмоқ-
далар десак ҳато бўлмас. Негаки
улар ўқини-ёзини ва бошқа кўп-
гина илмлардан юзаки хабардор
бўлсалар ҳам миллий қадрият-
ларимиз олдида негадир мутлақо
авом ва маънавий саводсиз-
дек кўринадилар.

Ҳа, тарих тақозоси билан қан-
дай жамяятда яшаётганимиздан
қатъи назар халқлар ўртасидаги
муштарак дўстлик, ўзаро ҳамкор-
ликни мустақамлаш зарур ва
шарт. Аммо турмуш тарзи маса-
ласига келганда эса, Шарқ ўзи-
нинг шарқона йўлидан, Ғарб Ғар-
бона йўлидан боргани маъқул.
Узро тенглик, иззат-ҳурмат са-
мимий бўлса, ният холис бўлса
бас, меҳнат унумли, ҳаёт ғўзал,
эътиқод бардам, дўстлик мутсаҳ-
кам, имон қабулват бўлавереди.
Халқ оғзаки ижодиёти намуна-
лари худди ана шу хайрли орау-
ларни рўёбга чиқаришнинг асо-
сий воситаларидан бири бўлиб
хизмат қилавереди.

Сўнги сўз: бундай муаммолар,
қайта тикланиш зарур бўлган
аълоналири жуда кўп.

Аҳмад НАРЗИҚҲУЛОВ,
меҳнат фаврийси, СССР журна-
листлар уюшмасининг аъзоси.

ҚУМ

босган денгиз

(Қиссадан боб)

Бугунги уйғур адабиётининг навқирон бўғинига мансуб Аҳад Турди, Қажҳор Жалил, Абдурахмон Қажҳор, Мухаммад Бағраш, Абдулла Собит, Дилбар Қажом, Нурмухаммад Тўхта, Аҳтам Умар, Мухаммадэмин Хўшур, Аҳмад Эмин каби ижодкорлар баракали қалам тебратмоқдалар. Серқирра ижодкор Тўхта Айюб ҳам шулар жумласига киради.

Тўхта Айюб 1945 йили қадимий Қўчор шаҳрида туғилган. 1963 йили Оқсув вилоятидаги дорилмуаллимини тугатган, Қўчордаги санъат уюшмасида ижодий ходим, «Оқсув адабиёти» жари-

даси билан Қашқар халқ наشريётида муҳаррир бўлиб ишлаган. 1962 йилдан бошлаб унинг кўплаб шеър, ҳикоя, қисса, кино ва сахна асарлари эълон қилинган. «Армон» номли қиссаси, «Ҳаёт қадри», «Маржонбулоқ» номли ҳикоя тўпламлари чоп этилган...

Сиз қуйида Тўхта Айюбнинг яқин ўтмиш мавзусидаги «Қум босган денгиз» номли қиссасидан олинган парча билан танишасиз. Асарни СССР Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси Ҳикоят Махмудова ўзбекчага ўзгариш.

А

ли бошини кўтарди. Нарироқда тугроқ новдалари орасидаги сўқмоқ йўлда Ҳикмат онасининг қўлидаги ниманидир талашганча пилдираб келарди. Алининг юраги ҳаяжондан гупиллаб ура бошлади, пешонасини совуқ тер босди. У, Қобул аскар кетган тарафга қаради, унинг қораси кўринмасди. Гулжаннатнинг қўлидаги костюлни қуриган чимлик устига қўйиб, бошидаги қийшаийиб қолган рўмолини тузатаётганини кўрди-да, алланечук ўнгайсизлик ичиде кулимсиради:

— Қобул ака ҳозир келади-лар...

— Қаерга кетдилар?

— Ўтинчиларнинг олдига, ўрмон ичига ўт ёқишган экан, шуни ўчиргани...

Гулжаннат индамади. Ҳикмат эса Алини илк маротаба кўраётгандек, онасининг оёғига ёпишганича унга муңчоқдек чиройли кўзларини тикиб, ётсираш ва кизикиш ичиде қараб турарди. Али Ҳикматнинг ўзига унсиз, ётсираб қарашларидан унинг болалик сезгиларидаги яширин интилуш ва софлик туйғусини сезди. У Ҳикматга термулиб, ўзида уйғонаётган оталик меҳридан юрагининг теран бир ерларининг ачишиб оғриётганлигини сезди.

— Ўғлим... — аста пичирлади у кучсиз, титроқ овозда.

— Нима, нима деяпсиз?! — деди Гулжаннат кўзларини ғазабдан қақчайтириб. — Оғзингизга қараб гапиринг, хўпми!

— Рост эмасми... майли, аччиглан, ҳар қанча сўкиб-қарғашга

ҳаққинг бор, Гулжаннат.

— «Сен» ламанг, кимингиз эдимки, «сен» лаясиз?! —

— Маъкул, — Али итоаткорона бошини қуйи солди, — на илож? Ҳамма гуноҳ мандан ўтган, нима деб ҳақоратласангиз ҳам майли...

— Озроқ пул йиққандим, унга таржима қилиб топган қалам ҳақимни ҳам қўшдим, — Али сувқовоқ ёнига ташлаб қўйган яланг чопонининг чўнтагидан рўмолчага ўралган тугунча олди. — Мана, олти юз сўм, бу — сизнинг тегишингиз. Ҳикматни боқиб, катта қилиш учун тортган жафоларингиз олдида урвоқ ҳам бўлмайди, албатта.

— Пул?! — Гулжаннатнинг кўзларидан тиркираб ёш тўкилди. — Инсон муҳаббати учун қурбон қилган нарсасини пул билан қўлга кирита олади, деб ўйладингизми? Намунча тубанлашиб кетмасангиз, Али?! —

— Йўқ, йўқ, ҳеч бўлмаса устбошларингиз билан уй анжомларингизни тузатиб оларсиз, деб ўйлагандим.

— Адашдингиз, сиз бахт, истикбол ва хотиржамликни қандайдир кийим-кечак, зебу-зийнат ва ҳашаматлик уй анжомлари билан тенглаштирддингизми? Тўғри, сиздан яширадиган жойим йўқ, биз уч жон Қобулнинг озгина маоши билан ойни аранг улаштирамиз, аммо баъзилар минг-ўн минг сўмлаб пули бўла туриб ҳам эришолмаган бахтга биз мана шу камбағаллигимиз билан эришганимиз.

— Бундан чиқди, жуда бахтли экансиз-да? — сўради Али оғир хўрсиниш ва масҳара билан.

— Албатта.

— Нимангиз билан?

Гулжаннат мақтанди:

— Эрим билан, болам билан.

Алининг боши эгилди, кўшга қўшилган ҳўкиздедек оғир нафас олди. У қўлидаги пулни сиқимлаганча, худди шўр тақир ерга ёпишиб қолгандек, хийлагача ўрнидан туролмади. Ер чириллаб айланаётгандек, қулоғи остида чўл арилари гўнгилаётгандек бўлди. У бир оздан кейин бошини кўтарди. Гулжаннат билан Ҳикмат аллақачон йўлга тушгандилар, Ҳикматнинг баҳор қалдирғочидек тотли чуруқлашлари бутазор ичиде борган сари йироқлашиб кетаётганди. Тўсатдан Алининг қулоғида тугроқнинг шарақлаган овози эшитилди. Али орқасига бурилиб қараб, Қобул аскарнинг худди маймундек шохларни ёриб, пайпаслаб келаётганини кўрди. Нимагадир унинг чехраси қаҳрли бўлиб, юзи қорайиб, кўзлари чўгдек яллиғлаб, кўрқинчли кўринар эди.

— Мунча ҳаяллаб қолдингиз-а, Қобул ака?

— Аблах... тўнғиз!.. — Қобул аскар жавоб бериш ўрнига Алига лаянат ёғдириб, милтиқнинг тирбос-завторини қайирди, — ҳамма гапни эшитдим, Гулжаннатга қасд қилган мунофиқ аслида сан экансан-да!

— Қобул ака, бу... бу... нима қилаяпсиз? — Али чакмоқ тезлигида отилиб бориб, кўксига тўғрилланган милтиқ миллини осмонга қайирди. Шу заҳоти «панк» этиб ўқ отилди.

— Милтиқни қўйвор! — деб бақирди Қобул аскар Алининг кўксига мушт тушириб. Али орқасига гандираклаб йиқилди. Қобул аскар милтиқни унинг кўксига тақаб тирбосини қайириб,

бўриникидек хириллаган овозда деди, — энди битта ўқ билан ўзингни у дунёда кўрасан, қаерингга отай?

— Хоҳлаган ерингга от! — деди бўйин томирлари бармоқдек бўртган Али ғазабдан бўғилиб, — аммо номардлик йўлига кириб бир норасида болани етим қиладиган бўлдин!

— Кимни?

— Ҳикматни!

— Ҳикматни?!

— Боя ҳамма гапни эшитдим дедингиз-ку, яна сўраб нима қилаяпсиз?!

— Ҳикмат!.. — Қобул аскарнинг қўлидан милтиқ «тарақ» этиб тушиб кетди, қорамтиқ чехраси девордек оқариб, вужуди дағ-дағ титраб, ярадор шердек Алининг устига ташланди, — ифлос, малъун..!

Юрагидаги яширин нафрат ахйир портлаган, икки рақиб шўр тугроқ устида думалашиб, бир-бирини ваҳший бўридек бўғишиб, тўғри келган ерига уришмоқда эди. Ҳаял ўтмай, Алининг пешонаси ёрилиб, қон отилиб чиқди. Қобул аскарнинг оғиз-бурни қонаб, ўнг қовоғи муштумдек шишиб чиқди. Ҳазабининг зўридан чайир қўллар бир-бирларига чанг солган, кўзлари қонга тўлиб ҳансираганча энг ёмон ҳақоратли сўзлар билан сўкинишарди.

— Индамасан ҳали, сан тўнғиз боламга ота бўлиб олмоқчимисан?

— Оғзингга қараб гапир, қари оқсоқ, Ҳикматни қаердан орттиргансан? Тайёрга айёр бўлмоқчимисан!

— Виждонсиз, аблах! Болани топган одам ота бўлавермайди.

— Тўғри, сиз боқиб катта қи-

лаяспиз, лекин бу билан Ҳикматга эга чиқмоқчимисиз? Ҳақиқий эркаклар бундай қилмайди.

Қобул аскарнинг Алининг бўйига ботиб кетган чайир бармоқлари бирдан бўшашиб ўзи шилқ этиб ерга йиқилиб, дами чиқмай қолди. Унинг кўзларидан ёш куйиларди, худди жони узилаётгандек заиф овозда «Ҳикмат!.. Ҳикмат!..» деб нидо қиларди. Али зўр-базўр ўрндан туриб, бир сиқим шўр тупроқни пешонасидаги ярага босди. Сўнгра Қобул аскарнинг юзидagi қонни тозаллаб, уни суяб кўтармоқчи бўлди.

— Нима қилмоқчисан?

— Муштлашиб хумордан чиқдик, энди уйингизга олиб бориб қўймоқчиман.

— Қўл бўйига борамиз, — деди Қобул аскар шишиб, осилиб тушган қовоқлари орасидан Алига хўмрайиб қараб, — шу афтангор билан бировга кўриниш хотин кишининг иши, билдингми! Азамат экансан, тан бердим, чакандаги ярангга туз сеппибсан-ку, мана бунинг дуруст, ман ҳам бир вақтлари оёғимга ўқ текканда ярамга шўр пахта босганман, тўнгиғизнинг боласи, қани, қўлингни бер-чи!

Аммо шу бугундан бошлаб иккисининг орасидаги суҳбат чўрт узилди. Улар эрталаб уй-уйларидан чиқиб, бутазорга боргунча бир оғиз гаплашишмасди, тушликка Гулжаннат олиб келган овқатни ҳам иккиси бошқа-бошқа ейишарди. Овқатдан кейин Қобул аскар ҳаммашадидек Ҳикматни суйиб эркалай бошларди. Али бир четда юрагини пора-пора қиладиган бу манзараларга сукут ичида қараб ўлтирарди. Тушдан кейин иккиси яна ломим демай ариқ чопишарди. Бугун қаердан ариқ олишни ҳам бир-бирига михдек қадалган ғазабли нигоҳлар орқалигина маслаҳатлашардилар...

Вир ой ана шундай ўтиб кетди.

Икки қўчқорнинг боши бир қозонда қайнамаганидек, икки рақиб учун ҳам бир ерда яшаш нақадар оғир! Ўзини бу ўрмонзорнинг бирдан-бир хўжайин деб керилиб, мақтаниб юрган, ўзини ҳеч кимга тенг қилмайдиган, ўзига ишонган мағрур табиатли Қобул аскар нимага бу келгиндини — ўзининг ашаддий рақибини бу ердан қувлаб юборишга журъат қилмади? Нимага тап тортмай Ҳикматни «Менинг ўғлим» деб ўртага чиққан бу одамнинг ҳатто вақти келиб Гулжаннатга ҳам чанг солиш эҳтимолидан туғилган ташвиш азоби ни тортишни раво кўрди? У Алини шу кунгидея ойдin қўлдан қувлаб юборишни кўнглига туккан, бунинг учун Ғаминга, ҳатто Ҳаким Азизовга ҳам берадиган жавобини тайёрлаб қўйган бўлса-да, лекин биргина ташвиш унинг оёқ-қўлини тушовлаб қўяётган эди: Алини бу ердан қувлаб юбориш осон, лекин кейинги ишлар-чи? Бу маълуннинг юрагида виждон, инсоний фазилат бўлмагани билан, билимда Қобул аскардан устунлик қилади-да! Бутазорда жуда кўп ариқ қазийди, энди бу ерга Торим дарёсининг тошқин суви чиқиши турган гап, ахир бу ақлни Али ўргатди-ку. Келаси йили қилинадиған ишлар яна ҳам кўп: тугроқ уруғи йиғиш, уни бутазорга сеппиш керак, бу-

нинг ҳам ўзига яраша мураккаб илмий усуллари бор экан, буларни Қобул аскар албатта Алининг ёрдамисиз қила олмайди. Ҳа, афсус!.. Мана шундай бебаҳо билим Алидек сохта, виждонсизларга насиб қилганини кўрмайсизми? Хайр, азоб ва ташвишни енгиб, унинг билимидан фойдаланиш лозим...

...Ана, қиш аввалидаги аччиқ, совуқ изғирин, чийиллаб турганига қарамай, Али чопонларини ечиб ташлаб, индамай кетмон чопаетир. Уни ҳам шу топда аччиқ ҳасратли хаёл кучган, у кўпроқ Қобул аскар ҳақида ўйлайди. Дам-бадам ўзидан сал нарироқда кетмон чопаетган оқсоққа кўз қирида қараб кўяди. Нимагадир энди Қобул аскарнинг вужудидаги илгариги айқинкидек телба куч билан ерни титратиб гурс-гурс кетмон чопишлари йўқ, у мадордан кетган, букчайган, озиб-тўзиган, овқатни ҳам иштаҳасизлик билан ейди, аммо тамакини буруқсатгани-

буруқсатган. Ариққа тушиб, уч-тўрт кетмон тупроқни отар-отмасдан ҳарс-хурс қилиб деворга суяниб, анчагача қиҳиллаб йўталади...

Алининг унга раҳми келади, Қобул аскардаги бундай ўзгаришнинг боиси аён. Қобул аскар унсиз азоб ва ташвиш ичида ўртанмоқда. Ит-ичидан куйиб, заифлашмоқда. Бечора одам! Алининг Гулжаннатга айтган гаплари, Алининг кўксига милтиқ қадалганда, иккиси муштлашаётганда жон аччиғида Ҳикмат тўғрисидаги ҳақиқат унга оғир ботган, урушда заифлашган, аммо Гулжаннат ва Ҳикмат тугайли шифо топган юрагининг бедаво дарди яна кўзгалган. Аммо Алининг ҳам шундай дейишдан бошқа иложи йўқ эди-да? Алининг Гулжаннат билан Ҳикмат ғам-ҳасратида адои-тамом бўлган юрак дарди униқидан кам эмас-ку? Мехр-муҳаббат шундай улугвор кучга эгаки, инсон виждонини йўқотишга, раҳм-шаф-

қатни унутишга, одамлик қиёфасидан йиртқич ҳайвонга айланиб, бир-бирини ўлдиришга мажбур. «Бўпти, Қобул ака, ҳозирча Гулжаннат сизники, аммо Ҳикмат меники! Ҳали ман сиз билан оч йўлбарс шернинг олдидаги гўштни талашгандек ўғлимни талашаман!..»

Алининг хаёли тўсатдан нардан эшитилган қамчиларнинг қарсиллашлари, «би-би!», «чўх!» деган овозлар, яна аллақимнинг чўзиб айтётган «Аравакаш қўшиғи» билан бўлиди. Бутазорни кесиб ўтган сўқмоқдан ҳар бирига тўрттадан от қўшилган, устига тугроқ ёғочи босилган арава аста чайқалиб келарди. Али тезда Қобул аскарга қаради, Қобул аскар уларни Алидан ҳам илгарироқ кўрган бўлса керак, аллақачон тепага тирмашиб чиқиб олган эди. У оқсоқланиб, тугроқ тагига бориб милтигини олди-да, арава томон югурди. — Тўхта! — деб бақирди у йўлнинг ўртасида қўлини кўта-

— Қадим Хева, Нуроний сиймо, навқирон бола.

Гўзал чехра, сеҳрли жозиба, ҳамма-ҳаммаси шарқона — Шарқ-она!..

Сураткаш А. Жданов

риб, — қаердан кесдиларинг бу туғроқларни?!

Арава тўхтади, устидаги кеккайган олифта йигит қалпоғини кўтариб қўйиб, беписандлик билан ўдағайлади:

— Қўзинг кўрми, нима бало? Қани айт-чи, туғроқни қаердан кесишди? Йўлни бўшат, бўлма-са елкангдан дарча очиб қўяман!

— Ёгочни тушир!

— Узинг кимсан?

— Ўрмон қоровули!

— Ҳалиги Қобул чўлоқми? Вой, ўлимтик-эй... — аравакаш масхаради илжайди, — хотининг кийроили, хийла нози бор дейишади-ку, ҳа... ҳа... ҳа...

— Ўзингнинг юм! — деди Қобул аскар ғазаб-ла аравакашга қўлини силтаб. — Торт араванг-ни, бу ёкка бур!

— Қаёққа бураман?

— Қоровулхонага!.

Аравакаш қўлидаги узун қамчисини бошидан айлантириб, Қобул аскарнинг елкасига «тарс» эткизиб туширди, аммо Қобул аскар қамчини чаққонлик билан ушлаб, аравакашнинг қўлидан тортиб олди-да, дастасини тиззасига қўйиб синдириб, парча-парча қилиб, орқасига айлантириб отворди. Аравакаш аравадан сакраб тушди:

— Нима қилмоқчисан, чўлоқ?!

Ишнинг чаппасига айланаётганлигини кўрган бошқа аравакашлар ҳам бирин-кетин араваларидан тушиб, Қобул аскарни ўраб олишди.

— Бу қонунсизлик! Ҳукуматнинг ўрмончилик қонунига хилоф равишда бузғунчилик қилгансизлар! — деди Қобул аскар

уларга наштадек қадалиб. Аравакашлар орасидаги малла мўйловли, ёши улугроғи олдинга ўтди:

— Нима демоқчи бўлаяпсан, Қобул ака? Бу йигитнинг қамчисини ҳам синдириб ташладинг, энди қонунсизлик, бузғунчилик деяпсан, аммо биз ёгочни ўз майлимизча кесиб келганимиз йўқ-да.

— Сизларни ким юборган?

— Азизов Ҳаким.

— Ёлғон! Ҳаким ҳеч қачон мундоқ қонунсиз ишларни қилмади, — Қобул аскар ғазаб-ли бақиршидан энди қайнашга ўтди, — ман сизларни танийман, ноҳия қурилиш ширкатига ишлайсизлар. Ўрмончилик қонун-қоидаларига хилоф жинойи ҳаракатни ўзларинг қилиб, унинг жавобгарлигини Ҳакимга тўнкамоқчи бўлаяпсизлар. Бундоқ қилишга нима асосларинг бор?

— Ҳовлиқаверма, албатта асосимиз бор-да, — мўйловли камзулининг чўнтагидан бир парча хат олиб, Қобул аскарга кўрсатди. — Мана, Ҳакимнинг дастхати, бунга нима дейсан?

Қобул аскар Ҳаким Азизовнинг ўрмончилик идорасига ёзган рухсатномасини кўриб, кўзларига ишонмай қолди, кўзлари титраб, кўзлари чақчайиб кетди.

— Бу нима иш? Ҳаким... Азизов Ҳаким... Уша Азизов Ҳаким-а? Ҳаким бу рухсатни нимага бердийкин? Йўқ, ишонмайман, бунга Ҳаким ёзганига ишонмайман, — деди у узок ётган бемордек пичирлаб.

— Бу чўлоқ жинни бўпти, — деди ҳалиги олифта йигит ёни-

дагиларга, — кетдик, оғайнилар!

— Тўхтанглар!

— Яна нима дейсан? — олифта Қобул аскарнинг олдида отилиб келди, — Азизов Ҳакимнинг рухсатини тан олмайсанми?

— Тан олмайман, фақат ҳукуматнинг қонунини тан оламан!

— Ҳали Ҳакимнинг рухсатини ҳам тан олмайдиган бўлиб қолдингми, аблаҳ! — олифта Қобул аскарнинг оғзига бир мушт солди. Қобул аскар мушт зарбасидан орқасига гандираклаб йиқилди, малла мўйлов қўпол этиги билан уни тепиб думалата бошлади...

— Тўхтанглар! — деди ариқ бўйидан ўқдек отилиб келган Али. У олифта йигит билан малла мўйловлини икки мушт билан уриб йиқитди. — Ёгочни аравадан тушириглар, ифлослар!

— Жонингдан умидинг борми, кимсан? — деди олифта ўрнидан тура солиб, олдидаги бу нота-ниш ёш, паҳлавон қоматли йигитга қўрқув аралаш қараб.

— Азизов Ҳакимнинг ўғлиман!

— А...? Алижонмисиз? Оббол... — малла мўйловли чопонининг тупроғини қокқанича Алининг олдида илжайиб, қўл қовуштириб келди. — Жуда ёмон иш қилмиз, ука.

— Хушомадингизни йиғиштиринг, аравани бу ёкка буриг. Аравакашлар бирданга мулойимлашиб, отларнинг бошини буришди.

Қобул аскарнинг аҳволи оғир эди: у хушсизланган, озидан оққан қон энгил-бошини булғамокда эди. Аравакашлар кўрққанларидан, хаш-паш дегун-

ча араваларидаги ёгочларни туширишди. Ўзоқданоқ шовқин-суронни эшитиб, тезда етиб келган Гулжаннат билан Ҳикмат додфарёд қилганча, Қобул аскарнинг устига ташланишди. Али Қобул аскарнинг отини аравага қўшиб, ёнига Гулжаннат билан Ҳикматни ўтказди-да, дўхтурхонага ҳайдаб кетди. Шу вақт қаердандир ҳалиги малла мўйловли югуриб арава ёнига келди:

— Одамларимиз совқотиб кетаяпти, биз нима иш қилайлик, Алижон ука?

— Одамларингни аравага босиб кетаверинг, — деди Али унинг афтига ҳам қарамай. — Нима иш қилишни бориб қонундан сўранглар!

Иланг-биланг шўр тупроқли йўлда оқ қашқа тўриқ от худди хушсиз ётган вафодор ағаси учун қайғуриб, дард-алам чекаётгандек бот-бот оғир пишқириб, арава-ни бир текис тортишга тиришарди. Ҳикмат аравадан анчагача йиғлаб, ҳархаша қилди-да, ниҳоят онасининг қучоғига уйқуга кетди. Али қовоғини солиб, индамай борарди. У ора-сира отига қараб қўяди, Гулжаннатнинг юзи девордек оқарган, қовоқлари шишган, у ҳам сас-садосиз ўтирарди, рўмоли орасидан кўриниб турган кўнғир сочлари, оливолидек қип-қизил лаблари, тубсиз ҳасрат ичидаги ёниқ кўзлари янада ажиб чирой, ажиб сеҳр касб этган эди...

Уйғурчадан
Ҳикоят МАҲМУДОВА
таржимаси

Боқий МИРЗО

* * *

Сен-муҳаббат,

сен — рашк,

сен — ҳижрон,

Кунлар — азоб,

туңларим нотинч.

Йўл бошида шеърларим ҳайрон:

Бу дунёда бахт эрур — СОҒИНЧ!

Фурсат ўтар кўксимни эзиб,

Умидларим шарбатин ичар.

Хаёлпараст тонларим эса

Қўшиқларим — сабримдан

кечар.

Сен — муҳаббат,

сен — рашк,

сен — ҳижрон;

Умрим қадар ихтиёр этдинг.

Сенга шеърлар ёзиб яшайман,

Қисматимга айланиб кетдинг...

* * *

Муҳаббат — шох,

тахти кўксимда,

Томирлардан оқар ахтиром.

Мени сархуш этди, ниҳоят,

Кўпни кўрган илоҳий айём!

Вир қафасда айланар хаёл,

Қўлим — калта,

тилим — тугилган.

Қисматимни чулғайди савол,

Ади қаддим долдай букилган!

Фармонига билаклар шамшир,

Кўзларимда майин изтироб.

Ҳижрон надир,

висоли надир,

Шу тахлитда ким қилар ҳисоб!

Вир қиз менга ооздлик берар,

Умид билан ёнар жисму жон.

Шундан менга қулиб боққанда

Кўзларидан сачрайди исён!!!

Болажонга

Кел, яғир елкамга чиққин, болажон,
Шунда бор кучингни йиққин, болажон,
Дарду ғамларимни уққин, болажон,
Мен сени баҳорга элтиб қўяман!

Алломишлар минган отлар қолмади,
Орли қурашларни ёдлар қолмади,
Сочларини юлиб додлар қолмади,
Мен сени баҳорга элтиб қўяман!

Сен олтин кузларни ҳавас қилма, қўй,
«Ур, йиқит», «буз» ларни ҳавас қилма, қўй,

Тождор ёвузларни ҳавас қилма, қўй,
Мен сени баҳорга элтиб қўяман!

Босқинчи ёвларда кўп эрур ўчим,
Бошдаги савдолар топпади ечим,
Шундан бошқасига етмайди кучим
Мен сени баҳорга элтиб қўяман!

Боболар баҳорга талпиниб ўтди,
Аммо етолмасдан ер бўлиб кетди,
Ўйлама: шу билан орзулар битди...
Мен сени баҳорга элтиб қўяман!

Яшарсан беғубор юрагинг билан,
Тангрим инъом этган тилагинг билан,
Уруғ эк меҳнаткаш билагинг билан,
Мен сени баҳорга элтиб қўяман!

Ўтинчим: оллоҳни унутма, болам,
Савобу гуноҳни унутма, болам:
Туз берган даргоҳни унутма, болам,
Мен сени баҳорга элтиб қўяман!

Наманган

луғ Ватан уруши халқимиз ва бутун авлодлар тақдирда ўчмас ва ғожеали из қолдирди. Бироқ қанчадан-қанча

китоблар ва кинофилмлар, спектакллар ва мусавирларнинг расмлари ана шу оғир давр тасвирига бағишланган бўлмасин, барибир бу мавзунинг ёритилмаган томонлари, оқ доғлари мавжуд эканлиги бор гап. «Ўзбекистон» нашриёти босмадан чиқарган китоб — журналист, фалсафа фанлари доктори Леонид Усмонович Юсупов қаламига мансуб «Фронт йўллари бўйлаб» (рус тилида) асари ана шу дор ўрнини тўлдиришга бағишланган. Унда Ўзбекистон театр арбобларининг душмани тор-мор этишга қўшган ҳиссаси қаламга олинади. Муаллиф артистларимиз фаолиятининг фақат бир томонини — концерт бригадаларининг ҳаракатдаги армияга қилган жанговар ижодий сафарларини ёритади.

Халқ жасорати абадиди. Лекин ўша оловли йиллар воқеалари бевосита ўзи гувоҳи бўлган киши томонидан ҳужжатлар асосида баён этилса, унинг аҳамияти янада салмоқлироқдир. Китоб муаллифи Леонид Юсуповнинг ўзи тўрт йиллик энг оғир фронт йўллари босиб ўтган. Шунинг учун ҳам унинг Ўзбекистонда жанговар концерт бригадаларининг тузилиши ва уларнинг фаолияти ҳақидаги ҳикояси жонли таассурот қолдиради. Зеро, уруш йилларида жумҳуриятимизда йигирмадан зиёд концерт бригадалари тузилган ва урушнинг олдинги марраларига жўнатилган эди. Ана шу жанговар сафарлар катта маънавий ва жисмоний жасоратни ҳам талаб этарди.

Лекин йиллар ўтиб бормоқда. Бевосита жанг майдонларида аскарларимиз қалбини ром этган

санъаткорларимиз тобора сийрақлашиб қолмоқдалар. Уларини сафда деб билган кекса санъаткорларимиз эса, меҳнатсеварлик, битмас-туганмас куч-ғайрат билан ҳамон самарали фаолият кўрсатмоқдалар.

Бу ўринда мен муболаға қилаётганим йўқ. Бевосита фахрийларимиз иштирокида фабрикаларда, заводларда, ҳўжаликларда, ҳарбий қисмлар ва ўқув юртларида бадий ҳаваскорлик тўғрақлари таш-

хизматларини алоҳида қайд этиб ўтишни истардим.

— Секциямизнинг мақсади, — дейди Гавҳар Раҳимова, — Улуғ Ватан уруши йилларида Ватан тақдири ҳал этилаётган жойларга қалб даъвати билан ихтиёрий равишда бориб хизматда бўлган санъаткорларни бирлаштиришдан иборат. Ёшларни Ватанга садоқат анъаналари руҳида тарбиялаш ҳам бизнинг масъулиятли бурчимиздир.

Леонид Юсуповнинг китоби жан-

ЖАНГОВАР

ЙЎЛЛАРДА

кил этилмоқда. Уларнинг фаолиятига хос яна бир таъсирли жиҳат шундаки, ҳаракатдаги армия гастролларида иштирок этган санъаткорларни аниқлаш билан ҳам шуғулланмоқдалар. Ана шу фидойи кишиларнинг сай-ҳаракатлари тўғрисида Ўзбекистон театр арбоблари уюшмаси қошида фронт бригадалари секцияси муваффақият билан иш олиб бормоқда. Бу ишни йўлга қўйишда Ўзбекистон ССЖ халқ артисти Гавҳар Раҳимованинг

говар концерт бригадаларининг маҳоратини таҳлил этишга даъво этилмайди. У Ўзбекистонда ташкил этилган бригадаларнинг иштирокчилари ҳақида ҳикоя қилишнинг яна ният этган ва, ўйлашимча, бу мақсадга тўла эришган.

Жумҳуриятимиз артистлари жанг майдонларида минглаб концерт намоён этишди, аскарларимизни ғалабага илҳомлантирдилар. Фронт бригадалари артистлари аскарлар билан бирликда қаҳра-

тон қишларни баҳам кўрдилар, ботқоқликларни кечдилар, минглаб қақирим йўллари босиб ўтдилар, ўт ва олов ичида қолиб қурбон бўлдилар. Шунинг учун ҳам мен ва менинг жанговар сафдошларим фронт бригадалари артистлари уруш қатнашчилари эмас, деб маълум имтиёзлардан маҳрум этилишини тўраларча муносабатнинг ифодаси деб биламиз. Ачинарлиси шундаки, фақат жамоатчилик эмас, ҳатто санъатимизнинг навқирон арбоблари ҳам жанг майдонларида хизмат кўрсатган артистларнинг номларидан ва ишларидан беҳабардирлар. Ўзбек ёзувчилари ва журналистлари ҳақида ҳам турли мавзуда асарлар яратиш лозим, токи уларнинг ибратли фаолияти ёш авлод хотирасидан ўчмасин. Л. Юсуповнинг биз қисқача фикр юритган китоби ана шу маънода муҳим аҳамият касб этади.

Мумтоз МУҲАММАДИЙ,
ёзувчи, истеъфодаги гвардиячи майор

МУШТАРИЙЛАРИМИЗ МАКТУБЛАРИДАН

АЙНИ МУДДАО

йномамизнинг ўтган йили 12-сонидан чоп этилган «Термизимиз, Қўмқўрғонимиз?» сарлавҳали мақола юзасидан

тахририятимизга кўплаб хат-хабарлар келди. Биргина Сурхондарё вилоятида эмас, балки бошқа вилоятлар, ҳатто қўшни жумҳуриятларда яшайдиган муштарийлар ҳам мақолага ҳолис муносабатларини билдирмоқдалар.

«Ассалому алайкум, ҳурматли «Гулистон» ойнамаси ходимлари, — деб ёзибди Туркменистоннинг Тошхувус тумани, Калинин номли жамоа ҳўжалигида истиқо-

мат қилувчи муштарий Зариф Худойберганов. — Ойнамада чоп этилган профессор Абдумўмин Рўзиевнинг «Термизимиз, Қўмқўрғонимиз?» сарлавҳали мақоласида кўтарилган мавзу кўпчиликнинг дилидаги гаплардир. Муаллифнинг фикрларига мен ҳам қўшилман. Аслида вилоятнинг маъмурий маркази Термизда ёки Қўмқўрғонда бўлишининг менга ҳеч бир манфаатли жиҳати йўқ. Сурхондарёга бир неча мартаба меҳмон бўлиб борганимда мақолада ёритилган мавзу менинг ҳам дилимдан ўтган эди. Ойнамани ўқиб, агар Қўмқўрғон вилоятнинг маъмурий маркази бўлса айнаи муддао бўларди, дея ўз муносабатимни билдираяпман».

Худди шу мазмундаги бошқа бир хатни Қўмқўрғон туманининг «Пахтакор» давлат ҳўжалигида яшовчи бир гуруҳ меҳнаткашлар номидан Исоқ Остонакулов ҳам йўллаган.

«Гулистон» ойнамаси А. Рўзиевнинг «Термизимиз, Қўмқўрғонимиз?» мақоласини ёритиб ҳайрли иш қилибди, — деб ёзади Сурхондарё вилоятининг Олтинқўл туманидаги 47-мактаб ўқитувчилари Ш. Хўжамуродов, Ш. Мирзаев, А. Мажинов ва бошқалар (жами 20 киши имзолаган). — Агар Қўмқўрғон шаҳри вилоятнинг маъмурий маркази қилиб белгиланса, мақсадга мувофиқ иш қилинган бўларди. Бу ишни мутасадди раҳбарлар пайсалга солмай амалга оширадilar, деган умиддамиз.

Сурхондарё вилоятининг Шўрчи туманидан Абдулла Хўжамуродов ҳам муаллифнинг фикрларини маъқуллаб хат ёзган. Бир қатор фикрлар билдирган:

«Мен ҳам Гулистон» ойнамасини жуда севиб ўқийман. Очиғини айтганда, ойнамада чоп этилган «Термизимиз, Қўмқўрғонимиз?» мақоласини ўқиб жуда хурсанд

бўлдим. Ҳақиқатдан ҳам шу масала аллақачонлар ҳал қилиниши керак эди. Майли, ҳеч бўлмагандан кеч бўлгани ҳам дуруст. Чиндан ҳам Термиз шаҳрига бориб келиш учун икки-уч кун вақт кетади. Шаҳарга киришда ҳарбийлар паспортингизни текширадilar. Мабодо ҳужжатингиз бўлмаса, ортга қайтишингизга тўғри келади... Хуллас, Қўмқўрғон вилоятнинг маъмурий маркази қилиб белгилансин, деган фикр адолатли ва айнаи пайтада айтилгандир.

Муштарак фикрлар билдирилган хатлар оқими ҳали тўхтагани йўқ. Мақолага ўз муносабатини билдирган муштарийларимизга миннатдорчилигимизни изҳор этамиз. Шу масалага жумҳурият ва вилоятдаги масъул ўртоклар ҳам ўз муносабатларини билдирадilar, деган умиддамиз.

А. НУРБОЕВ.

Ха, курибгина кетсин-а эр бўлмай! Курибгина кетсин! Вой, белгинам-эй! Бир мошин тош одамди хунимида! Вой, белим!

Тушликка қайтган Тоҳир чиртақ чойини ичиб бўлиб, лўла-болишни эндигина биқинига тортган, шу сзда бир оз мудрамоқчи эди. Аёлининг бу хил оҳангдаги болохонадор қарғишларига аллақачон кўнникани учун авваллига эътибор бермади. Кўзларини чирт юмиб олиб, мизгимокка тутинди. Аммо хотини ҳадеганда тина қолмади. У ёнбошлаб ётган жойидан чўзилиб, дераза оша ҳовли юзига кўз солди. Аёли, орқа этаги лой, чап кўли куймучида, чўнкайган куйи балчиққа сочилган таппи ва чалмаларни териб тоғорага солмоқда эди.

Буни кўриб Тоҳир чиртақнинг кўнгли хийла гаш тортди, ўзини айбдор санаб чаккасини қашиди, дастурхон четини қайриб, озгин тиззаларини шикрилатганча ўрнидан кўзголдди. Айвонга ўтиб, устига ун қопи қўйилган сандал четига чўкди. Этигини олдига тортиб, кирланган, намикқан пайтава-

эшитадиган қулоқ йўқ — болағари кўчада, хотини ичкарида, печка эшигини шакур-шуқир қилганича саннаш билан овора.

У курак ёнига лой кечиб боришдан эринди. Оғзида нос, пастки лабини қимтиганча қўшни томдаги телевизор антеннасига осилиб қолган мудроқ офтобга тикиларкан, ҳадемай аёз қисшини ўйлаб, юраги бот сиқилди. Қишни у азал-азалдан жини суймайди. Вужуди қарахтлашгандай ҳис қиладди ўзини. Ваз устига, қиш куни бир тутам — орқа-олдинга қарашга улгурмай шом тушади. Эрта оқшомдан уйга тикилишдан юраги безиллайди. Айниқса, бутунги кечини худо урди, деяверинг. Агар тош олиб келинмаса, хотини кўз очирмайди. Гурунг истаб бировникига қиқай деса, одамларнинг «вакти» йўқ — телевизиорга термулиб қолишган, гурунгдан кўра ўнша «тасвири қути»ни афзал кўришади. Бурунги тонготар гурунлар аллақачон ширин хотирага айланган — ҳозир бировни кўпда йўқлавермайди, ҳамма ўзи билан ўзи овора.

Тоҳир чиртақ томлардаги антенналарни ўзи шофёр бўлиб ишлайдиган автоқорхона жойлашган шаҳар яқинидаги ўрис мазорга, аниқроғи, ундаги хочларга қиёслайди, улар

ди. Авваллига кулбасини кенгайтириб, кейин ҳовлисининг бир четига ўғлига иморат ташлади. Ёирмон-ичармон кўп, иморатнинг би-тиши қийин кўчди. Уйим-жойим деб ҳалимдек юмшоқ аёлининг дағаллашиб улгурганини пайқамай ҳам қолибди. Бу ҳол қачон ва қандай қилиб юз берди, ҳозиргача тузук-роқ идрок этолмаса-да, лекин тирикчилик деб аталмиш чеки-чегараси йўқ ташвишлар хотинини хийла толиқтириб қўйганини сезгандай бўлади. Аммо унинг асл моҳияти ҳақида бош қотириб ўтирмайди. Зеро, ўйлайдиган бошқа ташвишлари тўлиб-тошиб ётибди: янги уйга эшик буюртириш керак, қисиб-нетиб бўлса-да, янаги маошдан Салим сарикнинг қарзини узиш лозим, боқувдаги кўчқорларни бозорга чиқариб, ўрнига ёшроқ новвос олиш керак. Ёнига қисир сигирини кўшиб, бир йил боқса, кенжатоининг тўйида гўшт ташвишидан халос бўлиб турбиди... Ташвишу орузлари шу қадар аралаш-куралаш эдики, кейинги пайтда уларнинг қайси бирига қувонишу қайси бирига қуйинишини ҳам билмай қолганди.

Шу ёз ички ҳовлисига асфалт ётқизишга кўп ҳаракат қилди. Аммо бир машина асфалт фалон пул, ҳовлисига камида беш ма-

Нормурод НОРҚОБИЛОВ

Чироклар яқини эди...

Хикоя

сини қўлига оларкан, бир муддат паришон туриб қолди. Тоза пайтава сўрашга ботин-хотинининг баттар бобилаб беришидан чўчиди. Ўзинча ўпқаланган бўлди. Эшик-да пайдо бўлган аёлига қарамади, пайта-васини намоёйишқорона силкиб-силкиб, оёғига ўрашда давом этди.

— И-и, бўлди-да энди! — деди охири тоқати тоқ бўлиб. — Қулоқ керак бўса, кесиб ол! Одамди оромида чой ичишига қўймайсан! Сенга тош керакми? Ҳозир опкеб ташлайман. Бир мошина эмас, икки мошина, керак бўса, уч мошина опкеламан. Бўлдими?

— Узуи саратондан бери шу гап! — деди хотини бўш келмай. — Тагин гап гапирса чибжинглаб кетасиз. Хотинингиади тойиб ўлари билан ишингиз йўқ. Тагида улови бор, деб ким айтади сизни. Одамам шунча боқибегам бўладими. Гап шу, агар яна пайсалга солар бўсангиз, катта йўлга ўзим чиқаман, хотин бошим билан... Тош ташийдиган болаларга ялинаман.

— Текинга опкеб бўпти. Ўттиз-қирқ сўмининги шилиб олишади...

— Юз сўм десаём бераман.

— Ҳали Хайруллага эллик сўм юбориш керак. Пулинг қўпайиб қолган бўса, ҳаяллатмай улингга юбор, устига ўн сўм қўшиб.

Тоҳир чиртақ хотинини мот қилган бир қиёфада ташқарига чиқаркан, эшикдан узоклашмай тўхтади. Тили тағига нос ташлаб, тевааракка разм солди. Ҳовли юзи бил-чиллаб ётарди. Утган куни ёққан қор девор тағларидагина сақланиб қолган. Эшикдан молхонага, молхонадан томорқа ўртасига солинган хашақларни — «йўлка»ларни товуқлар титиб ташлаган эди.

Тоҳир чиртақ офтобўйда гуж бўлиб турган товуқларга ҳўмрайиб боқаркан, каттак ёнида лойга беланиб ётган куракни кўриб, жаҳли кўзиди. Койинмоқчи бўлди. Вирок

ўртасида ўхшашлик қидиради, одам одамни йўқлаб, исқашиб турмагандан кейин тирикларнинг марҳумлардан фарқи нимада, деб ўйлайди. Гоҳида гурунбозлиги кўзиб, оқшомлари кўшнилари бевозта қилишдан тоймайди ва оқибатда бу ишидан уларнинг энсаси қотаётганини пайкаб, яна оёғини тияди ва: «Кўклам иси кўзғомаса, бандасининг қор қилиши қийин сен одам иси ёқмасларга», дейди ичи ёниб.

Шу сабаб қиш ичи кўкламни соғинади. Боиси, кўкламда эркаклар уйларига сиймай қолади — Ҳайдартеппи қора тортишади. Майсаларга ёнбошлаб дунёнинг гурунги-ни қилишади. Уртада юзага келади хузурубашх илиқликдан Тоҳир чиртақнинг баҳри-дили очилади, мана энди одамга ўхшапмиз, деб ўйлайди кўзлари қақнаб. Яна қизиги, кўклам кезлари аёли ҳам хийла юмшаб, бирмунча меҳрибон тортиб қолади. Кундалик ғиди-биди йўқ, томорқада ишлаётган пайтларида кимгадир тавсиф этиб, чойлар дамлаб келади: «Чой ичинг, отаси». Тоҳир чиртақ гурса-гурса ер чопаркан, кўзларига ишонгиси келмайди, хотинига ер ости-тидан боқади: «Вағрига шамол тегиб, жони кириб қопти», — дейди, — худо диққинафасликдан асрасин, одамни хит қиб юборади». Кейин аёлининг изидан зимдан қараб қоларкан, унинг ёшлигини кўмсайди. Қўшни келинчақ каби бир пайтлар хилчагина, кўхликнича бўлганига ишонгиси келмайди. Худди тушдай, лекин аниқ ҳақиқат. У вақтлар ҳам ҳамма нарса оддий, турп-тушмуши соддагина эди. Отаси кўмагида яёдоқ ерда қурган бир уй, бир айвонли кулбаси бир умрга етарлиқдай туюларди. Қачонки, аёли унинг тийиксиз хатти-ҳаракатларидан қочадиган бўлиб қолгандан кейингина, бундай теваарига разм солса, тўнғичининг ёши ўнга ётибди... Шундан бери лой чангаллай-

шана керак — қўли калталиқ қилди. Бу орада ана-мана дегунча қиш ҳам келиб қолди. Иш билан бўлиб лоялақ тош тўкишга улгуролмади.

— Тураверинг серрайиб, биров кеп қиберади!

Тоҳир чиртақ чўчиб тушди. Антеннадан кўз узиб, хотинига ўтирилди. Ранглар чехрасидан илиқлик қидирди. Топмади. Кўнгли ғашланиб, сўкингиси келди. Молхона эшигида пайдо бўлган қизини кўриб, тилини тийди.

Аёл сирғала-сирғала унинг ёнидан ўтиб, ошхона томонга бурилди. Қалишини янглаш керак экан, деб ўйлади у ортидан тикилиб қоларкан. Кейин уни беихтиёр ишхонасидаги диспетчер жувоига қиёслади. Унинг бежирим либосларини аёлининг устида тасаввур қилиб кўрди. Ярашмади. Диспетчер нозикдан келган, қошу кўзи попудек, юришнинг қойиллатади, хотинига ўхшаб ўрдақ юриш қилмайди.

У ҳар куни эрталаб йўл варақасини олаётиб, кичкина дарчадан жувоини зимдан томоша қилади, сутта чўйнадиими, нима бало, бетиди битта гард йўқ-а, дейди унинг эрига ҳаваси келиб. Аслида жувоининг эрига бошқа ҳайдовчиларнинг ҳам ҳаваси келади. Хотини туфайлими ё бошлиқларга шунчалик яқинми, у деярли ҳар йили янги машина минади. Тоҳир чиртақларга ўхшаганлар эса ўн беш йилдан бери битта машинани судраб юрибди. Янгисини оруз қилади-ю, лекин раҳбарларга қистирилиши лозим бўлган пулни кўзи қиймайди, бир ҳўкиннинг пули, ўйласанг, бағринг ўпирилади-я!

Тоҳир чиртақ кўчада дарвозага тумшук тираб турган юк машинасига ўтираркан, чамбарагига ўмганини ташлаган куйи бир муддат ҳаёлга ботиб турди. Кечгача омборга яна бир бор қатнашлари лозимлигини

ўйлади. Хойнаҳой, мол ташувчи уйда хуноб бўлиб ўтирган бўласа керак. Пешинга яқин йўлда машинаси бузилиб қолиб, режадаги иш битмаган, бунинг устига тушликка ҳам жуда кеч чиқишган эди. Мол ташувчи ошхона овқатини хуш кўрмайди, тушликни уйда қатнади. Ҳарна бир сўм ёнга қолади, дея Тоҳир читтак ҳам кўпича уйга қатнади. Бугун негадир оёғи тортмаганди-я! Уйига чоппай, ошхонага кира қолганида, бу машаашлар йўқ эди. Мана энди нима қиларини билмай боши гаранг.

У охири қатъий қарорга келди: эшикни қарсиллатиб ёпти: «Э, энаснинг ичига... бир сафар тартибни бузсак бузбимиз-да. Нима, давлат мендан миннатдор бўлармиди!»

аҳар қишлоқдан уч чақирим нарида. Уч-тўрт корхонаю кўп қаватли ўн-ўн беш кулранг биносини демаса, шаҳар дегулик туси йўқ — аяқайин шаҳарга ўқшашироқ қишлоқ. Мол ташувчининг уйи шаҳарга қираверишда. Тоҳир читтак дарвозаси олдида нарибери бориб келаётган мол ташувчини узоқдан таниди. Машинани айланма йўлга бурди. Шаҳарни четлаб ўтиб, тош қонига олиб борадиган йўлга чиқиб олди. Қаршидан келаётган юкли «КамАЗ»лардан ҳайиққандай йўлни чеккалаб юрди. Ортидан етиб келганлари эса дағдағали овоз билан уни қувиб ўтарди.

Манзилга етиб, ўн чоғли машина ортидан набатта турди. Улкан дев машина — экскаватор гуриллаганча «КамАЗ»ларга пешма-пеш шағал юкламоқда эди. Гали етгач, Тоҳир читтак ерга сакраб тушди-да, дев машина томон зингилади. Олдиндан тайёрлаб қўйган уч сўмликни машинистга узатди, у норози бош чайқагач, пешонаси тиришиб, қафтида яшириб турган пулини ҳам чўзди. Сал ҳаяллаганди, ортдаги машиналар «дод»лаб юборди. Машинани жилдирганча бўлмай, дев машина учинчи чўмичини ҳам тўкди. Машина қаттиқ силкиниб, гижирлаб кетди. Машинистнинг шумлик қилаётганини пайқаб, у тезроқ қочишга уринди. Қани энди, ўрнидан жила олса. Бу орада тўртинчи чўмич бўшатилди. Тоҳир читтак ҳайдовчиларнинг хохалаб кулаётганини ич-ичидан ҳис этиб, тепкини бор кучи билан босди. Меъёридан ортиқ юк олган шалоқ машина оғир лапанлаганча бир амаллаб, ўзини четта олди.

Тоҳир читтак машинистни сўка-сўка кузовга интилган жойида таққа тўхтади. Тошлар қўлда терилгандай бир хил — тоза ва оппоқ эди. Тўкишга қўзи қиймади. Гилдираклар чидаб берса бўлди, уйга бемалол етиб бораман, дея ўйларкан, тош қонидан чиқаришдаги баянликка хавфсираб қараб қўйди.

Баландликка чиққанида қуёш уфққа бош қўйганди. Олдинда ярим чақирим чамаси тошлоқ йўл ястаниб ётарди. Ундан нарёғи текис асфалт, нишоблик, қўйиб берса машинанинг ўзи шаҳарга боради.

Тоҳир читтакнинг иккинчи ҳадиги тошлоқ йўл эди. Тош ботиб, гилдираклар тешилишдан чўчирди. У яна таваккал қилди. Биринчи тезликда олдинга юрди. Аммо юз олдича юрмай нимадир кетма-кет пакиллаб, машина бир ёнга оғди. Тоҳир читтак чамбаракка бир мушт тушириб, тутуқиб сўкинди. Сўнг тушиб, машинани айлан ўтди. Ўнг томондаги иккала гилдирак ҳам ерга қапишганди.

У ўтиб-қайтаётган машиналарга жонсарақ тикилиб, оёқ қўйгичга ўтирди. Шундагина бадан жужжиқатганини сездди. Кабинадан пахталигини олиб қийди-да, шаҳар томонга бораётган машиналарга қўл кўтара бошлади.

Тўртинчи машина сал нари ўтиб тўхтади. Таниш йигитни кўриб, унинг кўзлари яшнаб кетди.

— Абдимўминжон, — деди уни кучгудек

бўлиб. — Бир иш қил, эринма ука. Бизди гаражга кириб ўт. «Техпомош» юборисин. Жойини аниқ айт. Баллони ёрилибди, дегин.

— И-и, чикнинг машинага, — деди Абдимўмин. — Нима, машинангизни бўри ермиди. Эртан келиб алмаштираверасиз. Эртароқ бўлсаям майли эди, ҳадемай қоронғи тушди. Чикинг!

— Бўлмайди, ука. Ўзинг биласан, бизда тартиб қаттиқ. Қандай бўлмасин машинани жойига бориб қўйишнинг керак. Бир яхшилик қил, ука. Йўқ дема.

«КамАЗ» гуриллаб жўнаб кетди. Тоҳир читтак енгил тин олди. Аммо кейин юз бериши лозим бўлган кўнгилсизликни ўйлаб, тагин дили хира тортиди. Воксани ўзича тасаввур қилишга тиришди.

Абдимўмин хабарини етказгач, таажжубдан диспетчер жувоннинг қалам қошлари икки ёққа қанот қоқди. «Тош қонига? Тош қонига нима қилиб юрибди у? Вазада бўлиши керак эди-ку?». «Унисини билмадим. Йўлда кўрдим. Менга тайинлади. «Техпомош»ни тезроқ юборинг. Тагин бечора совуққа қотиб ўлмасин».

Шундан сўнг жувон устaxonага кўнги-роқ қилади. Ва асосий машааша эртаси куни бошланади. Директор хузурига қақириб, дейдиганини дейди. Ҳатто мукофот пулидан маҳрум қилишим мумкин. Бир машина тошининг нечоғли қимматга тушишини ўйлаб, унинг ичи ёнди, ўзини аҳмоқ, эшшак деб сўқди. Табиий, аёли ҳам четда қолмади. Сўнг кўнгил овутмоққа сабаб топгандай бўлди: «Баъзи бировларга ўқшаб кунора «левои» қилаётганим йўғ-ку. Озиб-ёзиб бир тошга чиқибман, кечирипар, ўлдими. Кўп жаҳлими чиқаришса, тош қонига ўтиб кетаман. «КамАЗ» ҳайдайман».

У машинага кўнгли бузилиб қаради. Капотни енгил шапатिलाб қўйди: «Қадрдоним!»

Тоҳир читтак тасаввурда сал янглишган экан.

Диспетчер жувон ҳақиқатда таажжубланди, жиндек ғазабланди ҳам, аммо кўнги-роқ қилишга ошмади. Вазроқ эри тўғлаб кетган биллур қандил билан овора эди у. Ҳалтизамон туғилган кунга боришлари керак. Борадиган жойлари анча нозик... Жувон, қўзи қандилда, эрининг дидига қойил қолган ҳолда телефонга қўл чўзаркан, максадни унутди. Эслаёлмай бир муддат боши қотди. Охири хотирлагандай бўлди. Тоҳир читтак деган аллақандай бир ҳайдовчи ора йўлда қолибди. Аксига олиб, устaxonадан жавоб бўлмади. Шу орада эшикдан эри кирди, бўла қолмайсамми, дея билагиди соатга ишора қилди. Жувон трубкини жойига қўйди. Шу билан Тоҳир читтак деб аталмиш зотни унутди.

Қондан қайтган сўнги машина экскаваторчини олиб ўтди. Унинг хохалаб кулганини кўриб, Тоҳир читтакнинг алами қўзиди — ортидан мушт ўқталиб қолди. Кейин кабинага кириб, машинани ўт олдириди. Исинган бўлди.

У узоқдаги катта йўлда пайдо бўлган ҳар бир шуълага умидвор тикилиб, икки соатни бедор ўтказди. Ичиди Абдимўминни ўқшатиб сўқди, бормаган, айтмаган, номард, дея роса яниди. Ҳали у билан кета қолмаганига ачинди. Охир-оқибат ортиқ кутиш бефойдалигини англаб, паства тушди. Совуқ заптига олган, аччиқ изирин юз-қўзини аёвсиз чимчиларди. У дийдираб ўзини қайта кабинага урди. Анжом қўтини қавлаштириб бир бўлак қотган нон топди. Нонни курсиллатиб тишларкан, кенжа ўғли эсига тушди. Қаншари ёмон ачишди. Ўғилчиси унингсиз овқат емайди, кўзларини жовдиратиб не маҳалгача эшикка тикилиб ўтираверади. Шунда у бирдан ғазабга минди: «Нима кип ўтирибман бу ерда ўзи?! Менга деса машинанига ўт тушиб кетмайдими! Ениб кул бўлмайдим!»

У жаҳд билан ерга сакради. Эшикни зарб билан ёпти. Аввалига катта йўлни қора тортиди. Узоқ, жуда узоқ туюлди. Бунинг устига, ҳар ўтган машинага қўл кўтариб сарғайишни истамади. Ора йўлда қолгани

алам қилибми, ишхонасидигарлардан андак хафа эди. «Силарга элангунча, оёғимга яли-наман,— деб ўйлади, тошларга қоқила-суқила паства энаркан. — Манову қирдан ўтсам бўлди, у ёғи икки одим, бир ҳатлашда етаман».

Қир тепасида бир оз нафас ростлади. Олисадаги шаҳар чироқлари оҳанрабодай ўзига қорларди. Ўртада тошлоқ дашт ястаниб ётарди. Ёнг ваҳималиси Илондара — кечаси тугул, кундузи ҳам юришга одам кўради. Авваллари дашт бўрилар маскани эди. Шаҳар тушгандан кейин улар Тош қони ортидаги Қўнғиртоғни макон тутишган. Дикқат қилган одам уларнинг увлашини бемалол илғаш мумкин.

Тоҳир читтак зимистон оғушидаги даштга юраги увишиброқ тикиларкан, беихтиёр кулогини динг қилди. Узоқ-узоқлардан келаётган бўрилар овозини аниқ эшитди. Чўнтагидаги қаламтарошини пайпаслаб, қадамни тезлатди.

Эгрисойдан ўтганда қаршидаги чўнқайган қорани илғиди. Чўнтагига қўл юборди. Митти қаламтарош билан бир иш чиқаролмаслигига қўзи етгач, ерга энгашди. Ер музлаган, тошнинг кўчиши қийин бўлди. Уни қўйиб, бошқасига ёпишди. Қаладан кичикроқ, қўшмуштдан йирикроқ тошни қўлига олиб, қорага ҳезланган бўлди. Қора ўрнидан жилмади, лоқал қимирлаб қўйишни ўзига эп кўрмади. Тоҳир читтак йўлни чапта солди. Сал юргач, қоранинг шаклшамойили тўла намён бўлди. Бўри деб ўйлагани харсанг-тош бўлиб чиқди. Тошни ерга улоқтириб, қадамни жадаллатди. Ва шу дафъатини ўзидеҳ ўнг томондаги тепалик бетиди ниманингдир ҳаракатланганини илгандай бўлди. Харсанг-парсангдир, дея бошда эътибор бермади. Кейин юраги ўз-ўзидан увишиб, сичноқ разм солди. Бир эмас, икки жондорнинг чўнқайиб турганини кўрди. Тамом, деб ўйлади тиззалари қалтираб. Кейин илкис ерга эгилди. Бу сафар қўлига муштдай-муштдай иккита тош илindi. Ички бир истакка бўйсуниб, тошларни бир-бирига урди. Қарс-курс. Жўсаси кичикроқ бўри хуркканнома ҳаракатланиб, сал чекинди. Иккинчиси жилмади. Ажал тимсолидай чўнқайиб тураверди. Тоҳир читтак шу йўл билан жонини омон сақлаб қолиш мумкинлигини англади. Аслида тошларни уриштириши айтарли даражада тасодиф эмасди, қайси бир гурунгда бу ҳақда эшитганди. Эмишчи, киши сас чиқармай, тош уриштириб борса, бўри зоти ҳужумга ботинолмаши. У тошларни уриштира-уриштира йўлга тушди. Жондорлар эран-қарон изидан юрди.

Илондарага етганда, Тоҳир читтак ғарққа терга боттанди. Пичоқ билан кесилгандай ўта тубсиз жарлик қуйидаги Шўрсевдан бошланиб, у ёғи Қўнғиртоққа бориб туташарди. Жарликларни учта эчкисўмоқ боғларди. Бир паства — йўл ақинида, бири тоғ биқинида, яна бири шу яқин атропода. Яқин ўн йиллар ичиди бу томонларга бормагани сабабли сўмоқни тополмай, буталар ёнида тўхтаган бўрилар кузатуви остида у жар бўйлаб сарсон кездди.

Сўмоқдан энаётганда жондорлар хийла яқин келиб қолганини кўриб, у жон-ҳадди билан тошларни уриштира бошлади. Жондорлар жойида тик қотди. Бундан у баттар ғайратланди. Юрагидан, қўрқув жиндек ариб, ўрини тажовузкорлик эгаллади. Бир ҳаёли қўлидаги тошларни бўриларга улоқтирмоқчи ҳам бўлди. Чунки шундоқ қаршида шаҳар чироқлари порлаб турарди. Дарадан ўтса бас, у ёғига жондорлар ҳад қилолмайди. Шаҳар уни ўз бағрига олади.

Тоҳир читтак ўртадаги масофани чамалаб, қувоничга ҳали сал эрталгини пайқади. Боз устига, бўрилар хийла жонлибди қолишганди. У жоҳалласта олға юрди. Азбаройи ошқиканидан энсиз сўмоқдан гоят эҳтиёткорлик билан юриш лозимлигини унутди. Сўмоқ музлаган, ёғи бир-икки тийғонганига эътибор бермади. Кейинги тийғалишда эса ўзини тутиб қололмади, тош мисоли жар тубига учиб тушди.

Жамиятимизнинг энг фаол, энг инқилобий кучи ишчилар синфи эканлигини давр аллақачон асослаб берган.

Аммо ленинча социализм қуриш режасидан чекинишларнинг содир бўлиши натижасида мамлакатда маъмурий-буйруқбозлик тартиботи юзага келди.

Бу тартибот ҳукмронлиги даврида бизнинг жумҳуриятимиз асосан пахта етказиб берувчи хом ашё баъзасига айлантирилди, саноат ишлаб чиқаришнинг ривожлантиришга етарли эътибор берилмади.

Маҳаллий миллат вакилларида ишчи ходимлар тайёрлаш ўрнига, мамлакатнинг марказий минтақаларидан тайёр ишчи ходимлар тақдир қилинди. Оқибатда саноатнинг йирик-йирик тармоқлари маҳаллий миллат вакиллари иштирокисиз шаклланди. 1988 йилги маълумотларга қараганда, ўзбеклар рангли металлургия саноатида ишлаётган жами ишчиларнинг 27,2 фоизини, машинасозлик ва металлга ишлов бериш саноатида ишлаётганларнинг 32,2 фоизини, кимё ва нефть-кимё саноатида банд бўлган ишчиларнинг 32,1 фоизини, нефтни қайта ишлаш саноатидаги ишчиларнинг 35,2 фоизини ташкил қилар экан.

Эндиликда маҳаллий миллат ёшларидан ишчилар тайёрлаш масаласи шу куннинг энг долзарб муаммоларидан бирига айланди. Бундай шароитда ишчилар синфи сафларини кимлар ҳисобига ва қандай қилиб тўлдириш мумкин, деган савол туғилиши табиийдир.

Маълумки, бизда жами аҳолининг 80 фоизига яқини қишлоқларда яшайди. Шундай экан, қишлоқ ёшларини саноат ишлаб чиқаришга тортмай туриб, ишчилар синфи сафларини маҳаллий миллат вакиллари ҳисобига тўлдириб бўлмайди.

Бундан ташқари, жумҳуриятимиз аҳолиси, шу жумладан қишлоқ аҳолиси ҳам тез суръатлар билан кўпайиб бормоқда. Аҳоли сонининг тез суръатлар билан ўсиши уларни иш билан таъминлаш муаммосини келтириб чиқарди. (Ҳозирдаёқ бир миллионга яқин ишсиз бор). Хўжалик юретишнинг янги шакллари қўллаш оқибатида бу муаммо янада кескинлашаётганлиги ҳеч кимга сир эмас.

Ҳозирда ҳам жумҳуриятимизнинг кўппина саноат корхоналарини қишлоқлардан қатнаб ишлаётган ишчилар ташкил қилишади. Масалан, Бухоро тўқимачилик корхонасининг 3 мингдан ортқ ишчи Ширин, Свердлов, Бухоро, Когон ва бошқа туманларнинг аҳолисидир. Фарғона тўқимачилик корхонасида эса 2,5 мингга яқин киши шаҳар ат-

ИШЧИЛАР

НЕГА КАМ?

рофидаги туманлардан қатнаб ишлайди. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Лекин бу билан қишлоқ аҳолисини йирик саноат ишлаб чиқаришга жалб қилиш яхши бораётти, деган хулосага олиб келмаслик керак. Чунки бу соҳада жуда кўп муаммолар мавжуд.

Ана шундай муаммолардан бири транспорт масаласидир. Қишлоқ аҳолисини ишга жалб қилаётган корхоналар жуда кўплаб транспорт воситаларини саклашга мажбурдирлар. Бу эса корхоналарнинг ортқча харажатлар қилишга олиб келади. Масалан, Бухоро тўқимачилик корхонаси қишлоқлардан ишчиларни ташиш учун транспортга ҳар йили 1,5—2 миллион сўм атрофида маблаг сарфлайди. Ўз ўзидан бу харажатлар ишлаб чиқарилган маҳсулот таннархига

таъсир кўрсатмай қолмайди.

Муаммоларни ҳал этиш ва жумҳуриятимизда қишлоқ аҳолисини саноат ишлаб чиқаришга жалб қилишнинг энг муҳим йўли қишлоқ жойларида саноат корхоналарининг бўлим ва филиалларини қуришдир. Кейинги йилларда бу борада бирмунча ишлар қилинди. Амалга оширилган тадбирлар ижтимоий ишлаб чиқаришда банд бўлмаган аҳолининг, шу жумладан қишлоқ аҳолисининг бандлигини таъминлашда муҳим рол ўйнамоқда. Ҳозир жумҳуриятимизда саноат корхоналарининг 500 га яқин филиал ва цехлари фаолият кўрсатаётти ва майда корхоналар 70 мингдан ортқ кишини саноат ишлаб чиқаришга жалб қилиш имконини бераётти.

Масалан, Бухоро туманидаги Маданият жамоа хўжалигида Бу-

хоро зардўзлик фабрикасининг филиали, тикув, дурадгорлик ва пластмасса буюмлари ишлаб чиқарадиган цехлар фаолият кўрсатмоқдаки, буларда 8 мингга яқин киши ишламоқда. Хоразм вилояти Боғот туманидаги Нариманов номли ва Урганч туманидаги Калинин номли жамоа хўжаликларида ҳам бу борада олиб борилаётган ишлар яхши натижалар бермоқда.

Қишлоқ жойларида асосан хом ашёни қайта ишловчи кичик корхоналарнинг қурилиши мақсадга мувофиқдир. Чунки жумҳуриятимизда қайта ишловчи корхоналарнинг етишмаслиги оқибатида тайёр хом ашёлар арзон нархларда четга чиқиб кетаётганлиги кўп ҳолларда қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг чириб нобуд бўлаётганлиги ҳеч кимга сир эмас.

Наманган туманидаги «Қизил байроқ» жамоа хўжалиги аъзолари 20 гектар ерда анжир етиштириб, ундан шарбат тайёрлашга киришдилар.

Суратларда: Шарбатхона ишчилари Екутхон Эргашева билан Раъно Болтабоевалар тайёрланган шарбатни қўриқдан ўтказишмоқда.

Тайёр шарбатлар сотувга юборилиши арафасида.

Сураткаш: А. Ковтун. (ЎзТАГ)

Афсуски ҳозирда қишлоқ мактабларида ишчи касбларига йўналтириш ва ўқувчиларга хунар ўргатиш ишидаги камчилик ва нуқсонлар қишлоқ ёшларини саноат ишлаб чиқаришга жалб қилишга салбий таъсир кўрсатапти.

Чунки ўқув ишлаб чиқариш корхоналарида замонавий технологик жиҳозлар етишмаслиги оқибатида ўқувчилар ишлаб чиқариш меҳнاتини ташкил қилиш ҳозирги кун талабаларига жавоб бермайди. Қишлоқ жойларидаги номигагина ташкил қилинган ўқув-ишлаб чиқариш корхоналарида ўқувчиларга ишлаб чиқариш учун зарур бўлган касбларни ўргатиш муддаосига деярли эътибор берилмайди. Еки фақат бир томонлама иш олиб борилади. Ҳозирги ишсизлар сони йилдан-йилга кўпайиб бораётган бир вақтда жумҳуриятимиз саноат корхоналарида 52 мингдан ортиқ малакали ишчилар етишмаслигини қандай изоҳлаш мумкин?

Касбга йўналтириш ишларига расмийлик билан қараш, ўқувчиларнинг қизиқиш ва интилишларини инобатга олмаслик ҳам қишлоқ ёшларини саноат ишлаб чиқаришга жалб қилишга катта зарар етказаяпти. Узоқ йиллар давомида касбга йўналтириш ишларидаги камчиликларни ёпиш, юқоридан белгиланган режаларни бажариш учун хунар-техника билим юртларига ўзлаштириши паст бўлган ўқувчиларни юбориш анъанага айланди. Бу эса ўқувчилар ва ота-

оналар назарида хунар-техника билим юртларининг обрўсизланишига олиб келди. Бундай аҳволда нафақат ўқувчилар балки ота-оналар орасида катта тушунтириш ишларини олиб бормасдан туриб вужудга келган аҳволдан қутилиб бўлмайди. Шу билан бир қаторда бу иш хунар-техника билим юртлари мавқеини кўтариш-ни ҳам талаб қилади.

Қишлоқ ёшларини саноат ишлаб чиқаришга жалб қилиш ишига хунар-техника таълими тартиботида мавжуд бўлган камчилик ва муаммолар ҳам ўзининг сезиларли таъсирини ўтказмоқда. Аввало шунини таъкидлаш керакки, жумҳуриятимиздаги хунар-техника билим юртларининг кўпчилигининг моддий-техника базиси ҳозирги замон талабларига умуман жавоб бера олмайди. Мавжуд 460 та хунар-техника билим юртининг фақат учдан бирини замонавий ўқув комплексларига эга. Бундай шароитда ишчи кадрлар тайёрлашнинг сифати тўғрисида умуман гапирмаса ҳам бўлади.

Шуниси ачинарлики, мавжуд хунар-техника билим юртларининг атиги 58 таси ёки 12,6 фоизгина саноат ва қурилиш-индустриал соҳалари учун ишчилар тайёрлашга ихтисослаштирилган бўлиб, шулардан 31 таси Тошкент шаҳри ва Тошкент вилоятида, қолганлари ҳам асосан йирик саноат шаҳарлари ва вилоятларнинг марказларида жойлашган. Қишлоқ жойларида эса асосан қишлоқ хўжалиги учун ходимлар тайёрлайдиган хунар-тех-

ника билим юртлари очилган. Қишлоқ жойларида саноат корхоналари учун ишчи кадрлар тайёрлайдиган хунар-техника билим юртларини кескин кўпайтириш лозим. Шу билан бир қаторда уларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, замонавий ўқув қуруллари билан таъминлаш зарур.

Узоқ йиллар давомида маҳаллий миллат ёшларини саноат ишлаб чиқаришга жалб қилишда қишлоқ ёшларининг рус тилини етарли билмаганликлари ҳам сунъий тўсиқ вазифасини бажариб келди, ҳатто бундай аҳвол ҳозиргача сақланиб қолмоқда. Чунки ишчи ходимлар тайёрлайдиган ўқув юртларида таълим-тарбия асосан рус тилида олиб борилади. Фикримизнинг исботи учун қуйидаги далилга мурожаат қилсак: саноат ва қурилиш индустриал соҳалар учун ишчи ходимлар тайёрлайдиган 58 хунар-техника билим юртининг 16 тасидагина ўқиш ўзбек тилида олиб борилади. Бундай шароитда қишлоқ ёшларини ва умуман маҳаллий миллат вакиллари саноат ишлаб чиқаришга жалб қилиш ишида кўзланган мақсадга етиш мушкулдир. Шунинг учун таълим-тарбия ўзбек тилида олиб бориладиган хунар-техника билим юртларини кўпайтириш зарур. Албатта, бу ўз-ўзидан бўладиган иш эмас. Бунинг учун ўзбек тилида таълим берадиган ўқитувчилар ва ишлаб чиқариш таълими усталарини тайёрлаш, рус тилида чоп этилган дарслик ва қўлланмаларни ўзбек тилига

таржима қилиш ва ўзбек тилида дарслик ва қўлланмалар яратиш каби қатор тadbирларни амалга ошириш керакки, бу ишларни катта маблағлар эвазигагина амалга ошириш мумкин. Сарфланган бу харажатлар ўзини тез орада оқлайди. Чунки, четдан тайёр ишчи ходимлар таклиф қилишдан кўра маҳаллий миллат вакилларида ишчилар тайёрлаш жумҳурият учун анча арзонга тушади. Мутахассисларнинг ҳисоб-китобларига кўра, четдан бир нафар ишчини жалб қилиш жумҳуриятимизга 12-15 минг сўмга тушур экан. (Бунга уй-жой, транспорт, медицина хизмати ва бошқа харажатлар қиради). Бу пулга маҳаллий миллат вакилларида бир неча малакали ишчи тайёрлаш мумкин.

Биз ушбу мақолада қишлоқ ёшларини саноат ишлаб чиқаришга жалб қилишга тўсқинлик қилаётган айрим муаммоларинигина қаламга олдик. Бу муаммоларни ҳал қилмай туриб қишлоқ ёшларини саноат ишлаб чиқаришга жалб қилиш ишида ва умуман ишчилар синфи индустриал отрядини маҳаллий миллат вакиллари билан тўлдирish ишида кескин ўзгаришлар ясаб бўлмайди. Шунинг учун бу муаммоларни ҳал қилишга тезроқ киришмоғимиз керак. Бу нафақат маҳаллий миллат вакилларида ишчилар тайёрлаш ишига, балки жумҳуриятнинг ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан мустақил бўлишига хизмат қилади.

Соҳиб РАУПОВ

Сазогон қишлоғида ҳашар йўли билан қуриб фойдаланиётган ушбу сув тегирмон халқнинг мушкулларини осон қилапти. Суратда тегирмончи Омон Мелибоев.

Сураткаш Р. Нурибоев

М

амлакатимизда жиноятчиликнинг кескин ошиб кетиши фуқароларнинг турмуш тарзига салбий таъсир кўрсатаётир.

Йиллаб ҳалол меҳнат билан топган бойликларидан баъзилари эса бори-будидан бир кечадаёқ айрилиб қолаётирлар. Шу кунларда пойтахт кўчаларида тунда ёлғиз юришнинг ўзи жасоратга айланди. Уғриллар, безори ва таҳдидчилар эса жиноятчилик оламини бамайлихотир ва шомшай кундан-кунга кенгайтириб бораётирлар. Уларга тенг келадиган, қарши курашадиган мардлар борми? Бор! Лекин булар жиноятчилик кўлами қаршисидеда ожиз ва нотавон кучга айланган милициядир. Нима учун шонли кўрикчимиз милиция ўз вазифасини тўлиқ оқлашга кучи етмай қолди? Нега жиноятчиликка барҳам берилмаётган? Бунга нималар сабаб бўлаётир? Милициянинг ожизлигию жиноятчиликнинг кучайиши сабаблари нимада? Эътиборингизга ҳавола этилганда Сирғали тумани ички ишлар бошқармасининг маҳалла миршаблари бошлиғи, милиция майори Меликул ХУДОЙНАЗАРОВ билан бўлган музоаҳабимизда ҳам шу мавзу ҳақида фикр юритилди.

М: — Меликул ака, аввало айтинг-чи, бугунги кунда халқ нима учун милицияни ҳақиқий жомоячиси деб ҳисобламай қўйди? Тўғриси, нега тартиб посбонларига ишонч сусайди?

М. Х. — Тўғри, бироз ишончсизлик бор. Бунга биринчи сабаб кўп-лаб жиноий ишларнинг очилмай қолиши, қолаверса баъзан-баъзан милиция сафиде кўпол, ўз вазифасига лаёқатсиз кимсалар ҳам бор.

Масалан, бизнинг Сирғали туманида 150 мингдан зиёд аҳоли яшайди. Қоида бўйича 3-3,5 минг аҳолига битта маҳалла милиция ходими тўғри келиши керак. Бизда эса бундан тўғрироқ 26 маҳалла миршаби ишлайди. Мавжуд куч билан жиноятчиликни камайтириб бўлмайди-ку ахир? Ҳозирги вақтда маҳалла миршабларига шунчалик хилма-хил вазифа юкланганки, бу ишлар уларни асосий вазифасидан чалғитиб қўяётир. Масалан, қинғир йўлга юраётган болаларни ҳисобга олиш ҳам, эр-хотиннинг уриши ҳам, жазони ўтаб келган собоқ жиноятчилардан кўз-қулоқ бўлиш ва ҳоказолар маҳалла миршабларининг вазифасига киритилган. Ҳама ишга фақат милициянинг ағлашиши ҳам унинг обрў-эътиборини тушириб юборди. Ҳалол, пок, қатъиятли кишилар эндиликда милицияга ишга киришга унчалик қизиқмай қўйдилар. Оқибатда қўлидан тайинли бир иш келмайдиган баъзи кимсаларнинг халқ жомоячиси формасини кийиши осонлашди. Бундайлар албатта ўз-ўзидан милицияни ёмон отликка айлантиришга хизмат қилдилар.

М. — Ҳозир кўча посбонлари қўлларидеда резина таёқ билан юрибдилар. Бу билан улар нимага эришдилар? Қолаверса, уларнинг бу ҳолатда юриши халқ кўзига унчалик ёқимли кўринмаётир.

М. Х. — Тўғри. Агарда уларнинг

қўлига автомат бериб қўйилгани-да ҳам, уларни халқ кўллаб-қувватламаса, жиноятчи-безорилар олдида ожиз бўлиб қолавершилади. Лекин афсуски, шундай ҳоллар ҳам бўладими, милиция жиноятчи билан юзма-юз келганда мавжуд жомая куруллари ҳам ҳеч нарсасга ярамай қолади. Чунки ҳозирда энг ашаддий жиноятчиларда ўта замонавий, имконият — даражаси устун бўлган курул-яроғлар бор. Жиноятчи гуруҳларга қарши матонат билан курашган неча ўнлаб ҳамкасбларимиз ўша куруллардан отилган ўқ туфайли ҳалок бўлдилар.

Оқиб айтиш керак, милициянинг ҳозирги моддий таянчи ниҳоятда ночор. Маҳалла миршабларига транспорт ажратилмаган, кўпгина маҳалла миршаблари эса хизмат хонаси, телефон билан таъминланмаган. Агар миршаб назорат қилаётган маҳаллада бирор қор-ҳол рўй бериб, жиноятчи ҳали яшириниб улгурмасдан унинг изидан тушиш шарт, аммо маҳалла миршаби чорасиз. Чунки унда зарур транспорт йўқ. Оқибатда жиноий иш содир қилган кимсанинг изидан тушиши ёки қўлга олиш амримаҳол бўлиб қолади. Милиция ҳар жиҳатдан тўла-тўқис, техника ва бошқа зарур ашёлар билан таъминланмас экан, у чинакам маънода халқнинг жомоячисига айланиши қийин. Нафақат халқ жомоячиси, кези келганда ўзини ҳам жомая қила олмади.

М. — Сиз ишлаётган Сирғали туманида кўпроқ қайси жиноят турлари содир қилинаётир ва жиноий ишлар кимлар томонидан амалга оширилаётир?

М. Х. — Мамлакатимиз бошидан кечириётган оғир иқтисодий жараён — жиноятчилик оламида ҳам ўз ифодасини топаётир. Давлат ва халқ мулкани талон-тарож қилиш, шахсий автомобилларни ўғирлаш каби жиноятлар кейинги йилларда ниҳоятда хавфли тусга кирди. Масалан, бизнинг туманимизда ҳам шахсий автомобилларни ўғирлаш 1989 йилга нисбатан 1990 йили 93 фоизга ошди. Умуман ўтган йили туманимизда 1754 та жиноят содир қилинди. Жиноятга қўл ураётганларнинг асосий қисмини 18—20 ёшли ўспиринлар ташкил қилади. Бунинг турли сабаблари бор. Баъзи ота-оналар ўз фарзандлари тарбиясига бефарқ қараётганлиги, юриш-туриши билан қизиқмаётганлиги, ўспиринларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказишлари учун жойларда маданият ва спорт иншоотларининг камлигидир. Шунингдек, моддий жиҳатдан етук оилаларнинг фарзандлари кўз-қўз қилиб қияётган қимматбаҳо либослар ҳам ёшларни бузаётир. Чунки ҳар бир оилада ҳам фарзандларига бундай қиймлар олиб бериш имконияти йўқ. Бунга яхши тушунмаган ўспиринлар эса қандай бўлмасин шундай буюмга эга бўлиш учунгина жиноятга қўл урадилар.

Милицияни қийнаётган яна бир муаммо қамқоқ жазосини ўтаб келган собоқ жиноятчилар масаласидир. Улар озодликка чиққан, бирор ташкилот ёки корхона уларни ишга олишни истамайди. Ахир у ҳам инсон, яшаши керак, оиласи бўлса боқishi керак. Милиция-ку уларни ишга жойлаштиришга ҳаракат қилади, лекин корхоналар янгича иш услуби хўжалик ҳисобига ўтгандан кейин маъмуриятга милициянинг сўзи ўтмай қолди. Оқибатда собоқ

жиноятчи бошқалар қатори тўқис яшаш учун яна жиноятга қўл уради. Масалан, ўтган йили туманимизда 93 та «собоқ»лар қайта жиноятга қўл урдилар.

М. — Лекин барибир бирор қор-ҳол рўй берса дарров милицияга чопамиз, ёрдам сўраймиз. Агар милиция бўлмаса қандай аҳволда қоламиз, деб баъзан ваҳимага ҳам тушамиз. Шу ўринда ҳуқуқ-тартибот посбонлари қандай ишларни амалга оширишмоқда?

М. Х. — Албатта биз мавжуд имкониятимиздан тўлароқ фойдаланишга ҳаракат қилиб, халқ осойишталигини сақлашга озми-кўпми ҳисса қўшаётимиз. Маълумки жиноятчиликка қарши кураш — ҳаммамнинг иши. Шу маънода маҳаллалардаги шўбхали шахсларни аниқлашда ва турли жиноятлар содир бўлишининг олдини олишда қўл келаётир. Жамоат жойларида, корхона, завод ва ташкилотларда жиноятчиликнинг олдини олиш мақсадида ўтказган турли тадбирларимиз самарасиз кетмади. Туманимизда турли кўринишдаги жиноятчиликнинг содир қилиниши ўтган йилга нисбатан анча камайди. Масалан, ўтган йилнинг шу мuddатида нисбатан босқинчилик 28,5 зўрлаб номулсага тегиш 15,3 ўғирлик 28,4 фоизга қискарди.

Маҳалла миршабларининг зийраклиги билан бир қанча жиноятчилар қўлга олинди. Масалан, Қўйлик даҳаси маҳалла миршаби, катта лейтенант Абдусаммад Қўрбонов ва лейтенант А. Нурматовлар илгари ҳам бир неча хонадонларга ўғирликка тушган ашаддий жиноятчилар Н. Орипов ва М. Шахматовларни қўлга туширишга муваффақ бўлдилар. Маҳалла миршаби, капитан Йўлдош Ботиров қидирув бўлими ходимлари билан биргаликда бир гуруҳ жиноятчиларни ушлашда матонат ва жасорат кўрсатди. Шунингдек, капитан С. Толибов, майор Э. Шакарловлар ҳам ўз маҳаллаларида жиноятлик содир бўлишини кескин камайишга эришдилар.

М. — Ўзбекистон ССЖнинг сессиясида милициянинг кадр-қиммати, шаъни ва унинг келажаги масаласи муҳокама этилиб, тегишли қарор қабул қилинди. Ушбу қарордан кейин ички ишлар фаолиятида қандай ўзгаришлар юз берди?

М. Х. — Милицияни қонун билан муҳофаза қилиш зарур ва шарт эди. Шу ўринда Ўзбекистон Президентининг мазкур қарори ички ишлар фаолиятини тубдан яхшилашда муҳим омил бўлди. Ҳозирда милиция сафига маънавий жиҳатдан баркамол, жисмоний жиҳатдан бакуват йигитлар қабул қилинаётир. Милицияни замонавий техника жиҳозлари билан таъминлаш масаласи ҳам ҳал қилинаётир. Ҳуқуқ-тартибот вакилларининг моддий манфаатдорлиги оширилиб, уларнинг маоши, уй-жой билан таъминоти яхшиланаётир. Милиция ходимларининг маънавий ва сийсий етуқлиги, ўз хизмат вазифасига масъулияти кучайтирилмоқда.

Лекин энг асосийси халқимизнинг милицияга кўмагисиз жиноятчиликка қарши шафатсиз курашиб бўлмайди.

Сўхбатдош Абдураззоқ КАРИМ

1991 йил, август ойидан келгуси йил учун «Гулистон» ойномасига обуна бошланади. Қуйидаги имкониятдан фойдаланинг. Бунинг учун илова қилинаётган варақага ўз манзилгоҳингизни, исми шарифингизни ва қайси муддатдан бошлаб обуна бўлишингизни қайд этиб, яшаш жойингиздаги алоқа бўлимларига мурожаат қилсангиз кифоя, йил бўйи хонадонингиздан зиё аримайди.

Обуна баҳосини эслатиб ўтамиз: уч ойга — 2 сўму 70 тийин; олти ойга — 5 сўму 40 тийин; бир йилга — 10 сўму 80 тийин.

Таъририят

ХУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР!

ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ АДАБИЙ-БАДИИЙ ОЙНОМА

«ГУЛИСТОН»

1991—1992 йиллар давомида муштарийлар эътиборига ранг-баранг мавзулардаги адабий-бадиий, тарихий-публицистик материалларни ҳавола этилади.

Маълумки, жумҳуриятимиз тарихи ва маданияти билан боғлиқ адабий-бадиий, ҳужжатли манбаларнинг ҳазинасига эндигина дадил қўл уриллаётир. Бундан буён муштарийларимиз етакчи мутахассислар шарҳи билан буюк саркарда Амир Темур салтанатининг тараққиёти, Чингизхон босқини, Урта аср Мусулмон уйғониш даври, жаҳон мунажжимлик илмига асос солган Шарқ олимлари, хусусан Улуғбек ва унинг шоғирдлари ҳаёти ва фаолияти билан боғлиқ янги тадқиқотлар, «Зижи Гурагоний» сирлари, Хўжа Аҳрори Валининг оммага ҳали маълум бўлмаган фаолияти, Маҳмуд Қошғарийнинг илмий ҳазинаси, Абу Райҳон Беруний фалсафаси, Ибн Сино таъбири, Ҳадис илмининг Ал-Бухорий, Ат-Термизий каби етакчи сиймолари асарлари ва уларнинг фаолиятлари ҳақидаги мақолалар билан танишиб борадилар.

Муштарийларимиз яна кўплаб оммага номи маълум ва номаълум буюк аждодларимизнинг сарчаш-

маларидан баҳраманд бўладилар. «Гулистон» ойномаси, одатдагидек давримиз кўзгуси тимсолида ҳам фаолият кўрсатади. Унда бугунги кун муаммолари чуқур таҳлил қилинади, иқтисодий-ижтимоий ҳаёт ойнома саҳифаларида ўз баҳосини олади. Хуллас, муштарийларимиз «Гулистон»нинг ҳар бир янги сонини олганларида аждодларимиз руҳониятларидан қувват олиб, авлодлар ҳаётидан тегишли хулосалар чиқариш имкониятига эга бўладилар.

Янги, жозибадор ҳикоялар, нафис, ихчам дostonлар, дилнаво шеърлар ҳам ҳаммашагидек муштарийларимизга ҳамроҳ бўлади.

Яна бир жиҳат. Сўнгги йилларда «Гулистон» ойномаси безак-суратларни алоҳида эътибор билан ёритмоқда. Буюк аждодларимизнинг, машҳур замондошларимизнинг «Гулистон»да чоп этилган рангли сурат-тасвирлари халқимизнинг маънавий дунёсини бойитишга хизмат этмоқда. Яъни нафис бўёқларда чоп этилган мукамал тасвирлар муштарийлар томонидан ойнали ром ичига солиниб, дарсхона-ижодхоналарни безамоқда.

«Гулистон» ойномасига йилнинг исталган ойида, исталган алоқа бўлимида обуна бўлиш мумкин. Битта соннинг нархи — 90 тийин. Индекси — 75233.

Ф СП-1

Министерство связи СССР «Союзпечать»

АБОНЕМЕНТ на газету журнал **75233**

Гулистон (индекс издания)

(наименование издания) Количество комплектов:

на 19__ год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия, инициалы)

ДОСТАВОЧНАЯ КАРТОЧКА

газету журнал **75233**

Гулистон (индекс издания)

(наименование издания)

Стоимость подписки: 10 руб. 80 коп. руб. коп. Количество комплектов:

на 19__ год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия, инициалы)

Алишер НАВОИИ

ТУЮҚЛАР

تيغ عشقېنگ ياراسيدور بوتماگان
درديني هر کيمگا آچيب بوتماگان
هجر صحراء سيدور آهيم اوتيدين
آنده گل باخود گياهي بوتماگان

* * *

Тийғи ишқинг ёрасидур бутмагон,
Дардини ҳар кимга очиб бутмагон.
Ҳажр сахросидур оҳим ўтидин,
Онда гул ёхуд гиёҳе бутмагон.

ياغدى جورينگ اوقى هجرينگ تاشيدىك
قيلىدى قان كونگولوم اچين هم تاشيدىك
ساجقالي ماهيم اياغيغه سېهر
كوز ياشيم نينگ لعلو درين تاشيدىك

* * *

Ёғди жавринг ўқи ҳажринг
Қилди қон қўнглум ичин ҳам
Соққали моҳим аёғиға сипехр,
Кўз ёшимнинг лаълу дуррин

тошидек,
тошидек.
тошидек.

مشق مولى حميد عبدالله جانوف

Машқ муаллифи Х. Абдуллажонов.

جوخ تارتيب خنجر هجران بو تون
قويمادى بير ذره بغريمىنى بوتون
تونگا باريب بيزنى بيحال ايلادينگ
نى بلالېغ تون ايمىش بارب بو تون

* * *

Чарх тортиб ханжари ҳижрон бу
тун,
Қўймади бир зарра бағримни бутун.
Тунга бориб бизни беҳол айладинг,
Не балолинг тун эмиш, ё раб, бу Тун.

اوتكالى اول سرو گل رح ساريدين
بوق خبر اول سرو گل رخساريدين
هجردين باغ ايجرا بيرور ياديه
قاشيدين سرو گل رخساريدين

* * *

Ўтқали ул сарв гулрух соридин,
Йўқ ҳабар ул сарви гул рухсоридин.
Ҳажридин боғ ичра берур ёдима,
Қошидинким сарву гул рухсоридин.

عاشقير نوايى

تويوقلار

يارب اول شهد و شكر يا لبدورور
يا مگر شهد و شكر يالبدورور
جانيمه پيوسته ناك اتقالى
غمزه اوقين قاشيغه يالبدورور

Ераб, ул шахду шакар ё лабдурур?
Ё мағар шахду шакар ёлабдурур?
Жонима пайваста новак отқали
Ғамза ўқин қошиға ёлабдурур?

جود اوقين جانيمه ساقى يازمادى
وصل جاميدىن خماريم يازمادى
كيلكه قدرت سبز خطار عشقىدين
اوزگه ايش آلليمنه گويا يازمادى

* * *

Жавр ўқин жонимға соқий ёзмади,
Васл жомидин хуморим ёзмади.
Килки қудрат саба хатлар ишқидин
Ўзга иш олимға гўё ёзмади.

يا قاشينگدين نيچه بير اوق كوز توتاي
آنكه اوتروسيفه آنينگ كوز توتاي
نيچه كورگاچ اورگا مېوشلر قاشين
ينگى آي كورگان كيشيدىك كوز توتاي

* * *

Ё қошингдин неча бир ўқ кўз тутай,
Отки, ўтрусига онинг кўз тутай.
Неча кўргач ўзга маҳвашлар қошин,
Янги ой кўрган кишидек кўз тутай.

لعليدىن جانيمه اوتلر ياقيلور
قاشى قديمىنى جفادين يا قيلور
مين وفاسى وعده سيدىن شادمين
اول وفا بيلمانكه قيلس يا قيلور

* * *

Лаълидин жонимға ўтлар ёқилур,
Қоши қаддимни жафодин ё қилур.
Мен вафоси ватъасидин шодмен,
Ул вафо, билмонки, қилмас ё қилур?

ЎУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР!

ОБУНА ВАРАҚАСИНИ БЕХАТО ТЎЛҒАЗИШГА ЎАРАКАТ ҚИЛИНГ!

Агар обуна «Союзпечать» агентлигида расмийлаштирилган бўлса, касса аппаратининг муҳри, алоқа бўлимларида расмийлаштирилганда эса календарь штемпели, албатта, бўлиши керак.

Бу ҳолда обуначиларга абонемент билан бирга пул қабул қилинганлиги ҳақида квитанция берилади.

АЗИЗ ОБУНАЧИ УРТОҚЛАР!

Рўзнома ва ойномаларга обуна варақасини сиёҳли ручкаларда хатосиз, сўзларни қисқартирмасдан ва тушунарли қилиб тўлғазинг.

Обуначи ўз турар жой манзилгоҳи, исми ва отасининг исмини аниқ ёзиши талаб этилади.

Обуна варақасидаги «ПВ-МЕСТО» деган ёзуви чақмоқларни алоқа бўлимлари ва «Союзпечать» агентликлари ҳошимлари тўлғазди.

ОБУНА 91. ОБУНА 91. ОБУНА 91.

Дод, бир хотиннинг дастидан!..

Аёлларни, онани ҳар қанча эъзозласак оз. Аммо шолнинг орасида кўрмаги ҳам йўқ эмас. Баъзан тарбиясиз аёллар ҳам учраб қолади. Ушбу заҳарханда ана шундайлар ҳақида.

Бру дўстлар бўлса ҳамки шод хотиннинг дастидан, Бўлмади кўнглим менинг обод хотиннинг дастидан, Манглайм бўлди қора, ҳайхот хотиннинг дастидан, Гоҳи туллар тортаман фарёд хотиннинг дастидан, Дод хотиннинг дастидан, войдод хотиннинг дастидан.

Йўқ экан ҳеч нарсa бу хотин жафосига қиёс, Тўғри сўзга гумшугин осмон этар гўёки роз, Заррача қор қилмагай ҳар қанча қилсанг эътироз, Тоза имонингни тухмат тошидан этмас халос, Ёғилур шаънингга кўп иснод хотиннинг дастидан.

Беҳаё хоним ҳавоси бирла аҳвол бўлди танг, Айниса авзойи гар муздан чиқар хаттоки чанг, Бир баҳона топса дарҳол юзма-юз айлайди жанг, Можароси етти иқлим сахнига солмиш жаранг, Во дарёго, бўлмадим дилшод хотиннинг дастидан.

Чикмади бошим мусибат бирла қулфатдан сира, Воҳки, умрим ўртасида кўзларим тортди хира, Сочларимга тушган оқ — қайсар аёлдан хотира, Тобақай минг бир азобдан бу юрак-бағрим яра, Бўлди орау мақсадим барбод хотиннинг дастидан.

Тўғри йўлга бошласанг, ўғитларинг қаттиқ ботар, Гап тўқиб «дастгоҳи»да, гурбат бозорида сотар, Тилдаги ҳар бир каломи дилда нафрат кўзгатар, Зардаси заҳри илондек, қаҳрига эсанг қотар, Тангри, ўзинг асрагил шаддод хотиннинг дастидан.

Чин кўнгилдан сўйлайин келганда гапнинг хонаси, Хонадонда йўқ ҳаловат, чунки офат онаси, Зимдан у гап уқтирир, ошқора чиқмайди саси, Панд-насихат ўргатолмас унга ҳатто отаси, Асло жоним кўрмади имдод хотиннинг дастидан.

Эттали урнайдн обрў-эътиборимдан жудо, Илму дониш, иззатим, номусу оримдан жудо, Осуда жойим, гурурим, касбу коримдан жудо, Дилдаги завку сурурим — неки боримдан жудо, Эй фалак, айла мени озод хотиннинг дастидан.

Бухоро

Розиқ РЎЗИЕВ

Тўпловчи: Иззат АХМЕДОВ

Сураткаш А. Жумаев

ХАНДАЛАР

— Дадаси, нега йиғлаётганим сабабини сўрамаяпсиз? Хоҳласангиз бир бошдан айтиб беришим мумкин.

— Керакмас, барибир менда ҳозир ундай пул йўқ, — деди эри оғриниб.

* * *

Бемор дўхтирга деди:

— Раҳмат, дўхтир, оғригим тўхтади. Ҳа, айтмоқчи, мени нима безовта қилаётган экан? Бел оғригим?

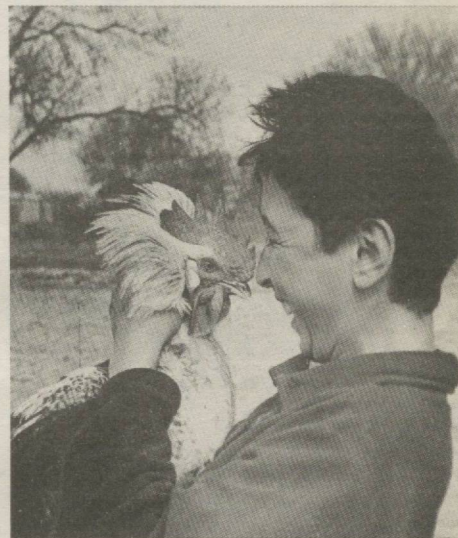
— Йўқ, — деди дўхтир. — Шимингиздаги тортқичингиз тескари тақилган экан.

* * *

Икки киссавур қамоқхонада ўзаро суҳбатлашишарди. Бирн иккинчисига деди:

— Назоратчи тақиб юрган ажойиб соатни кўрганмисан?

Иккинчиси шошиб қолди: — Йўқ, кўрмадим, қани, кўрсат-чи?..

Хўрозлар суҳбати.

— Ферма мудирининг истеъфога чиқишини талаб қиламиз!

Рассом А. Ҳақимов

Афанди бастакорлар уюшмасига аъзо эди. Аммо ижодий жиҳатдан унчалик махсулдор эмасди, ҳар икки-уч йилда хор тўдаси учун биттадан кўшиқ ёзиб кўярди, холос. Қунарлардан бир куни Афандининг шоир дўсти ундан сўраб қолди:

— Нега жуда кам ёзасиз, дўстим? Кейин, фақат хор тўдаси учун ашула ёзишингизнинг боиси нима?

— Бошқа ҳамкасбларимдан орқада қолмаслик учун шундай қиламан, — деди Афанди.

— Ие, қанақасига, шундоқ ҳам кам ёзасиз-ку? — деди шоир дўсти.

Афанди гердагнанмо дўстига бурилиб қаради-да:

— Манаман деган бастакорларнинг ашулаларини қанча хофиз ижро этади? — деб сўради.

Шоир ҳайрон бўлганича:

— Унта, йигирмата хофиз ижро этса керак-да, — деб жавоб берди.

— Ана, кўрдингизми, — деди Афанди, — менинг ҳар бир ашуламини хор тўдасида камида юз киши ижро этади. Тўшундингиз? Мен бу ҳисобга ҳалиям мусиқачи-созандаларни қўшаётганим йўқ...

* * *

— Эшитдингизми, оғайни, Шароф Рашидов билгир-экстрасенс бўлган экан-а?

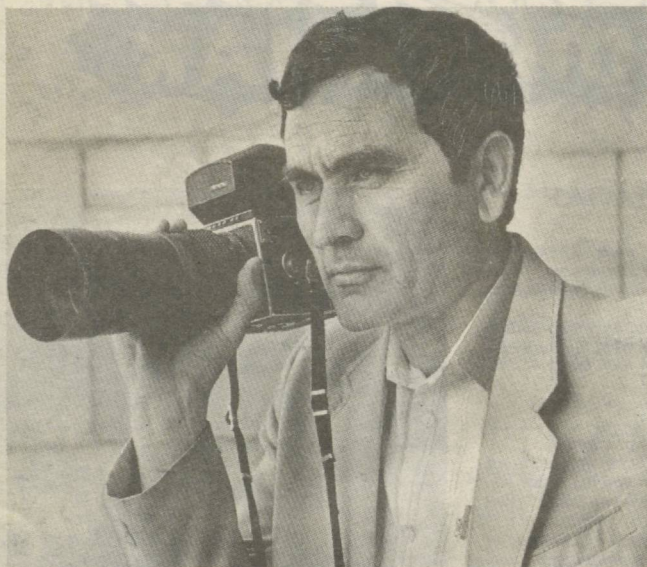
— Йўғе, наҳотки?

— Ҳа, ишонаверинг, биоток билан беморларни даволаган ҳам бўлса керак.

— Сиз қаёқдан эшитдингиз?

— Бирга ишлашган одамлардан эшитдим: атрофидагиларни доимо гипноз қилиб, хоҳлаган кўйига солиб юрар экан...

БИЗНИНГ МАШРАБЖОН

Шундай касблар ҳам бўладики, унинг чинакам фидойиларини кишиларимиз ҳамisha ҳам таний-вермайдилар. Сураткашлик шундай касб. Бу турфа оламнинг ранго-ранг жамолини шундай кўз ўнгингизда жонлантира оладиган санъаткорнинг ўзи қандай одамлиги ҳамisha яширин қолаверади.

«Гулистон» ойномасининг сураткаши Рикситилла Нуринбоевнинг жамоамизда ишлётганига атиги бир неча йил бўлаяпти. Уни бу машаққатли касбга етаклаган устоз — она табиатимизнинг жамоли. Рикситиллани таниган, билган одамлар Машраб деб мурожаат қилишади. Бу номни унга дастлаб ким, қачон қўйганлигини ҳеч ким билмайди. Эҳтимол, унинг табиатга, одамларнинг меҳрига шайдолигини, муҳаббатини буюк қалб эгаси — шоир Машрабга менгазишгандир. Шундай бўлса, улуғ шоирнинг руҳи қўлласин уни. Табиати ўта нозик. Оқсоқланган чумолини кўрса юраги увишиб кетадиган раҳимдил инсон. У дастлаб ойномамизга ўзи туғилиб ўсган гўзал Бўстонлик, Хумсон, Хондайлик, Чотқол манзараларини рангли суратга кўчириб кириб келган эди. Асли касби ўқитувчилик, бора-бора унинг бетакрор манзарали суратла-

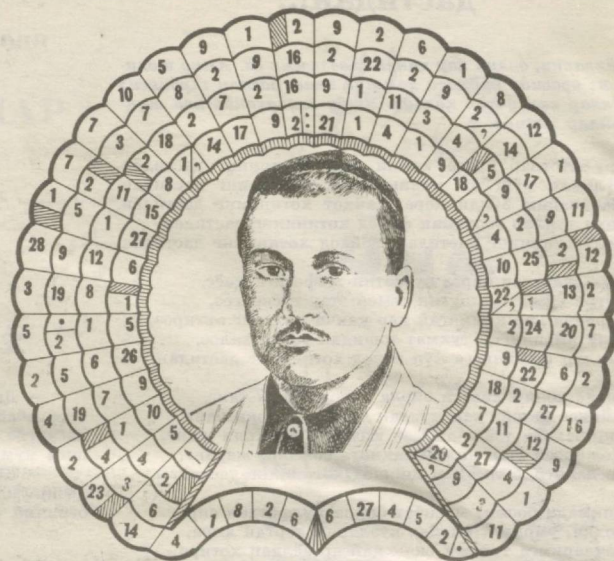
ри ойнома саҳифаларидан кенгрок ўрин ола бошлади. Кўп ўтмай ўзи ҳам ҳамкасбимизга айланди.

Инсоннинг кимлиги сафарда синалади, деган ибора бор. У киши билан ижодий сафарларда кўп бўламиз. Ойнома учун мавзулар танлашнинг ўзи бўлмайди. Юрт кезиш, одамлар орасида бўлиш, замондошларимизнинг фидокорона меҳнатини элу юртга танитиш сураткашликнинг вазифаси. Машаққатли изланишлар орқасидан эришилган малаканинг эса қадрига етиш керак. Машраб ака ҳозир айна етук малакага эришган пайт. Хўрматли муштарийларимиз ойнома саҳифаларини ҳар гал варақлаётганларида унинг таъби билан суратга олинган рангли-оқ қора манзараларни тез илғаб олсалар ажаб эмас.

Кейинги пайтларда «Гулистон» ойномаси зарварақларида зуҳурини топаётган бениҳоя гўзал, хушбичим рангли суратларни эъзозлаб хоналарининг тўрига осиб қўяётган кишиларни кўп учратамиз. Шундай кезларда биламизки, Машраб аканинг хизматлари бекор кетмапти.

Мана, азиз муштарийларимиз, фурсати етиб Сизларни яна бир фидойи ҳамкасбимиз билан таништирдик. У келажакда ҳам Сиз билан бизнинг юксак ишончимизни оқлаяжакга имонимиз комил.

Ўқтам МИРЗАЁР

Оқичдаги рақамлар остида яширинган сўзларни топа олсангиз, шакл-шўба йўқки, тилсимдаги атоқли совет шарқшунос олими Евгений Бертелснинг ўзбек адабиёти намоянаси, таниқли ёзувчи Абдулла Қодирийга берган таърифи билан танишишга муваффақ бўласиз.

ОҚИЧ:

1. Абдулла Қодирий таҳсил олган Тошкентдаги мадраса номи — 1, 6, 10, 7, 28, 3, 22, 11.
2. Адибнинг тарихий романларидан бири — 11, 27, 25, 4, 3, 6, 5, 1, 9, 16, 1, 26, 9.
3. Абдулла Қодирий асосчиларидан бири бўлган ойнома — 11, 10, 15, 8, 10, 11.
4. Ёзувчининг ҳажвий қиссасидаги қаҳрамон — 12, 1, 7, 24, 1, 12, 11, 1, 25, 20, 10, 11.
5. Абдулла Қодирий асари асосида суратга олинган «Зулматни тарк этиб...» филми қаҳрамони — 4, 1, 17, 9, 3.
6. Абдулла Қодирийнинг қаламига мансуб бўлган (1914 йилда ёзилган) шеърининг номи — 8, 13, 23.
7. Ўтган кунлар романидаги персонаж — 3, 21, 8, 3, 6, 3, 23, 2, 11.
8. Адибнинг халқига бўлган муқаддас тилаги — 19, 20, 18, 10, 7, 2, 12.
9. Адиб ёқтирмаган энг хунук одат — 14, 7, 8, 3, 28, 7, 1, 9, 2, 15.

Тўзувчи: Фозилжон ОРИПОВ

5-СОНДАГИ ТИЛСИМНИНГ ЖАВОБИ

ОҚИЧ:

1. Андижон. 2. Гулбаданбегим. 3. «Мубаййин». 4. «Вақойиъ». 5. «Волиқия».
6. Акбаршоҳ. 7. «Хатти Бобурий». 8. Фард. 9. Ғазал. 10. Бурч. Рубойи.

Аҳбоб, йиғилмоқни фароғат тутунгиз, Жамъиятингиз борини давлат тутунгиз. Чун гардиши чарх бодурур тенгри учун, Бир-бирни неча куне ғанимат тутунгиз.

Захириддин Муҳаммад Бобур

МУҚОВАДА:

Биринчи бет: Чорвадорларга ҳам катта эътибор керак!

Сураткашлар М. Нуринбоев, В. Майоров, А. Ванштейн

Редакцияга келган бир босма тобоққача бўлган қўлёзмалар муаллифга қайтарилмайди.

Ойномадан олинган манбаларга «Гулистон» дан олинди, деб кўрсатилиши шарт.

Босмахонага туширилди 15.04.91 й. Босишга рухсат этилди 15.05.91 й. Қоғоз ҳажми 70×108¹/₈. Офсет усулида босилди. Фотонабор. Шартли босма

тобоқ 5,6. Нашр ҳисоб тобоғи 7,80. Тиражи 57931. Буюртма № 5172. А-121. Баҳоси 90 тийин.

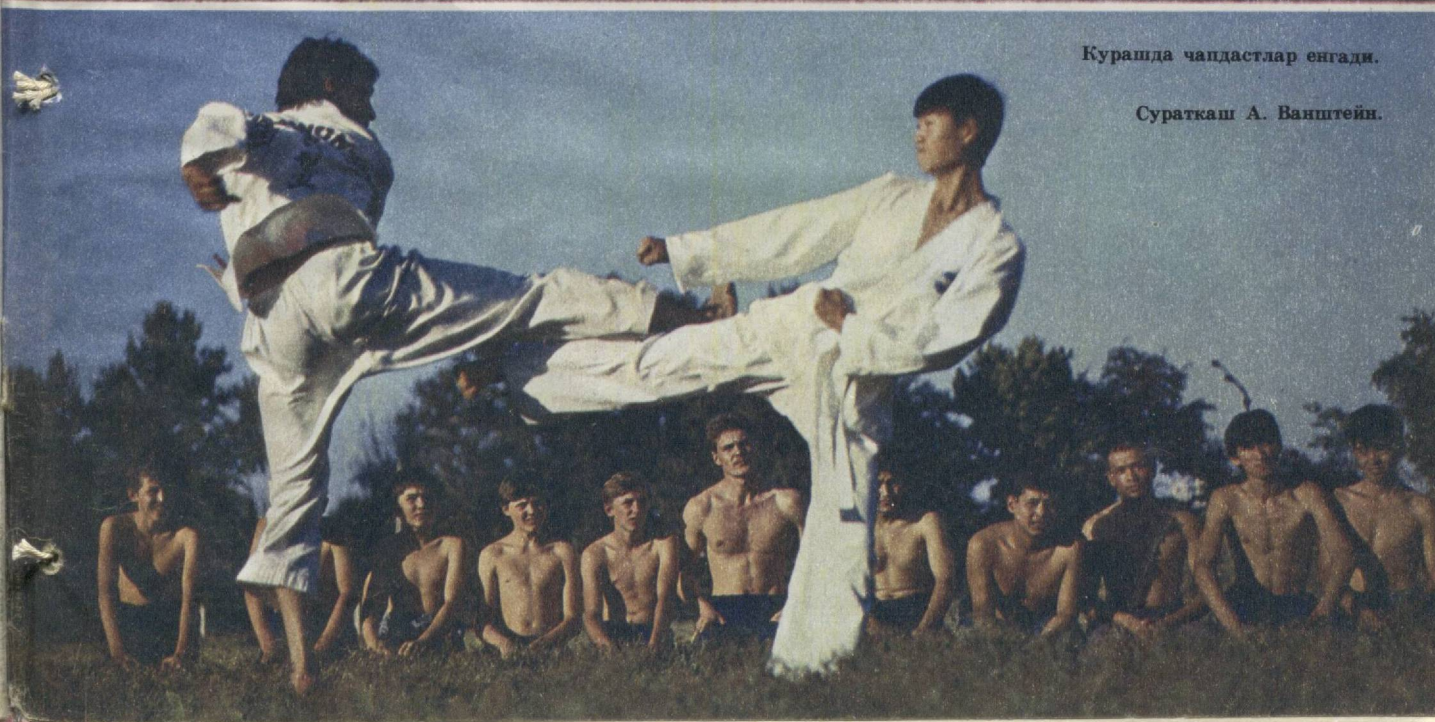
Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ нашриоти босмахонаси. 700000, Тошкент—П. «Правда» рўзномаси кўчаси, 41.

Бу тасвири кўрган муштарийлар полвонлар кураши деб ўйлашлари мумкин. Аслида бу халқимизнинг қадимий анъаналарига асосланган бир томошадир.

Курашда чапдастлар енгади.

Сураткаш А. Ванштейн.

Баҳоси 90 тийин.
Индекс 75233

Туркистон тизма тоғларининг силсиласи.

Сураткаш А. Ванштейн.

